Sverige Norge

Gränslösa möjligheter

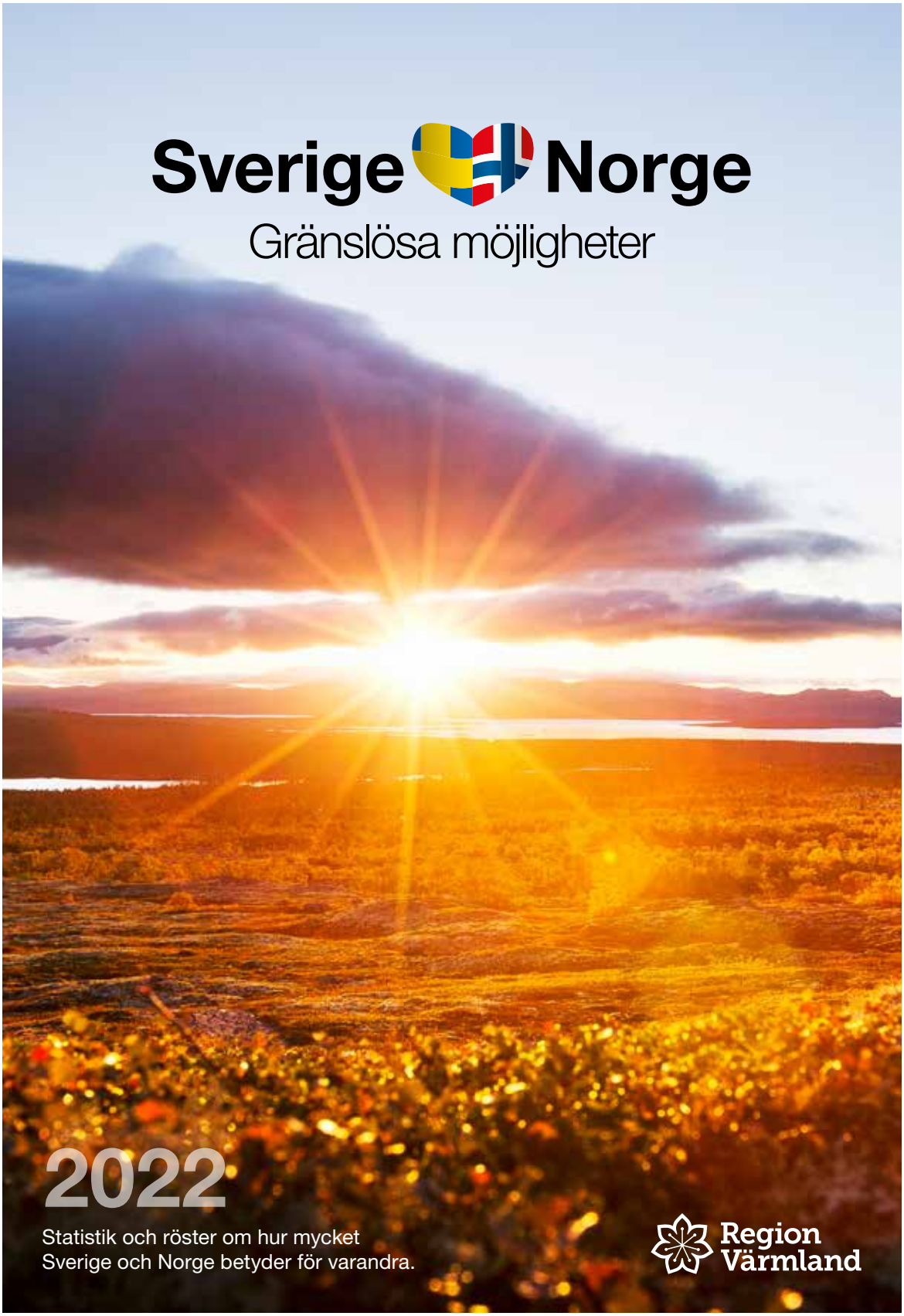

2022

Statistik och röster om hur mycket
Sverige och Norge betyder för varandra.

Region Värmland

Omslagsbilden är tagen i Sömådalen, Norge, mot sjön Femunden vars utlopp är Trysilälven. Samma älv som byter namn till Klarälven när den rinner in i Sverige. Längst bort i bakgrunden anar man Sverige och fjällen vid Grövelsjön.

Utgiven av Region Värmland, januari 2022

Projektledare: Sebastian Ullström

Redaktör: Katarina Averås

Kommunikatör: Anna Gärdin

Sammanställning fakta och statistik: Anna-Karin Tollin, Sebastian Ullström

Intervjuer: Katarina Averås, Sebastian Ullström, Mari Wøien Meijer/Nordregio

Formgivning: Håkan Gidebratt

Foto: Øyvind Lund (om inget annat anges)

Omslagsbild: Øyvind Lund

Porträttbilder till intervjuer kommer från respektive aktör (om inget annat anges)

Kartdataleverantör: Lantmäteriet, SCB och Statens Kartverk

Tryck: Exakta

Stort tack till alla som tagit sig tid för samtal och medverkar i rapporten.

Rapporten finns att ladda ned från Region Värmlands webbplats www.regionvarmland.se/norge

Vid eventuella frågor om rapportens innehåll kontakta:

anna.gardin@regionvarmland.se

Region Värmland

Box 1022

651 15 Karlstad

Innehåll

Förord 6
Sammanfattning och slutsatser 8

En viktig relation 10
Inledning 10
Intervju – Aud Kolberg, Norges ambassadör i Stockholm 14
Intervju – Jessica Hedin, ministerråd Sveriges ambassad i Oslo 18
Intervju – Lars Christensen, biträdande regiondirektör Region Värmland 20
Intervju – Georg Andrén, landshövding i Värmland 24
Intervju – Moa Björnson, utvecklingschef Træna kommune 28

Näringsliv 32
Inledning 32
Import och export 35
Statistik och analys 35
Intervju – Emmelie Odberg Rosengren, senior rådgivare, NHO 42
Intervju – Eva Häussing, policyansvarig för handels- och investeringsfrämjande, Svenskt Näringsliv 52
Intervju – Kai Eide, ordförande i Norsk-Svenska Handelskammaren 54
Företagande – etableringar 57
Statistik och analys 57
Intervju – Jessica Olsson, handelssekreterare och kontorschef Business Sweden i Oslo 60
Intervju – Robert Nygårdhs, verksamhets- och kontorschef Innovasjon Norge i Stockholm 64
Besöksnäring 67
Statistik och analys 67
Intervju – Mia Landin, vd Visit Värmland 70
Gränshandel 76
Statistik och analys 76
Intervju – Mats Hedenström, näringspolitisk chef Svensk Handel 80

Arbetspendling och arbetsmarknad 84
Inledning 84
Statistik och analys 87
Intervju – Trond Erik Grundt, verksamhetschef Grensetjänsten 102
Intervju – Jonas Karlsson, vd Oslo-Stockholm 2.55 124

Möjligheter och rekommendationer 128
Inledning 128
Region Värmlands rekommendationer 131
Intervju – Sebastian Ullström, projektledare Dialog Sverige–Norge, Region Värmland 134

Relationen Sverige–Norge har
så många viktiga dimensioner:
näringsliv och kompetensförsörjning,
utbildning och arbetsmarknad, kultur,
vänskaper och familjeband.

”

Få länder i världen står varandra så nära som Sverige och Norge. För oss som lever och verkar i gränstrakterna utgör landsgränsen inte mer än ett streck på kartan.

Åsa Johansson och Stina Höök

FÖRORD

Relationen mellan Sverige och Norge är unik i världen. Få länder står varandra så nära. Vår gemensamma historia och kultur, geografi, språk samt starka ekonomiska och mellanmänskliga band förenar oss.

Vi delar även Europas längsta landgräns, som för oss som lever och verkar i gränstrakterna inte utgör mer än ett streck på kartan. Du bor i ett land och pendlar till ditt arbete på andra sidan gränsen. Du handlar, semestrar, finner din partner och bildar familj utan tanke på vilken sida av gränsen som du befinner dig. I verkliga livet kan områdena längs med nationsgränsen mellan Sverige och Norge med fog beskrivas som gränslösa.

De ekonomiska relationerna mellan våra länder är omfattande. Norge är Sveriges viktigaste handelspartner och Sverige är en av Norges viktigaste handelspartner. Norge är den naturliga första exportmarknaden för svenska företag och Sverige en naturlig första instegsmarknad till Europa för norska bolag. Bland de utlandsägda företagen så är vi varandras viktigaste ägarländer.

Besöksnäringen i våra respektive länder är beroende av varandra. År 2019 utgjorde norska gäster den största gruppen internationella besökare i Sverige och svenskar den näst största i Norge. Gränshandeln omsatte samma år 27,9 miljarder kronor.

Siffrorna är av en storleksordning som gör att vi påverkar varandras ekonomier på ett påtagligt vis.

Våra länders betydelse för varandra ska inte underskattas – samtidigt är upplevelsen att just så är fallet. I denna rapport berättar många människor som på olika sätt jobbar med att stärka svensk-norska relationer att vi ofta tar varandra för givet och behöver bli mer nyfikna och intresserade av varandra. Även goda relationer har behov av att underhållas och utvecklas.

År 2019 enades Nordiska ministerrådet kring visionen om att Norden ska bli världens mest hållbara och integrerade region. Utvecklingen och hanteringen av pandemin har inneburit en prövning för det nordiska samarbetet. Den stängda gränsen mellan Norge och Sverige har utmanat det gränsöverskridande arbetet och medfört stora konsekvenser för den lokala ekonomin, för företag och för människorna som lever och verkar i gränsregionerna.

De nya förutsättningarna har ökat behovet av kunskap och av dialog. Kunskap behövs för att lära oss mer och för att stå väl rustade inför nästa kris. Dialog behövs för att diskutera konsekvenserna av pandemin, lyssna till människors upplevelser och för att diskutera framtida samarbeten.

Denna rapport handlar om just detta. Att samla och förmedla kunskap om Sveriges och Norges betydelse för varandra, om konsekvenserna av pandemin och om hur vi tillsammans går stärkta ur den.

Stina Höök
Regionråd (M)

Åsa Johansson
Regionråd (S)

Sammanfattning och slutsatser

Statistik och analys

Region Värmland har under lång tid prioriterat samarbetet med Norge. Denna rapport ska bidra till att öka kunskapen om våra länders betydelse för varandra och säkerställa kvalificerade underlag när olika prioriteringar behöver göras. Eftersom offentlig statistik inte inkluderar gränspendlare har Region Värmland gjort en egen beställning från SCB som gett oss senast uppdaterade uppgifter från 2017. Övriga avsnitt består av offentlig statistik som hämtats direkt från statistikdatabaser.

Erfarenheter och lärdomar

Statistiken kompletteras med intervjuer med personer som på olika sätt arbetar med samarbete över gränsen Sverige–Norge inom utvalda områden. Intervjuerna bidrar med kunskap som inte kan beskrivas med siffror; bland annat vad vi kan lära av pandemin och om hur våra länder går stärkta ur den tillsammans. Sammanställning och slutsatser i Nordregios rapport Covid-19 i Gränslandet (2021) har också varit ett värdefullt bidrag i arbetet.

Handel och näringsliv

Internationell handel är enormt viktig för våra länder. Ser vi till den samlade varu- och tjänsteexporten så är Norge Sveriges viktigaste handelspartner och Sverige är en av Norges viktigaste handelspartner. Norge är den naturliga första exportmarknaden för svenska företag och Sverige ofta en första instegsmarknad till EU för norska företag.

Svenska företag exporterade 2019 varor och tjänster till Norge för motsvarande 221 miljarder kronor. Norska företag exporterade varor och tjänster till Sverige för motsvarande 204 miljarder samma år. 2019 fanns nära 2 300 svenskägda företag i Norge. Det betyder att vart tredje utlandsägt företag i Norge var svenskt. Dessa företag var arbetsplats för 77 391 personer. I Sverige fanns samtidigt nästan 3 000 norskägda företag, vilket motsvarar en femtedel av totala antalet utlandsägda företag. 80 463 personer hade sin arbetsplats på ett norskägt företag i Sverige.

Besöksnäring och gränshandel

Norska besökare är den största gruppen utländska gäster i Sverige med cirka 3,5 miljoner kommersiella gästnätter (2019). Svenskar var samma år Norges näst viktigaste grupp av utländska besökare med cirka 1,1 miljoner kommersiella gästnätter. Den norska gränshandeln i Sverige var glödhet före pandemin; nästan 28 miljarder. Värdena inom besöksnäringen och gränshandeln utraderades nästan helt under pandemin när gränsen mellan länderna varit stängd.

Det finns en stor potential i att synliggöra handelsmöjligheter i våra respektive länder och att genom samverkan stärka konkurrenskraften på en global marknad.

Arbetspendling

Arbetspendlingen mellan Sverige och Norge är betydande. Den expansiva Osloregionen utgör en särskilt viktig arbetsmarknad. Delar av gränsregionerna på den svenska sidan ingår i Oslos lokala arbetsmarknadsregion. Svensk arbetskraft är helt avgörande för många norska arbetsgivare.

År 2017 var det 17 398 personer som arbetspendlade från Sverige till Norge.

Värmland är det län som påverkas mest av att gränspendlarna inte redovisas i den officiella statistiken. Av de 4 217 personer som arbetspendlar från Värmland till Norge är det 3 288 personer som inte räknas som sysselsatta. På grund av detta underskattas

> Stärka relationen och tilliten mellan Sverige och Norge – lokalt, regionalt och nationellt.

Värmlands förvärvsfrekvens med hela 2 procentenheter, vilket medför att Värmlands förvärvsfrekvens redovisas som 77,4 procent istället för 79,4 procent. I den officiella statistiken ser det alltså ut som att Värmland har den näst lägsta förvärvsfrekvensen i riket trots att den i själva verket är på samma nivå som riksgenomsnittet.

Pandemins konsekvenser

För att förhindra smittspridningen av covid-19 under pandemin har både den norska och svenska regeringen infört åtgärder som i praktiken periodvis har inneburit att gränsen mellan länderna varit stängd, med stora konsekvenser för människor som bor och verkar i gränsregionerna. Hur arbetspendlingen har och kommer att utvecklas är i dagsläget inte möjligt att redovisa då det saknas aktuell statistik att tillgå. Att lyfta fram dessa aspekter och perspektiv på gränsrestriktioner är viktigt för att förbättra kunskapen om gränsområden för politiska beslut och strategier efter pandemin.

Region Värmlands rekommendationer

Region Värmland vill skicka med en rad rekommendationer till politiker och andra beslutsfattare i Sverige och Norge. Den stängda gränsen mellan länderna har utmanat det gränsöverskridande samarbetet och medfört stora konsekvenser för lokala ekonomier, för näringslivet och för människor som lever och verkar i gränsregionerna. Relationen mellan Sverige och Norge, mellan svenska och norska invånare, och bilden av grannlandet har påverkats av hanteringen av pandemin. Det har inneburit att nordiska frågor har lyfts högre upp på dagordningen och allt fler röster höjs nu om behovet av att stärka samarbetet mellan de nordiska länderna.

Syftet med rekommendationerna är att de ska bidra till konkreta åtgärder inom en rad identifierade samverkansområden. En gemensam nämnare är att de ska bidra till att stärka relationen och tilliten mellan Sverige och Norge – lokalt, regionalt och nationellt.

- Formulera gemensamma mål och visioner för framtiden
- Knyt ihop Oslo och Stockholm med en snabb och långsiktigt hållbar tågförbindelse
- Stärk den fria rörligheten – skapa förutsättningar för gränsöverskridande arbetsmarknader
- Utforma och digitalisera trygghetssystem och e-tjänster med ett nordiskt perspektiv
- Satsa på gemensamma, strategiska och hållbara projekt
- Se över och uppdatera infrastrukturen för formella samarbetsforum
- Stötta samverkansplattformar och lokala gränsöverskridande initiativ
- Samarbeta kring statistik och kunskapshöjande aktiviteter

Region Värmland har under lång tid prioriterat samarbetet med Norge. Denna rapport är en del av det regionala projektet Dialog Sverige–Norge vars långsiktiga mål är att bidra till en gränslös och funktionell region där människor, idéer, kapital, varor och tjänster flödar fritt över nationsgränsen mellan Sverige och Norge. Rapporten ska bidra till att öka kunskapen om våra länders betydelse för varandra och säkerställa kvalificerade underlag när olika prioriteringar behöver göras. Senast vi tog fram och publicerade liknande rapporter var 2015 (Norge–Sveriges viktigaste grannland) och 2013 (Relationen Sverige–Norge och Värmlands roll).

Syftet med denna rapport är att:

- Öka kunskapen om Sveriges och Norges betydelse för varandra.
- Tillhandahålla korrekt underlag när olika prioriteringar behöver göras.
- Bidra med förslag på konkreta insatser för att stärka relationen mellan våra länder.

En viktig relation

Foto: Mostphotos

Om rapporten

Eftersom den nationella offentliga statistiken inte inkluderar gränspendlare har Region Värmland gjort en egen beställning av denna statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). Det senaste året med tillgänglig statistik är 2017. Övriga områden består av offentlig statistik som hämtats direkt från aktuella statistikdatabaser. Statistiken presenteras på nationell nivå, men även på regional och kommunnivå i de tillfällen siffrorna finns tillgängliga och anses stärka rapportens övergripande syfte.

I rapportens kvantitativa delar redovisas Sveriges och Norges betydelse för varandra inom områdena export och import, företagande och etableringar, besöksnäring, gränshandel, arbetspendling och arbetsmarknad. Här finns både svensk och norsk statistik efter flera variabler såsom exempelvis kön, bostads- och arbetsort, ålder, födelseregion, utbildningsnivå och näringsgrenar. Valet av variabler är i huvudsak beroende av tillgången på aktuell statistik. Dataubyte mellan Sverige och Norge begränsas idag av att länderna har olika lagstiftning kring utlämnade av uppgifter, där Sveriges lagstiftning om offentlighet och sekretess inte ger samma skydd för enskilda som Norges. Detta medför exempelvis att det saknas statistik kopplad till arbetspendling efter 2017.

Statistiken kompletteras med intervjuer med personer som på olika sätt arbetar med samarbete över gränsen Sverige–Norge, som också har sakkunskap inom rapportens utvalda områden. Intervjuerna bidrar med kunskap som inte kan beskrivas med siffror; bland annat vad vi kan lära av pandemin och om hur våra länder går stärkta ur den tillsammans.

Region Värmland har även beställt rapporter som underlag till arbetet. En av dessa är Covid-19 i Gränslandet (2021) skriven av Mari Wøien Meijer hos Nordregio. Rapporten bidrar med forskningsunderlag om hur hanteringen av pandemin och den stängda gränsen har påverkat människor som bor och företag som verkar i gränstrakterna.

Foto: Mostphotos

Aud Kolberg, Norges ambassadör i Stockholm

Norges ambassad i Stockholm är Norges officiella kontaktpunkt mellan norska och svenska myndigheter. Ambassaden arbetar med politiska, ekonomiska och kulturella frågor. Konsulatavdelningen hanterar ansökningar om pass och andra konsulära och immigrationsärenden. Totalt finns här 21 medarbetare. Det finns dessutom tio norska konsultat runt om i Sverige.

norway.no/sweden

Foto: Region Värmland

Starkare tillsammans ute i världen

Aud Kolberg installerade sig i Stockholm som Norges ambassadör i Sverige i början av hösten 2021. Nordiskt samarbete ligger henne redan varmt om hjärtat efter fyra år med motsvarade uppdrag i Danmark.

– Jag befinner mig i början av min egen process att lära känna ett nytt land, konstaterar hon. Även om jag är stationerad här av utrikesdepartementet är vår ambassad minst lika involverad i och intresserad av samverkan inom många andra samhällsområden.

– Jag varnades före jag kom hit om att svenskar är mer ”stela och formella”, att jag måste räkna med det blir en ”massa snack runt gröten” innan man kommer någon vart i frågor. Men det är inte min upplevelse överhuvudtaget. Jag har i alla sammanhang bemötts med öppenhet och värme.

Den gröna omställningen engagerar de flesta sektorer i samhället, både inom det offentliga och inom det privata näringslivet.

– När vi talar om Norden som världens mest hållbara och integrerade region tänker jag att det betyder att vi också ska ta ledningen när det gäller digitalisering. Det innebär att vi måste digitalisera utifrån ett nordiskt, gränslöst perspektiv.

Aud Kolberg konstaterar att detta ännu inte är en självklarhet, vilket bland annat har visat sig genom de hinder som gränspendlarna har upplevt under pandemin. Inget av ländernas trygghetssystem är fullt ut utformat för den som bor i ett land och jobbar i det andra. Privatekonomi som är beroende av integrerade system för bankkonton och e-legitimation är ytterligare ett problemområde.

– Systemen måste ”prata” med varandra. Det är en reell och akut utmaning. I takt med att samhället digitaliseras måste vi säkerställa att systemen faktiskt bidrar till integrering och inte utgör hinder för aktivitet och utbyte över gränsen.

Hon menar att Norge och Sverige har allt att vinna på att i högre grad kraftsamla tillsammans runt gröna lösningar i ambitionen att ta dem vidare ut i världen.

– På en internationell marknad är vi starkare som enade. När det gäller kompetens, innovationer, industrihistoria och råvaror kompletterar vi varandra, och genom att samverka har vi hela värdekedjor på plats inom till exempel skoglig bioekonomi, livsvetenskap och digitala välfärdstjänster.

– I våra visioner behöver vi tänka nordiskt. Vi bör ställa oss frågan ”hur hade vi tänkt om gränsen inte fanns?”. Det är hit vi behöver komma mentalt för att i praktiken bli den mest integrerade regionen.

Hon tycker att pandemin tydligt har visat hur viktiga Norge och Sverige är för varandra.

– Många människor drabbades. Familjer kunde inte träffas, arbetspendlare kunde inte ta sig till jobbet, förtroendet för våra välfärdssystem omvärderades.

Hennes förhoppning är att yngre generationer ser och förstår hur mycket goda relationer mellan grannländerna betyder.

– Det inte är något som kommer automatiskt, säger Aud Kolberg. Nordiskt samarbete är sedan länge en uttalad politisk vilja, men kräver ändå engagemang, handlingskraft och aktivitet på alla nivåer. Det kommer med all säkerhet nya yttre hot som slår mot oss alla samtidigt.

– Nu är tid att lära av erfarenheterna och enas om målsättningar för att ha ett gemensamt, tydligt och stabilt ramverk nästa gång. Uttrycket som säger ungefär ”att det du inte har planerat i fredstid, det blir väldigt svårt att genomföra när krisen kommer” stämmer så gott.

Hon vill att Norges ambassad i Stockholm ska vara en arena och en mötesplats.

– Det är vårt uppdrag att vara nyfikna och kreativa när det gäller att lyfta intressanta samarbetsområden. Därför har vi också nära relationer med såväl norska som svenska aktörer som också har nordiskt samarbete högt på sina agendor.

”

I våra visioner behöver vi tänka nordiskt. Vi bör ställa oss frågan: hur hade vi tänkt om gränsen inte fanns?

Hon vill skapa fler mötesplatser för samverkan

Jessica Hedin är ministerråd och biträdande chef för Sveriges ambassad i Oslo. Under samtalet konstaterar hon flera gånger, med eftertryck, hur oerhört viktiga Sverige och Norge är för varandra inom många områden.

– Vi hör ihop! Socialt med familje- och vänskapsband som går långt tillbaka i tiden och i näringslivet där många företag har sina första internationella affärer med kunder i grannlandet.

Längs den 160 mil långa nationsgränsen sker en omfattande arbetspendling där lokala arbetsmarknader både breddas och erbjuder större möjligheter till sysselsättning för människor i både Norge och Sverige.

– Dessutom samverkar vi och agerar tillsammans ute i världen, fortsätter Jessica Hedin. Jag tänker på hur vi i olika multilaterala sammanhang arbetar för jämställdhet, demokrati, rättsstatens principer och yttrandefrihet.

Ambassadens roll är att skapa och se möjligheter till samverkan. Just nu gäller detta framför allt i den gröna omställning som pågår globalt.

– Vi vill öka antalet ytor där aktörer kan mötas för att hitta lösningar på gemensamma utmaningar. Hållbarhet är ett av de områden där vi vill främja samverkan.

Hon tycker att pandemin har gjort det synligt att Sveriges och Norges relation är så nära att den – på gott och ont – kanske tagits för given.

– Vi tycker att det är självklart att vi finns för varandra, att det ska vara lätt att resa över gränsen, att göra affärer, gifta sig, bli sjuk. Allt det där ska bara fungera som en naturlig del av livet. Efter pandemin genomförs utvärderingar som får visa vad som har varit svårt och vilka lärdomar vi har fått med oss.

De nordiska statsministrarnas vision om Norden som världens mest hållbara och integrerade region är en övergripande målsättning.

– Vi försöker nå ut till olika delar av Norge för att bidra till ett ökat utbyte mellan fler aktörer och höja medvetenheten om potentialen i fördjupade samarbeten.

– Ett konkret exempel är när vi samlade innovativa företag och aktörer i Stavanger i diskussioner kring smarta, hållbara energilösningar med fokus på batterier tillsammans med svenska partner. Det finns ett stort intresse för hur vi kan komplettera varandra när det gäller kompetens och arbetssätt i den gröna omställningen.

> Vår historia förenar oss – men också vår nutid och framtid.

Jessica Hedin, ministerråd och biträdande chef för Sveriges ambassad i Oslo

Ambassadens uppgift är att representera Sverige och den svenska regeringen i Norge samt att främja Sveriges intressen. Detta sker genom en tät dialog med norska företrädare samt information och samverkan med kultursektorn, företag och andra myndigheter och organisationer. Ambassaden jobbar även nära andra svenska organisationer med närvaro i Norge, bland andra Business Sweden, svensk-norska samarbetsfonden Voksenåsen och Svenska kyrkan. Totalt arbetar 14 personer på ambassaden. Det finns dessutom tolv konsulat på olika platser i Norge.

swedenabroad.se

Vi har goda relationer med de fylken, kommuner och andra aktörer som finns på andra sidan gränsen. Dialog och samarbeten pågår i någon form varje dag.

Lars Christensen, biträdande regiondirektör Region Värmland

Foto: Region Värmland

Norgefrågor är strategiskt viktiga för Värmland och Sverige

Norge är en av de fem frågor som Region Värmland har pekat ut som strategiskt viktigast för länets utveckling. Lars Christensen är idag biträdande regiondirektör och har arbetat med organisationens regionala utvecklingsuppdrag i över 15 år.

– Relationen Sverige–Norge har så många viktiga dimensioner, konstaterar han. Det handlar naturligtvis om näringsliv och kompetensförsörjning, utbildning och arbetsmarknad, men också om kultur, vänskaper och familjeband sedan många generationer tillbaka.

I Värmland finns unika kunskaper och erfarenheter kopplade till relationer och samarbeten över gränsen som bidrar till positiv utveckling – i det egna länet och i resten av Sverige.

– Därför engagerar vi oss även nationellt och samverkar med övriga regioner som gränsar mot Norge. Vi har goda relationer med de fylken, kommuner och andra aktörer som finns på andra sidan gränsen. Dialog och samarbeten pågår i någon form varje dag.

Den 1 januari 2020 genomfördes en regionreform i Norge som innebär att 19 fylken slogs ihop till elva nya, inklusive Oslo. Fylkeskommunerna fick samtidigt ett tydligare näringslivspolitiskt uppdrag, liknade det som regionerna har i Sverige.

Viken och Innlandet fylkeskommuner är i nuläget grannar med Värmland, Västra Götaland och Dalarna.

– Pandemin och de organisatoriska förändringar som gjorts i Norge har ökat behovet av samverkan och aktivitet över gränsen, konstaterar Lars Christensen. Jag känner att vi nu är redo att ta upp trådarna på allvar igen i flera utvecklingsfrågor.

Han menar att det allra viktigaste för näringslivet är att ta de nödvändiga steg som krävs för infrastruktursatsningen Oslo-Stockholm 2.55, som knyter ihop huvudstäderna med järnväg och gör det möjligt att göra hela resan på max tre timmar.

Det starkaste argumentet handlar om ökade möjligheter till kompetensförsörjning, en stor utmaning för de företag som har potential att växa, särskilt med tanke på den gröna omställningen.

– Ett snabbt tåg skapar förutsättningar för människor att röra sig på en betydligt mer intressant och större arbetsmarknad mellan våra huvudstäder, och företagen får tillgång till all den kompetens som finns längs sträckan.

Beräkningar som gjorts visar också att satsningen är det mest klimateffektiva infrastrukturprojektet i Skandinavien just nu. Idag är det omöjligt att resa tids- och kostnadseffektivt mellan Oslo och Stockholm med tåg, vilket gör att ungefär 1,4 miljoner resor görs med flyg.

– För Värmlands invånare erbjuder Oslo-Gardermoenregionen en mycket spännande arbetsmarknad. Dessutom är svensk kompetens efterfrågad i det norska näringslivet, till exempel konsulter inom teknik och IT. Men infrastrukturen för effektiv arbetspendling saknas fortfarande.

Han vill också lyfta vikten av att Sverige och Norge nu tillsammans ser över beredskapen

inför kommande kritiska skeenden. Det kan vara nästa pandemi eller andra händelser som sätter relationen mellan grannländerna på prov.

– Pandemin har gjort ont för så många människor och fått konsekvenser ingen hade förutsett. Nu krävs ett samlat grepp där politiker och myndigheter på nationell nivå i båda länder arbetar fram gemensamma mål och strategier.

– Från Värmlands sida vill vi bidra med den kunskap och fakta som behövs för att få fram bra underlag. Politiken i Värmland har pekat ut Norgefrågan som en av de fem viktigaste för Region Värmland att jobba med.

Region Värmland och regional utveckling

Region Värmland arbetar strategiskt med områden som är betydelsefulla för Värmlands utveckling och framtid: Näringsliv, jämställdhet, utbildning och kompetensförsörjning, forskning och innovation, internationella relationer (med fokus på EU och Norge), infrastruktur samt bioekonomi, klimat och energi. Det regionala utvecklingsarbetet bygger på samverkan med Värmlands 16 kommuner och det värmländska näringslivet, men även med EU, staten, andra regioner och aktörer.

Värmlandsstrategin 2040 antogs av regionfullmäktige den 2 juni 2021. Den är Värmlands gemensamma verktyg för att skapa en hållbar regional utveckling samt konkurrens- och attraktionskraft. En av Värmlands styrkor är länets strategiska läge i det expansiva tillväxtstråket mellan Oslo och Stockholm. Detta, i kombination med sedan länge uppbyggda relationer, ger båda länder och regioner stor utvecklingspotential till större arbetsmarknadsregioner och utökade samarbetsmöjligheter. Den grund som finns för snabbare järnvägsförbindelse mellan huvudstäderna stärker möjligheterna ytterligare.

regionvarmland.se

Det behövs ett norskt–svenskt gränsforum som löser problem tillsammans

För Värmland och Sverige är goda relationer med grannlandet Norge mer än fungerande arbetspendling över gränsen. Vi behöver varandra även kulturellt och ekonomiskt.

Värmlands landshövding Georg Andrén tillträdde sin tjänst bara några månader före pandemin var ett faktum. Det har ändå inte hindrat honom och kollegan Knut Storberget, statsförvaltaren i Innlandet fylke, från att lära känna varandra och samverka i krisen. Nu har de gemensamma idéer för framtiden.

Georg Andrén är van vid att verka i länder och i roller där internationellt, gränsöverskridande arbete har stor betydelse. Före Georg Andrén blev landshövding i Värmland var han generalsekreterare för Diakonia som är Svenska Alliansmissionens och Equmeniakyrkans organisation för internationellt bistånd. Dessförinnan var han under några år Sveriges ambassadör i Centralamerika och har tidigare haft olika chefsuppdrag inom Sida, Sveriges riksbank och UD.

– Jag har varit med om helt absurda situationer, som att korsa gränsen mellan Syd- och Nordkorea som är den mest militärbevakade i världen, och jag har upplevt förhållandet mellan Palestina och Israel, som är bland det mest fruktansvärda i termer av förnedring och slutenhet. I Centralamerika var gränserna mellan småländerna verkliga, fysiska hinder.

– Så kommer jag till Värmland – och upptäcker att gränsen mellan Sverige och Norge i praktiken är obefintlig. Här lever vi gränslöst, på riktigt. Kulturellt, socialt och ekonomiskt. Jag hör företagen tala om Sverige-Norge som en gemensam hemmamarknad.

– Pandemin blev en brutal påminnelse om att vi inte alls befinner oss i gränslöst land. Där och då kollapsade det svensk-norska samarbetet så som vi kände det. Möjligheter vi hade tagit för givet försvann från en dag till nästa.

Georg Andrén konstaterar att det nu behövs en gemensam kraftsamling för leva upp till visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region. Han är mycket tacksam över den goda relation han, trots pågående pandemi, har etablerat med sin motsvarighet på andra sidan gränsen. Tillsammans med Dalarnas landshövding Ylva Thörn har han och Knut Storberget skickat en skrivelse till svenska och norska regeringarna. I den beskriver de idén och behovet av ett norskt-svenskt gränsforum.

– Ett bilateralt gränsforum skulle ge möjlighet att samlas kring bordet och lösa problem tillsammans. Deltagarna skulle vara beslutfattare som lyssnar på samma analyser, diskuterar och enas om gemensamma lösningar, förklarar han.

– Båda ländernas statsministrar och centrala myndigheter har signalerat att vi behöver regionalisera diskussionen om gränsfrågan. Det gränsforum vi beskriver har förutsättningar att hitta hållbara lösningar för bland andra arbetspendlare, gränshandeln, besöksnäringen och näringslivet.

Norska arbetsgivare är beroende av svenska medarbetare för att upprätthålla samhällsviktig verksamhet och de svenska

”

Det räcker inte att vi har öppnat gränsen igen. Nu måste vi återskapa tilltron till varandra, men även konkret öka tryggheten för alla dem som bor i ett land och pendlar till sitt arbete.

Georg Andrén, landshövding i Värmland

Länsstyrelsen Värmland är en av 21 länsstyrelser i Sverige. Den är regeringens regionala myndighet för alla som bor och verkar i Värmland. Uppdraget är att verka för att nationella mål får genomslag i länet, och samtidigt ta hänsyn till regionala förhållanden och förutsättningar. En stor del av länsstyrelsens arbete handlar om att främja länets utveckling både miljömässigt, ekonomiskt och socialt.

gränskommunerna ingår i Osloregionens arbetsmarknad.

– Det räcker inte att vi har öppnat gränsen igen. Nu måste vi återskapa tilltron till varandra, men även konkret öka tryggheten för alla dem som bor i ett land och pendlar över gränsen till sitt arbete.

Georg Andrén och de andra initiativtagarna är väl medvetna om att det redan finns flera samverkansarenor där gemensamma utmaningar hanteras och gränsöverskridande möjligheter lyfts.

– Möjligen behöver vi sätta oss med ett tomt blad och rita upp en önskad infrastruktur för samarbete, säger han. Vi är inte ute efter ett parallellsystem utan ser ett behov av att utreda hur vi kan korta beslutsvägarna och etablera ett arbetssätt som klarar nästa kris bättre än den nuvarande.

Formen för samverkan är alltså ett av de områden där Georg Andrén tycker att Sverige och Norge har allt att vinna på ett väl fungerande samarbete. Ett annat är näringslivet, att underlätta för norska företag att investera i Sverige och vice versa.

– Jag tänker också på kultursamarbeten. Jag har till exempel haft kontakter med Västanå teater, Värmlands regionteater, som redan har etablerade samarbeten med

scener och muséer i Osloregionen och i Innlandet. Lek med tanken om gemensamma kulturella mötesplatser där vi tar litteratur, teater, musik, konst och dans till hjälp för att hitta tillbaka till varandra efter pandemin.

Besöksnäringen med Finnskogen som omfattar båda länderna, akademin med Karlstads universitet och kompetensförsörjning är andra relevanta samverkansområden.

– Utbyggd och fungerande infrastruktur är en förutsättning för att lyckas inom alla dessa områden, konstaterar han. För ökat utbyte över gränsen måste vi kunna transportera oss snabbt, smidigt och hållbart. Vi behöver effektivisera järnvägen mellan Oslo och Stockholm. Det är en investering som behöver prioriteras.

– Detsamma gäller infrastruktur för laddning av elbilar på svenska sidan. Det måste vara möjligt att på ett effektivt sätt fortsätta sin resa från Norge och in i Sverige. Elektrifiering av tunga fordon är ytterligare en mycket viktig fråga.

Möten mellan människor gör en plats intressant och attraktiv

Moa Björnson har Skandinavien som livsarena och arbetsfält. Hon är uppvuxen i Åmål, hittade en intressant och inspirerande utbildning i Malmö. 2015 flyttade hon till Nordnorge och blev utvecklingschef i ökommunen Træna. Idag är hon vd för ett hotellutvecklingsprojekt på ön och stadsutvecklare i Bodö på fastlandet.

Hon är också entreprenör och arrangerar både kultur- och idrottsevenemang på den danska ön Anholt mitt i Kattegatt. Även här har hon ett boende och känner sig hemma.

Moa Björnson är alltså en av dem som redan lever ett gränslöst liv. En vanlig arbetsvecka kan upplevas som ett test i skarpt läge av hur de nordiska länderna lyckas med att leva upp till ministerrådets vision om att vara världens mest hållbara och integrerade region.

Hennes personliga erfarenheter och reflektioner inom många områden är intressanta att ta del av. Till exempel: Vilken betydelse har platsattraktivitet för att öka rörligheten mellan länderna – och vad kännetecknar egentligen en attraktiv plats? Vad behöver vi göra för att livet för skandinaver ska fungera trots att det finns nationsgränser? Hur fungerar i praktiken det svensk-norska samarbetet när hanteringen av en pandemi bygger nya hinder?

Hon sneglar upp mot kontorets anslagstavla och citerar från ett sparat urklipp:

”Det er folk som skaper steder, ikke bare gjennom sitt antall, men også ved sine holdninger og handlinger.”

– Det betyder att en plats blir intressant genom möten mellan människor, och att förhållningssätt, värderingar och praktisk handling är lika viktigt som en plats fysiska utformning, förklarar hon. Det är väl detta vi kallar “kultur” eller “platsidentitet”.

– Platser kan lika gärna vara i en bygd längs gränsen mellan Sverige och Norge som i en större stad. Definitionen av en plats avgörs av dess rörliga och levande innehåll.

En ö har naturligtvis den tydligaste gränsdragning en plats kan ha.

– Men även på andra ställen upplever vi, och använder oss av, de naturliga gränser som finns i till exempel naturen, kulturen eller identiteten.

Træna kommune är en av Norges befolkningsmässigt allra minsta med knappt 500 invånare. Polcirkeln skär genom kommunen. Här finns landets äldsta fiskeläge och arkeologer har daterat fynd till stenåldern för 9 000 år sedan.

I nutid är Træna en kulturell plats som varje år lockar besökare från hela världen. Det är resultatet av både tillfälligheter och en strukturerad utvecklingsstrategi. Man har jobbat med näringsutveckling, platsutveckling, kultur och balanserad turism och mycket medvetet fyllt på med handlingskraft och ett lokalt förhållningssätt: Tenk Træna!

Moa Björnson flyttade till Træna 2015 och kom då från ett jobb som stads- och samhällsutvecklare med fokus på stadsdelen Rosengård i Malmö stad. Långsiktighet, hållbarhet och att ta tillvara på platsens potential är gemensamma nämnare mellan uppdragen.

Moa Björnson, utvecklingschef

Tenk Træna är ett Træna kommunes utvecklingsprojekt. Projektet delfinansieras av Nordland fylkeskommune. Projektet har resulterat i flera företagsetableringar, utbyggnadsprojekt, forskning, kulturutveckling och en ökad besöksnäring.

tenktraena.no

– Min drivkraft är möjligheter till utveckling snarare än enbart förvaltning av det som redan finns, säger hon. Det är inte en helt logisk karriärväg från Malmö till Træna, men det som attraherade mig var platsen som andades vilja till utveckling. Flytten erbjöd en kontrast till det som var känt, ny kunskap och en arena för att få jobba helhetligt med platsutveckling.

– Jag är uppvuxen i Åmål och har själv upplevt vad enskilda individers engagemang betyder för utveckling i relativt små samhällen. Med rätt inställning och förutsättningar kan få personer göra stor skillnad – och den möjligheten kan göra små platser attraktiva. Det lokala entreprenörskapet och handlingskraften kan komma inifrån, utifrån eller genom en kombination.

Sysselsättningen i Træna kommune är fortfarande beroende av fisket vilket innebär både en risk och en sårbarhet. Det är samtidigt ett litet samhälle som måste kunna erbjuda all service; skola, vård, omsorg och handel.

Utvecklingsprojektet Tenk Træna fokuserar på att jobba bredare med platsens unika möjligheter och erbjuder en testarena för lokala företag och invånare samt andra externa aktörer för initiativ till bland annat projekt och företagsetableringar.

Trænafestivalen är en av ö-samhällets unika resurser som sedan nästan 20 år har gjort platsen synlig på världskartan. Ett viktigt fokusområde är att dra nytta av festivalen för att skapa fler helårsetableringar och bygga en kulturnäring som inte bara baseras på en intensiv sommarvecka.

– Hela året och hela samhället har varit ett viktigt fokus. Vi vill ha ett levande lokalsamhälle 365 dagar om året. Den nya hotellsatsningen kallas därför Træna 365 och blir en katalysator för både lokalt entreprenörskap, kultur och besöksnäring.

– I jämförelse med Sverige, har Norge valt att satsa mycket mer på kulturutveckling – konst, dans, musik och evenemang, konstaterar Moa Björnson som har erfarenheter från alla tre skandinaviska länder.

– Om näringslivet ska fungera på en plats och kunna locka till sig rätt kompetens, så är ett levande kulturliv en avgörande faktor. Det måste ske saker på en plats för att den ska upplevas som attraktiv – och det är människor som gör kultur.

Hon konstaterar att Norge genom åren valt en landsbygdsstrategi med tydliga mål för att det ska vara möjligt att bo i hela landet. Exempel på incitament är differentierad arbetsgivaravgift för företagen och återbetalning av studielån till individer. Infrastruktursatsningar bäddar för levande landsbygder genom ökad tillgänglighet.

– Jag upplever att människor här är mer stolta över sitt ursprung, många har ett efternamn med koppling till hembygden. När vi i Sverige småpratar om vädret när vi möter nya människor, är det här vanligare att berätta var man kommer ifrån. Det är en viktig del av identiteten.

– En effekt av pandemin är obundenheten av plats. Ett exempel är att statliga myndigheter nu börjar rekrytera medarbetare från hela Norge utan fast arbetsplats. Istället jobbar du från hemmet med tillgång till en regional ”hubb”. Detta tycker jag är intressant och en lösning som Sverige borde snegla på.

Moa Björnson har under pandemin själv fått uppleva att de nordiska länderna inte klarat att leva upp till visionen om världens mest hållbara och integrerade region.

– Jag har suttit totalt 65 dagar i karantän enbart för att jag har jobb, hus och familj i tre olika länder; trots att jag bara har förflyttat mig mellan platser som har låg smittspridning.

– Konsekvenserna har gjort det tydligt att om vi vill att visionen ska vara allvarligt menad måste det till åtgärder som gör att vi

går från ord till handling. Annars blir det bara ett visionsdokument utan mening.

Samtidigt som hon konstaterar att Sverige och Norge har mycket att vinna på att lyssna på varandras erfarenheter och lärdomar, delar hon med sig av en idé: Ett pilotprojekt med en svorsk gränskommun på riktigt – som geografiskt omfattar både Sverige och Norge.

– Det kan ge oss insikter om vilka system som måste integreras för att vardags- och arbetsliv, näringsliv, trygghetssystem och samhällsservice ska fungera friktionsfritt. I den här zonen ska du kunna bo, jobba och driva företag utan ett enda hinder som beror på att en nationsgräns skär rakt igenom kommunen.

– Jag är seriös – tänk vilket fantastiskt och lärorikt experiment!

> Om näringslivet ska fungera på en plats och kunna locka till sig rätt kompetens, så är ett levande kulturliv en avgörande faktor. Det måste ske saker på en plats för att den ska upplevas som attraktiv; och det är människor som gör kultur.

Foto: Hans Petter Sørensen

Näringsliv

Internationell handel är enormt viktig för våra länder. I detta kapitel sammanställer vi Sverige och Norges betydelse för varandra inom export och import, utlandsägda företag, besöksnäring och gränshandel.

Både Sveriges och Norges ekonomier och lokalsamhällen är beroende av exporterande företag för att möjliggöra tillväxt och arbetstillfällen samt generera skatteintäkter som finansierar välfärd. Ser vi till den samlade varu- och tjänsteexporten så är Norge Sveriges viktigaste handelspartner och Sverige är en av Norges viktigaste handelspartner. Norge är den naturliga första exportmarknaden för svenska företag och Sverige en naturlig första instegsmarknad till EU för norska företag.

Svenska företag exporterade 2019 varor och tjänster till Norge för motsvarande 221 miljarder kronor. Norska företag exporterade varor och tjänster till Sverige för motsvarande 204 miljarder samma år. Värdeutvecklingen har varit särskilt stor inom tjänsteexporten mellan våra länder de senaste åren.

Utbytet mellan Sverige och Norge inom näringslivet märks särskilt tydligt genom det stora antalet svenskägda företag i Norge och norskägda företag i Sverige. 2019 fanns nära 2 300 svenskägda företag i Norge. Det betyder att vart tredje utlandsägt företag i Norge var svenskt. Dessa företag var arbetsplats för 77 391 personer. I Sverige fanns samtidigt nästan 3 000 norskägda företag, vilket motsvarar en femtedel av totala antalet utlandsägda företag. 80 463 personer hade sin arbetsplats på ett norskägt företag i Sverige.

Besöksnäringen är en personalintensiv bransch och därmed viktig för sysselsättningen. Norska besökare är den största gruppen utländska gäster i Sverige med cirka 3,5 miljoner kommersiella gästnätter (2019); nästan varannan utländsk besökare. Svenskar var samma år Norges näst viktigaste grupp av utländska besökare med cirka 1,1 miljoner kommersiella gästnätter.

Den norska gränshandeln i Sverige var glödhet före pandemin. Den norska konsumtionen i svensk detaljhandel för 2019 har av HUI Research uppskattats till nästan 28 miljarder; en ökning jämfört med 2017 då den faktiska norska konsumtionen i detaljhandeln var 25,6 miljarder kronor. Värdena inom besöksnäringen och gränshandeln utraderades under pandemin när gränsen mellan länderna var stängd.

Internationellt är Sveriges och Norges ekonomier relativt små. Det finns en stor potential i att synliggöra handelsmöjligheter i våra respektive länder och att genom samarbeten komplettera varandra i värdekedjor och att stärka den gemensamma konkurrenskraften på en global marknad. Särskilt stor är potentialen för norska företag att öka exporten till den svenska marknaden, för företag i den kraftigt expansiva tjänstesektorn på båda sidor av gränsen och i att samarbeta för hållbara lösningar inom den gröna omställningen.

Foto: Pia & Hans Nordlander

IMPORT OCH EXPORT

Sverige är ett av världens mest exportberoende länder och den internationella handeln är en grundsten för Sveriges välstånd. Eftersom Sverige exporterar mer än vad vi importerar genereras ett handelsöverskott som möjliggör investeringar och ökat välstånd i Sverige.

Ser vi på den totala exporten och importen, alltså varuhandel och tjänstehandel sammanslaget, har värdet ökat mellan 2004 och 2020 medan handelsnettot varit negativt under en stor del av perioden.

Diagram 1: Sveriges totala import och export samt handelsnetto, 2004–2020.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (handelsnetto) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Även om värdet av Sveriges totala handel ökat över tid har andelen export till och import från Norge legat på i princip samma nivå mellan 2004 och 2020. Här finns det en stor potential för länderna att öka handeln med varandra.

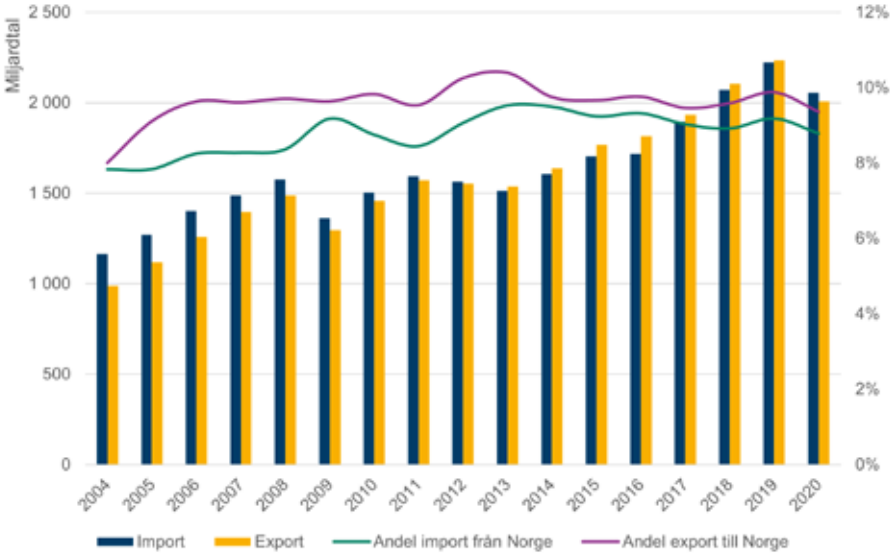

Diagram 2: Sveriges totala import och export samt andel handel med Norge, 2004–2020
Källa: SCB, egen bearbetning.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andelar) mot den högra axeln.

Varuimport och varuexport

Sverige hade 2004 en varuexport som uppgick till ett värde av 739 miljarder kronor. Varuimporten var samtidigt nästan 905 miljarder. Detta gav ett negativt handelsnetto på 165 miljarder kronor. 2019 hade Sveriges internationella varuhandel ökat och exporten stigit till 1 518 och importen till 1 504 miljarder kronor. Mellan 2004 och 2019 steg exporten med 103 procent och importen med 68 procent. Det negativa handelsnettot förbättrades från drygt 165 miljarder 2004 till knappt 15 miljarder 2019. Handelsnettot var dock högst 2018, då det var 40,5 miljarder kronor. Under den aktuella perioden har handelsnettot varit positivt under åren 2016–2018.

Mellan 2019 och 2020 minskade såväl exporten som importen. Exporten sjönk till 1 376 miljarder och importen minskade till 1 427 miljarder. Handelsnettot sjönk 2020 till minus 50,6 miljarder kronor.

35,8
miljarder

Så mycket sjönk handelsnettot under 2020.

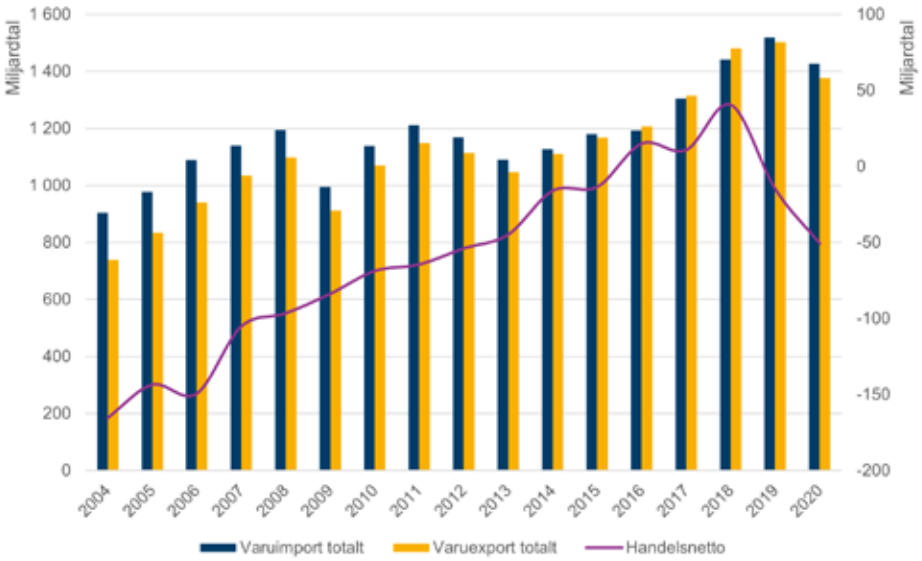

Diagram 3: Sveriges varuimport och varuexport samt handelsnetto, 2004–2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (handelsnettot) mot den högra axeln.

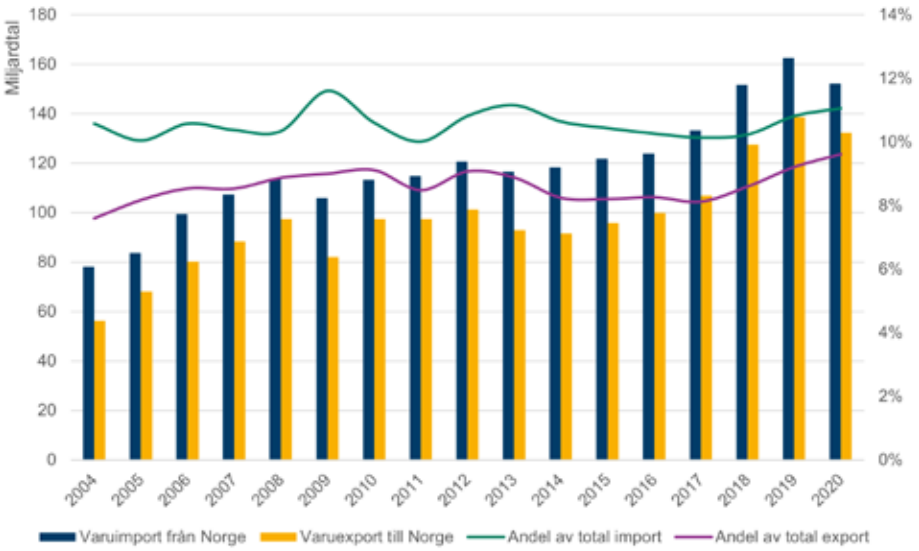

Diagram 4: Varuimport- och exportvärden med Norge som handelspartner samt Norges andel av total import.
Källa: SCB, egen bearbetning.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjerna (andelar) mot den högra axeln och export, 2004–2020.

Mellan 2004 och 2019 ökade varuimporten från Norge till Sverige med 108 procent eller strax över 84 miljarder kronor. Norges andel av den totala importen har legat stabilt runt 11 procent under den här perioden. Exporten från Sverige till Norge steg med drygt 82 miljarder kronor, motsvarande 147 procent. Norges andel av den totala exporten steg med en procentenhet mellan 2004 och 2019, och ytterligare en mellan 2019 och 2020.

Mellan 2019 och 2020 sjönk både importen från och exporten till Norge. Importen minskade med drygt 10 miljarder kronor (6 %). Exporten minskade med drygt 6 miljarder kronor (4 %).

Sett över hela perioden 2004 till 2020 har varuimporten från Norge ökat med 95 procent och varuexporten till Norge har ökat med 136 procent.

Foto: Moelven

Topp 20 importerade varor	Belopp (tkr)	Topp 20 exporterade varor	Belopp (tkr)
Fisk. Färsk, kyld eller fryst	36 787 060	Tele- och radiomateriel, delar och tillbehör	9 815 740
Mineralolja, rå	33 434 337	Mineraloljeprodukter, raffinerade	7 439 832
Aluminium	4 567 836	Maskiner och apparater för hushållsbruk	6 138 655
Mineraloljeprodukter, raffinerade	3 923 014	Möbler, madrasser, sängkläder, kuddar	5 748 772
Fisk. Saltad, torkad eller rökt	2 848 439	ADB-maskiner	5 044 423
Elektrisk ström	2 516 339	Varor av plast	4 127 846
Papper och papp	1 696 707	Medikamenter	3 584 514
Rundvirke och grovt kanthugget virke	1 521 568	Varor av pappersmassa, papper eller papp	3 336 049
Kolväten samt derivat därav	1 437 406	Personbilar, stationsvagnar m.m.	3 266 881
Propan- och butangas, förtätade till vätska	1 386 819	Televisionsmottagare	3 163 548
Delar och tillbehör till motorfordon	1 286 189	Lastbilar och specialfordon	3 163 548
Tele- och radiomateriel, delar och tillbehör	1 202 008	Sågade och hyvlade trävaror	3 146 333
Varor av plast	1 064 301	Tobaksvaror	2 683 175
Andra kemiska produkter	1 036 151	Andra elektriska maskiner och apparater	2 441 522
Sågade och hyvlade trävaror	1 010 678	Andra bearbetatde varor av oädel metall	2 327 464
Strömställare, kontakter, reläer m.m.	951 831	Andra varor av trä	2 303 987
Pigment, färger, lacker och liknande material	944 355	Delar och tillbehör till motorfordon	2 191 047
Stång av järn eller stål, spåntpålar	892 848	Parfymer, kosmetiska preparat	2 184 910
Fisk. Kräft- och blötdjur	882 842	Varor av spannmål m.m.	1 933 263
Maskiner för anläggningsarbeten m.m.	819 677	Medicinska och farmaceutiska produkter utom medikamenter	1 922 860

Tabell 1: Topp 20 importerade varor från och exporterade varor till Norge 2020, efter värde.
Källa: SCB, egen bearbetning.

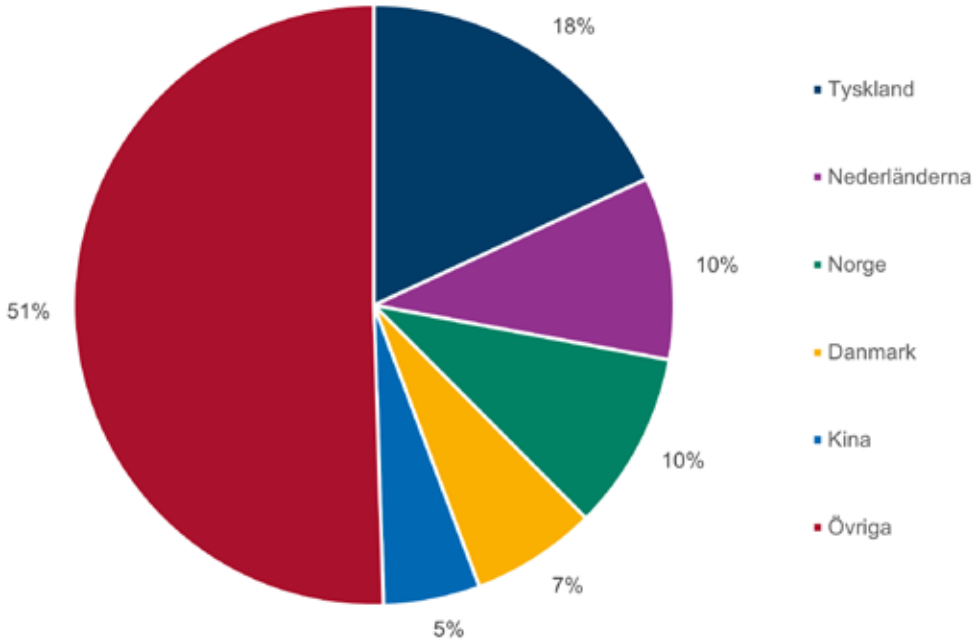

Diagram 5: Sveriges viktigaste importmarknader, 2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.

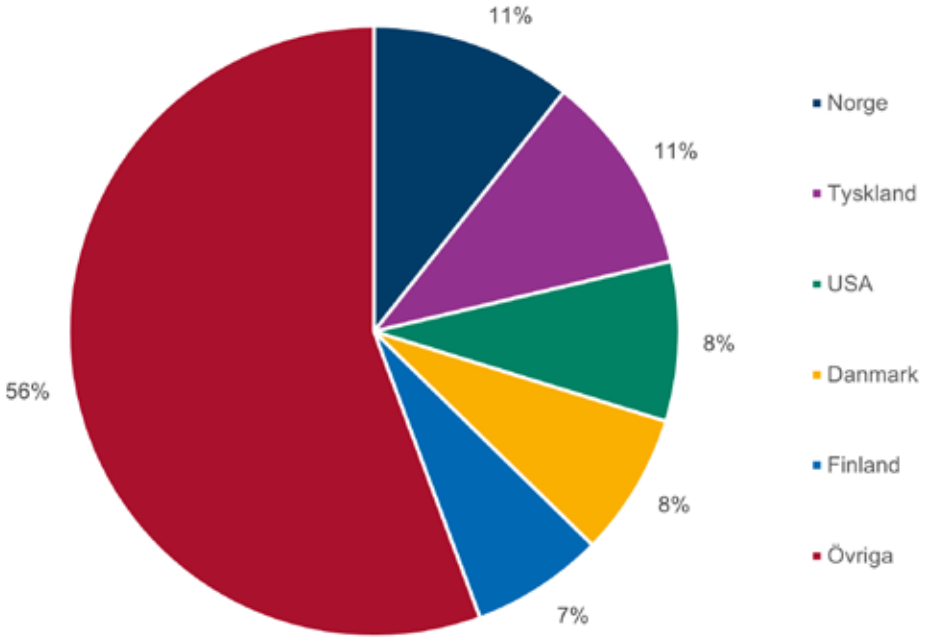

Diagram 6: Sveriges viktigaste exportmarknader, 2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Den största handelspartnern för import till Sverige 2020 var Tyskland, följt av Nederländerna och Norge. Norge bör se detta som att det finns stor potential att öka exporten till grannlandet Sverige.

Det största exportlandet för Sverige är Norge, tätt följt av Tyskland.

20 största importländerna 2020 (mnkr)		Andel av total	20 största exportländerna 2020 (mnkr)		Andel av total
Tyskland	249,2	18%	Norge	152,2	11%
Nederländerna	135,0	10%	Tyskland	151,8	11%
Norge	132,4	10%	USA	120,7	8%
Danmark	93,1	7%	Danmark	108,0	8%
Kina	71,6	5%	Finland	100,4	7%
Polen	64,8	5%	Kina	78,0	5%
Finland	64,5	5%	Nederländerna	73,7	5%
Belgien	63,6	5%	Storbritannien och Nordirland	73,5	5%
Storbritannien och Nordirland	59,9	4%	Frankrike	58,2	4%
Frankrike	52,3	4%	Belgien	50,6	4%
Italien	47,7	3%	Polen	47,9	3%
USA	40,1	3%	Italien	38,4	3%
Spanien	23,0	2%	Spanien	26,1	2%
Tjeckien	22,6	2%	Japan	23,1	2%
Österrike	16,9	1%	Ryssland	18,6	1%
Ungern	16,4	1%	Australien	16,1	1%
Irland	15,5	1%	Turkiet	14,8	1%
Litauen	13,6	1%	Sydkorea	14,3	1%
Estland	13,5	1%	Schweiz	14,2	1%
Ryssland	13,2	1%	Österrike	13,0	1%

Tabell 2: De 20 största varuimport- och varuexportländerna och andel av total varuimport och varuexport, 2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.

I internationella sammanhang har vi mycket att vinna på att agera och profilera oss tillsammans. Det kan vara värdekedjor som förgrenar sig i både Norge och Sverige, eller gemensam marknadsföring, exempelvis kopplad till nya värdekedjor med exportpotential för båda parter.

Emmelie Odberg Rosengren, seniorrådgivare NHO

Næringslivets Hovedorganisasjon, NHO är Norges största arbetsgivar- och näringslivsorganisation med över 29 000 medlemsföretag, en central organisation, regionkontor som täcker alla fylken samt landsföreningar som organiserar medlemmarna i olika branscher och tar tillvara deras specifika branschintressen. Medlemmarna är företag i alla storlekar; från små familjeföretag till multinationella koncerner. 95 procent av medlemmarna är små och medelstora företag med under 100 anställda och 60 procent har färre än tio medarbetare. NHO:s uppdrag är att påverka näringspolitiken, få genomslag i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter och att erbjuda attraktiva tjänster och därmed bidra till lönsamhet i medlemmarnas verksamheter.

nho.no

Kompetensförsörjning är en kritisk fråga för näringslivet

Svenska och norska företag tar ofta sina första steg ut på en internationell marknad genom att expandera eller exportera till grannlandet. Det känns naturligt och underlättas av att de utländska kontakterna och kunderna talar nästan samma språk.

– Jag tror att det handlar om både geografisk och kulturell närhet som skapar trygghet, säger Emmelie Odberg Rosengren, seniorrådgivare hos NHO, Svenskt Näringslivs systerorganisation i Norge.

Av statistik hon har på skrivbordet framgår att 2 300 svenskägda företag är etablerade i Norge och 2 900 norskägda företag finns verksamma i Sverige. Hon konstaterar vidare att svenska investeringar i Norge har ökat kraftigt de senaste 20 åren.

Hennes primära arbetsområde är de politiska och regelverksrelaterade delarna av digitalisering; utvecklingsfrågor som hon både följer och själv deltar i med näringslivets perspektiv och intressen i fokus.

– Digitalisering är en bred horisontell fråga som berör alla sektorer och branscher, säger hon. Det handlar om allt från digital infrastruktur till att använda data som resurs för innovation och näringsutveckling. Kopplat till detta har vi även AI och andra möjliggörande teknologier, och inte minst frågor som rör hantering av personuppgifter och cybersäkerhet. Näringslivets kompetensbehov är också en viktig fråga i samband med digitaliseringen.

Emmelie Odberg Rosengren menar att det finns behov av att göra offentliga data mer tillgängliga, och dessutom säkerställa att det sker i ett användarvänligt format.

Affärsutveckling och samhällsutveckling går hand i hand.

– De nordiska länderna är internationellt kända för bland annat hälso- och sjukvårdens databaser, som är välordnade och håller hög kvalitet. Det är ett konkret exempel på ett potentiellt samverkansområde.

– Ju större mängd data, desto bättre möjligheter finns att tidigt uppmärksamma bland annat trender och ökad risk kopplade till sjukdomar. Det ger även ökade möjligheter att jämföra resultat till fördel för utveckling av nya botemedel och behandlingsmetoder.

Transporter och infrastruktur är också intressant för gränslös samverkan. Hon nämner fjälldestinationerna Trysil och Sälen som båda får ökad tillgänglighet genom Scandinavian Mountains Airport, som invigdes bara ett par månader före pandemin. Snabbtåg på sträckan Oslo–Stockholm är också en satsning som näringslivet skulle välkomna, inte minst med tanke på ökade möjligheter till arbetspendling.

– Kompetensförsörjning är en kritisk fråga för våra medlemmar och många företagare rapporterar om utmaningar med att hitta kompetent arbetskraft.

– I NHO:s årliga kompetensbarometer säger sex av tio av medlemsföretagen att de inte har tillräckligt med folk med rätt kompetens. Ett av tre företag uppger att de har försökt rekrytera utan att få kandidater som motsvarar behoven.

Tidigare har Emmelie Odberg Rosengren jobbat för NHO internationellt, med inriktning på Europa och EU-frågor, som seniorrådgivare och ställföreträdande avdelningschef vid kontoret i Bryssel. Relationen Sverige-Norge

har hon med sig sedan födseln med en norsk far och en svensk mor.

Hon är van vid att kollegorna konsulterar henne i frågor som rör internationella och gränsöverskridande relationer, men också för att förstå skillnaderna mellan svensk och norsk affärskultur samt politiska förhållanden och traditioner.

– Mitt huvudbudskap är dock alltid att det finns många likheter och fördelar som innebär en enormt stor potential när det kommer till samverkan. I internationella sammanhang har vi mycket att vinna på att agera och profilera oss tillsammans. Det kan vara existerande värdekedjor som förgrenar sig i både Norge och Sverige, eller gemensam marknadsföring; exempelvis kopplad till nya värdekedjor med exportpotential för båda parter.

Det finns även olikheter som, beroende på situationen, kan ha större betydelse än man kan tro. Just därför är det viktigt att lära känna varandra och vara medveten om hur en internationell partner arbetar och vad som sker kring förhandlingsbordet.

– Generellt kan det upplevas som att vi i Sverige är mer konsensusorienterade och angelägna om att allt ska utredas helt färdigt och att alla ska enas innan det är dags för beslut. I Norge är det vanligare att beslutsprocessen sker mer parallellt med utredningsprocessen, och att det är kortare beslutsprocesser.

Nordiskt samarbete är en hjärtefråga för NHO:s vd Ole Erik Almlid, som bland annat har behandlat ämnet i debattartiklar tillsammans med Norsk-Svenska Handelskammarens ordförande Kai Eide (se sid 53). NHO ser ett stort värde i en tätare dialog mellan tongivande norska och svenska bolag.

Emmelie Odberg Rosengren tycker att det kommande året ska bli spännande; med en ny norsk regering och en näringsminister som redan har påtalat vikten av nordiskt samarbete. Hon hoppas på motsvarande höga intresse och engagemang från den svenska regeringen.

– Pandemin har gjort oss mer ödmjuka inför vad som krävs för att hålla samarbeten vid liv. Våra historiskt nära relationer är avundsvärda med tanke på hur det ser ut på andra håll i världen. Men fördelarna kommer inte automatiskt. Ett samarbete är aldrig mer värt än vad alla parter lägger i det.

Foto: Per-Otto Oppi Christiansen/NHO

Foto: Per Eriksson

Foto: Mostphotos

Värmlands varuimport och varuexport

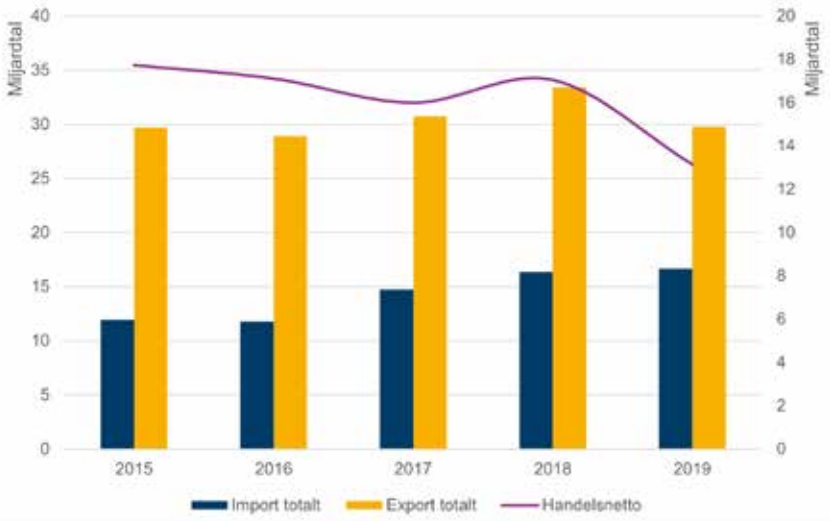

Diagram 7: Värmlands varuexport och varuimport 2015–2019, mnkr.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (handelsnettot) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Värmland är en stark handelsregion. 2019 uppgick varuexporten från Värmland till 29,8 miljarder kronor samtidigt som varuimporten var 16,7 miljarder. Det ger ett handelsnetto på strax över 13 miljarder. Dock har Värmland haft en negativ utveckling av handelsnettot mellan 2015 och 2019 på grund av en ökad import. I Värmland gick handelsnettot från 17 miljarder 2016 till drygt 13 miljarder 2019, en minskning med 23 procent. Varuimporten ökade med 41 procent men varuexporten med bara 3 procent under samma period.

Värmlands handel med Norge är starkt exportbetonad. Medan handelsnettot för Värmlands internationella handel totalt sett börjat vika neråt efter 2018 är nettot för handeln med Norge på uppåtgående.

Diagram 8: Värmlands varuexport och varuimport med Norge som handelspartner 2015–2019, mnkr.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (handelsnettot) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

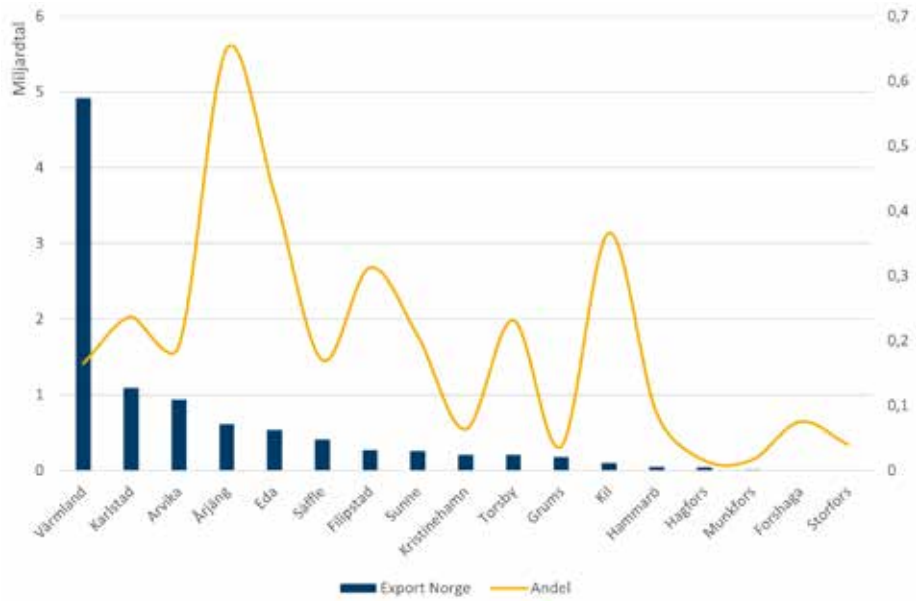

Diagram 9: Värmlands och kommunernas export till Norge samt andel av total export, 2020.
Källa: SCB.

Tjänsteimport och tjänsteexport

Statistiken över tjänstehandel är inte lika detaljerad som varuhandeln, framför allt inte på regional och lokal nivå. Genom att ändå inkludera den statistik som finns att tillgå blir det tydligt att tjänstehandeln har haft en stark tillväxt under de senaste åren och har potential för fortsatt ökning.

Tjänstehandeln har även goda möjligheter att öka jämställdheten på både den svenska och den norska arbetsmarknaden, då varuhandeln omfattar mestadels mansdominerade branscher som tillverkningsindustrin.

Sverige hade 2004 en tjänsteexport som uppgick till ett värde av nästan 250 miljarder kronor. Tjänsteimporten var samtidigt nästan 261 miljarder. Detta gav ett negativt handelsnetto på strax under 11 miljarder kronor. 2019 hade Sveriges internationella tjänstehandel ökat och exporten stigit till drygt 730 miljarder och importen till drygt 704 miljarder kronor. Mellan 2004 och 2019 steg exporten med 192 procent och importen med 170 procent. Handelsnettot förbättrades men var fortfarande negativt; 11 miljarder 2004 och nästan 26 miljarder 2019. Handelsnettot var dock som högst 2016, då det var drygt 81 miljarder kronor. Under den aktuella perioden har handelsnettot varit positivt under åren 2006–2017; igen 2019–2020.

Mellan 2019 och 2020 minskade såväl exporten som importen. Exporten sjönk till 631 miljarder och importen minskade till 629 miljarder. Handelsnettot sjönk 2020 till 2,4 miljarder kronor.

Diagram 10: Sveriges tjänsteimport och -export samt handelsnetto, 2004–2020.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjerna (handelsnetto) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Mellan 2004 och 2019 ökade tjänsteimporten från Norge till Sverige med 217 procent eller nästan 28 miljarder kronor. Norges andel av den totala importen har legat mellan 9 och 14 procent under den här perioden. Exporten från Sverige till Norge steg med drygt 59 miljarder kronor, motsvarande 256 procent. Norges andel av den totala exporten har legat relativt still runt 5 procent under perioden.

Mellan 2019 och 2020 sjönk både importen från och exporten till Norge med 32 procent. Importen minskade med drygt 13 miljarder kronor medan exporten minskade med nästan 27 miljarder kronor.

Sett över hela perioden 2004 till 2020 har tjänsteimporten från Norge ökat med 117 procent och tjänsteexporten till Norge har ökat med 141 procent.

32%

Så mycket minskade både importen från och exporten till Norge från Sverige mellan 2019 och 2020.

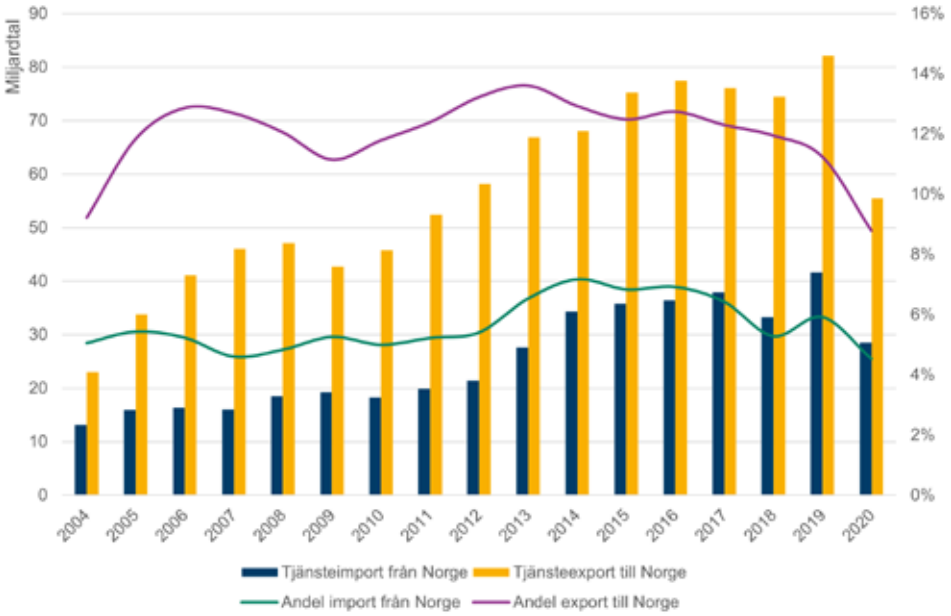

Diagram 11: Tjänsteimport- och exportvärden med Norge som handelspartner samt Norges andel av total import och export, 2004–2020.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjerna (andelar) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Topp 20 importerade tjänster	Belopp (mnkr)	Topp 20 exporterade tjänster	Belopp (mnkr
Övriga affärstjänster	238 380	Övriga affärstjänster	182 640
Tele-, data- och informationsstjänster	99 467	Tele-, data- och informationsstjänster	140 358
Tekniska-, handelsrelaterade och övriga affärstjänster	95 609	Datatjänster	116 669
Övriga tjänster	85 006	Avgifter för användning av immateriella rättigheter	77 061
Avgifter för användning av immateriella rättigheter	84 443	Transporter	72 075
Transporter	80 523	Tekniska-, handelsrelaterade och övriga affärstjänster	70 124
Datatjänster	73 575	Övriga tjänster	52 085
Resor	56 847	Personliga tjänster, kultur m.m.	51 940
FOU-tjänster	52 678	Affärs- och konsulttjänster	50 060
Affärs- och konsulttjänster	50 452	FOU-tjänster	45 381
Management och PR	42 206	Resor	40 276
Marknadsföringstjänster	39 640	Management och PR	39 543
Vägtransporttjänster	39 408	Finansiella tjänster	34 876
Sjötransporttjänster	22 871	Vägtransporttjänster	25 349
Tele	20 411	Finansiella tjänster exkl. FISIM	25 003
Finansiella tjänster	17 370	Sjötransporttjänster	24 600
Bearbetning av varor	14 194	Tele	19 913
Byggtjänster	13 182	Marknadsföringstjänster	17 075
Personliga tjänster, kultur m.m.	12 706	Arkitekt-, tekniska och vetenskapliga tjänster	16 797
Flygtransporttjänster	11 409	Flygtransporttjänster	12 388

Tabell 3: Topp 20 importerade tjänster från och exporterade tjänster till Norge 2020, efter värde.

Norges export av varor och tjänster 2019

Sverige är den fjärde största handelspartnern när det gäller Norges export av varor. Endast Storbritannien, Tyskland och Nederländerna är större. För tjänsteexporten är Sverige däremot den tredje största handelspartnern, efter Storbritannien och Tyskland.

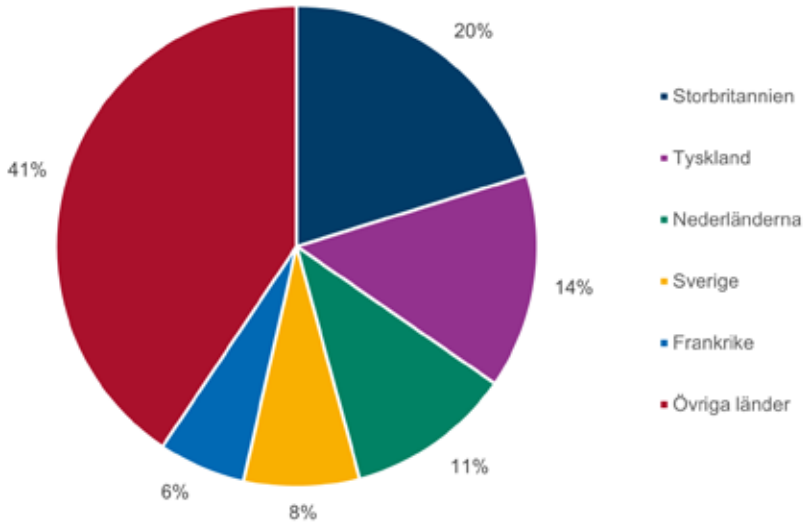

Diagram 12: Norges viktigaste varuexportmarknader efter värde.
Källa: Statistisk sentralbyrå, SSB, egen bearbetning.

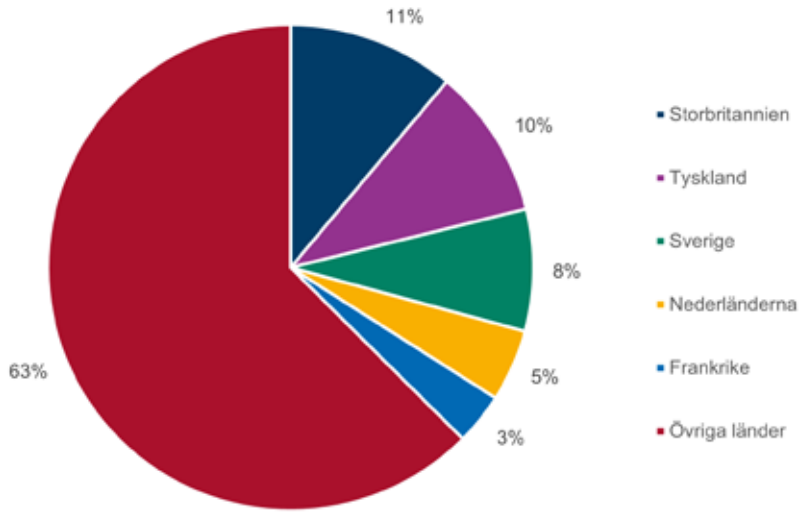

Diagram 13: Norges viktigaste tjänsteexportmarknader efter värde.
Källa: Statistisk sentralbyrå, SSB, egen bearbetning.

Stor potential internationellt för de små företagen

Små företag med upp till 49 anställda direktexporterar främst till länder i sin närhet. Medan deras andel av Sveriges totala varuexport är cirka 23 procent, svarar de för ungefär en tredjedel av exporten till övriga nordiska länder. Det visar statistik som Svenskt Näringsliv sammanställt i en rapport som uppmärksammar småföretagens betydelse för utrikeshandel (nov 2021). Rapportens undertitel slår fast att betydelsen är ”större än du tror”.

En av författarna till rapporten är Eva Häussling, policyansvarig för handels- och investeringsfrämjande hos Svenskt Näringsliv. Hon är i grunden jurist, utbildad i både Tyskland och Sverige. I hennes bakgrund finns lång erfarenhet från industrin och handel.

– Mitt uppdrag är att ha koll i frågor som har betydelse för svenska företags möjligheter med utrikeshandel, säger hon. Svenskt Näringsliv tar fram förslag på åtgärder som kan främja exporten – och som gynnar våra medlemsföretag.

– Vi tycker att småföretagen har fått för lite uppmärksamhet med tanke på hur viktiga och relevanta de är för ökade internationella handelsintäkter och vilken stor potential de har. De senaste 20 åren har småföretagens varuexport ökat mer än dubbelt så snabbt som storföretagens export.

– Med tanke på relationen Sverige–Norge är det intressant att konstatera att företagens exportresa framförallt tar sin början till närliggande marknader. Svenska småföretag svarar för ungefär en tredjedel av Sveriges varuexport till övriga nordiska länder.

Geografisk närhet, språk och kultur är faktorer som spelar roll.

– Men vi vet också att det finns ett regelverk som företagen måste förhålla sig till, och som kan skilja sig åt även om de nordiska länderna har samma grundvärderingar och till synes liknar varandra. Norge är ju exempelvis inte med i EU, vilket gör att en del handelshinder finns kvar.

Oavsett vilken marknad internationellt ett företag vill ta sig in på är det viktigt med kunskap. Att noga undersöka efterfrågan, konkurrenssituation och målgruppernas preferenser är ofta självklart medan det är vanligare att göra egna gissningar när det gäller mjuka faktorer.

– Det finns alltid en risk med att ta saker och ting för givet, konstaterar Eva Häussling. Och när det gäller ett grannland som Norge kanske det är ännu enklare att slarva med hemläxan. Ju bättre förberedd du är, desto större är chanserna att lyckas.

”

Det är intressant att konstatera att företagens exportresa framförallt tar sin början till närliggande marknader. Svenska småföretag svarar för ungefär en tredjedel av Sveriges varuexport till övriga nordiska länder.

Eva Häussling, policyansvarig för handels- och investeringsfrämjande

Svenskt Näringsliv vill vara företagsamhetens röst i Sverige genom att ta fram konkreta förslag på åtgärder och reformer som gagnar företagsklimatet, sprida kunskap och bilda opinion. Svenskt Näringsliv är också näringslivets röst i EU. Organisationen samlar 60 000 medlemsföretag samt 50 bransch- och arbetsgivarorganisationer. Den driver frågor som är viktiga för alla företag, oavsett bransch och storlek.

svensktnaringsliv.se

Om näringslivets toppar börjar rikta ansiktet mot varandra kommer fler att följa efter. Det är en positiv kedjereaktion vi är ute efter.

Kai Eide, ordförande Norsk-Svenska Handelskammaren

Norsk-Svenska Handelskammaren är en organisation som vill göra det enklare och smidigare för medlemmarna att göra affärer och/eller utföra arbete över gränsen mellan Norge och Sverige; i båda riktningar. Handelskammaren verkar i båda länderna med kontor i Stockholm, Oslo och Göteborg. Aktiviteterna syftar till att fördjupa näringslivssamarbetet genom att erbjuda arenor och mötesplatser för näringslivets beslutsfattare, öka kunskapen om grannlandets näringslivsstrukturer och skapa ett positivt nätverk för näringsliv, myndigheter och individer med ett gemensamt intresse att främja samarbete över gränsen.

norsksvenskahandelskammaren.com

Många självklara samverkans-områden för Sverige och Norge

Ett näringslivsforum där företagsledare från Norges och Sveriges största och mest framgångsrika bolag regelbundet träffas, fördjupar sin relation och diskuterar samarbeten. Det är en av de frågor som Norsk-Svenska Handelskammaren aktivt driver för att stärka ländernas position internationellt.

Ordförande Kai Eide är en av initiativtagarna. Sedan han tog över styrelseklubban har han haft siktet inställt på att öka organisationens aktivitet. Han tycker att det är viktigt att ge medlemmarna det som utlovas; ökad kunskap om affärsmässiga möjligheter i grannlandet och ett värdefullt nätverk.

Han har bred internationell erfarenhet från ett helt yrkesliv som både diplomat och politiker med uppdrag för bland andra FN, NATO och OSSE. 2014-2017 var han Norges ambassadör i Stockholm.

– I vår norska styrelse finns numera viktiga representanter från NHO, Innovasjon Norge, Eksportfinansiering Norge och Business Sweden, tillsammans med representanter från stora företag. Vi har en laguppställning som säkerställer att vi når ut och kan göra skillnad.

I Norge har idén om ett gränsöverskridande näringslivsforum redan engagerat flera företagsledare. Nästa steg är att involvera även aktörer i Sverige.

– Vi går fram med ett seriöst intresse från det norska näringslivet och vill kroka arm med kollegorna i Sverige, konstaterar Kai Eide. Norge är idag Sveriges största handelspartner och Sverige är Norges näst största. Samtidigt är vi övertygade om att det finns en enorm, outnyttjad potential i att fördjupa samverkan.

– Om näringslivets toppar börjar rikta ansiktet mot varandra kommer fler att följa efter. Det är en positiv kedjereaktion vi är ute efter.

Han har en egen lista över områden där han menar att samverkan mellan Sverige och Norge borde vara självklart. Forskningssamarbeten inom grön energi är ett av dem.

– Jag är frustrerad över att våra norska forskningsparker inte medverkar tillräckligt i de etablerade nätverk för science park som finns i Sverige och i Europa. Detta har jag framfört i debattartiklar och även direkt till berörda aktörer. Min egen teori är att vi sedan 1980-talet tycker att vi har klarat oss bäst på egen hand; en negativ effekt av vårt välstånd.

– Nu behöver vi ta oss utanför dessa ramar, det pågår en ny fas i industrialiseringen av Norge. Vi behöver innovation, vi ska vara nyskapande och vi måste bredda synfältet. Det har varit tryggt med investeringar i byggsektorn, olja och gas.

Grön omställning är nästa område där han vill se samverkan mellan Sverige och Norge. Länderna har höga ambitioner, kompletterar varandra kompetensmässigt och behöver en partner för att ta en tydlig position internationellt.

– Sverige är befolkningsmässigt dubbelt så stort som Norge, men tillsammans är vi fortfarande färre invånare än till exempel Nederländerna. Det blir svårt att konkurrera i den gröna omställningen utan att samarbeta.

Ytterligare en intressant sektor han vill lyfta upp är hälsofrågor, ett forskningsområde som står högt på agendan. Livsvetenskap är det norska ordet för Life Science, som är ett mer vedertaget begrepp i Sverige.

– Sverige är sedan länge en internationell aktör inom livsvetenskap och i Norge finns stora satsningar, som leder till geniala lösningar, konstaterar han. Samverkan skulle kunna innebära att innovationerna stannar i Europa istället för att locka investerare i USA.

Kai Eide menar att infrastruktursatsningar behövs i flera riktningar. För transport av gods och varor vidare ut i världen har fokus från Norsk-Svenska Handelskammaren länge varit förbättrade tågförbindelser mellan Oslo och Stockholm/Göteborg.

– Kompetensförsörjning är en av de största utmaningarna i norskt näringsliv. Möjligheten till kompetensförsörjning är också det främsta argumentet för snabbare och smidigare tågresor i korridoren Oslo–Stockholm, konstaterar han.

– Det skulle förstora den gemensamma arbetsmarknaden vi har i triangeln Oslo–Stockholm–Göteborg, och göra det mer attraktivt att arbetspendla över gränsen. Arbetsmarknader behöver dessutom ha en viss storlek för att vara intressanta i ett internationellt perspektiv.

FÖRETAGANDE – ETABLERINGAR

Utbytet mellan Sverige och Norge inom näringslivet märks bland annat genom det stora antalet norskägda företag i Sverige och svenskägda företag i Norge. Enligt Business Swedens rapport Norway Business Climate Survey 2020 rapporterade de svenska företagen i Norge att den norska marknaden genom fokus på lokala partnerskap, nya försäljningskanaler och marknader och ökad samverkan erbjuder stora möjligheter för företag att växa[1].

Under 2019 uppgick antalet norskägda företag i Sverige till 2 941, vilket motsvarar 18 procent av det totala antalet utlandsägda företag i Sverige. Norge är därmed det vanligaste ägarlandet bland utlandsägda företag i Sverige, och nästan var femte utlandsägt företag i Sverige är norskt.

Ägarland	Antal företag	Andel av utlandsägda företag
Norge	2 941	18%
Storbritannien	1 858	11%
USA	1 816	11%
Danmark	1 651	10%
Tyskland	1 374	8%
Finland	1 042	6%
Nederländerna	877	5%
Frankrike	691	4%
Schweiz	519	3%
Luxenburg	344	2%
Övriga	3 336	20%
Totalt	**16 449**	**100%**

Tabell 4: Utlandsägda företag i Sverige efter ägarland, 2019.
Källa: Tillväxtanalys

1. Business Sweden, Norway Business Climate Survey 2020, *https://www.business-sweden.com/contentassets/e7695b782d624633b0b0e254000ccba9/business-climate-survey-norway_2020_final.pdf*

Sverige är även det vanligaste ägarlandet för utländska företag i Norge, vilket bekräftar grannländernas betydelse för varandra.

I Norge utgör ägarlandet Sverige 28 procent av samtliga utlandsägda företag, alltså är nästan var tredje utlandsägt företag i Norge svenskt. Det är också stor marginal ner till det näst största ägarlandet Danmark, som står för 12 procent.

Ser vi på antalet anställda i utlandsägda företag i Sverige är Tyskland det ägarland som har de flesta anställda, följt av Norge. Det är dock relativt små skillnader mellan de tre största ägarländerna.

Bland de utlandsägda företagen i Norge är dock Sverige det land som har de flesta anställda med mycket stor marginal ner till det näst största landet, Danmark.

28%

av samtliga utlandsägda företag i Norge är svenska.

Ägarland	Antal företag	Andel av utlandsstyrda företag
Sverige	2 298	28%
Danmark	1 004	12%
Storbritannien	793	10%
USA	716	9%
Tyskland	401	5%
Nederländerna	268	3%
Frankrike	252	3%
Finland	323	4%
Schweiz	225	3%
Övriga	1 901	23%
Totalt	**8 181**	**100%**

Tabell 5: Utlandsstyrda företag i Norge efter ägarland, 2019.
Källa: Statistisk sentralbyrå, SSB, egen bearbetning.

Ägarland	Antal anställda	Andel anställda
Tyskland	80 483	12%
Norge	76 129	11%
USA	76 082	11%
Frankrike	69 476	10%
Finland	65 522	10%
Danmark	61 622	9%
Storbritannien	48 985	7%
Nederländerna	41 992	6%
Schweiz	35 449	5%
Kina	25 550	4%
Övriga	101 859	15%
Totalt	**683 149**	**100%**

Tabell 6: Antal anställda i utlandsägda företag i Norge efter ägarland, 2019.
Källa: Tillväxtanalys.

Ägarland	Antal anställda	Andel av utlandsanställda
Sverige	77 391	22%
Danmark	34 298	10%
Storbritannien	46 552	13%
USA	58 982	17%
Tyskland	27 982	8%
Nederländerna	10 942	3%
Frankrike	18 959	5%
Finland	13 429	4%
Schweiz	18 233	5%
Övriga	45 929	13%
Totalt	**352 697**	**100%**

Tabell 7: Antal anställda i utlandsägda företag i Norge efter ägarland, 2019.
Källa: Statistisk sentralbyrå, SSB, egen bearbetning.

Det finns en stor potential i att samverka för att etablera gemensamma värdekedjor och utnyttja dessa i den gröna omställningen. Jag vill se Sverige och Norge som en lekstuga för innovation!

Jessica Olsson, chef Business Sweden i Norge

Business Sweden hjälper svenska företag att öka sin globala försäljning och internationella företag att investera och expandera i Sverige. Ägare är svenska staten och det svenska näringslivet, som har gett Business Sweden uppdraget att stötta utländska företag som vill få tillgång till den svenska marknaden. Business Sweden har skräddarsydda tjänster för allt från startup-företag och små och medelstora företag till multinationella företag, och erbjuder utifrån ett holistiskt synsätt såväl praktisk support som strategisk expertis. Business Swedens cirka 400 medarbetare finns på plats i Sverige och på ytterligare 44 kontor i Europa, Nord- och Sydamerika, Mellanöstern, Afrika och Asien.

Grön omställning skapar nya möjligheter till samverkan

Sverige och Norge är viktiga handelspartner med en betydande export och import av varor och tjänster, direktinvesteringar och turism mellan länderna. Vi är även partner på en global arena. Det konstaterar Jessica Olsson, chef för Business Sweden verksamhet i Norge.

Hon ser stora möjligheter för ett ännu närmre samarbete med Sveriges viktigaste handelspartner. Länderna har i dagsläget olika näringslivsfokus, men med den gröna omställningen är en förändring på väg.

– Vi har ett momentum. Vi närmar oss 2030 och hållbarhet är och måste vara vårt fokus. Miljömässigt, socialt och finansiellt. Sverige och Norge är bra på att ta tag i saker tillsammans och vi är pragmatiska. Vi har handlingskraft och vi vill se resultat.

Jessica Olsson har jobbat inom Business Sweden sedan 2007. Under många år från Berlin men har sedan 2019 Norge som ansvarsområde.

– Mitt arbete fokuserar på att såväl stödja svenska företag i deras globala tillväxt som att jobba med Sveriges handelsfrämjande för ökad handel och ökade investeringar till Sverige. Vi jobbar med enskilda uppdrag för svenska bolag för att både lägga en strategi och implementera den samt följa upp.

– Vi jobbar även för branscher i Sverige på såväl nationell som regional nivå. Inom energi arbetar vi mycket med batteriteknologi, och i det nordiska samarbetet med vätgas, smarta elnät och havsbaserad vindkraft. Inom transportsektorn arbetar vi med främjande för att bidra till att nå målet på minskade utsläpp.

Business Sweden har varit verksamt i Norge i mer än 40 år. 2013 slogs dåvarande Exportrådet ihop med Invest in Sweden Agency och bildade Business Sweden, Sveriges export- och Investeringsråd.

– Teamet på Business Sweden i Norge arbetar nära Sveriges ambassad och Norsk-Svenska Handelskammaren, och tillsammans är vi Team Sweden på samtliga utlandsmarknader världen över. Vi jobbar nära det svenska näringslivet och tillsammans med svenska företag som vill utveckla sin affär i Norge, Norden eller Europa.

– Business Swedens medarbetare på olika håll i världen jobbar också tillsammans varje dag. I Norden har vi sedan ett par år tillbaka en gemensam främjaragenda – vi tror på att konkurrensen inom Norden gör oss bättre, samtidigt som samarbete gör oss starkare.

Ett starkt nordiskt samarbete är högt upp på Business Swedens agenda.

– För svenska små och medelstora företag är de nordiska länderna ett viktigt första steg. För många bolag, oavsett storlek, blir Norden en långsiktigt utökad hemmamarknad

En fjärdedel av svensk handel går till Norden och Norge är vår största exportmarknad av varor och tjänster totalt sett, före Tyskland. Norge är det land som kontrollerar de flesta utlandsägda bolagen i Sverige (2 400 stycken). Norska bolag är den tredje största arbetsgivaren i Sverige (73 000 anställda).

Idag präglas Business Swedens uppdrag av den gröna omställningen där hållbarhetsmålen skär horisontellt genom alla utvecklingsområden.

Foto: Mostphotos

– Elektrifieringen innebär storsatsningar kopplade till mobilitet, transporter, infrastruktur och energi. Och då kommer vi in på energibärare som batterier och vätgas. När det gäller energikällor talar vi även om sol och vind. I Norge är dessutom Carbon capture storage, att fånga in och lagra koldioxid, ett prioriterat utvecklingsområde.

Erfarenheter och kompetenser från Sveriges världsunika industritradition med en rad internationellt framgångsrika bolag är något norska aktörer gärna vill kombinera med de egna styrkor som finns inom tekniktunga områden som shipping, olja, gas och fiskerinäring. 97 procent av Norges energimix kommer från vattenkraft.

– Ren, stabil och billig energi är något Sverige och Norge delar, vilket är en stor gemensam konkurrensfördel vid bland annat uppbyggnad av en batteriindustri i Norden.

– Det finns en stor potential i att samverka för att etablera gemensamma värdekedjor och utnyttja dessa i den gröna omställningen. Norge har en stark agenda för att ställa om ekonomin i det gröna skiftet och vi har stora möjligheter för samarbeten och affärsmöjligheter för svenska företag.

– Det är också mycket positivt att Norges nya statsminister Jonas Gahr Störe kommer till Sverige på sin första utlandsresa – även symboliskt.

Jessica Olsson lyfter vikten av att följa med i vad som händer inom näringslivet i Norge. Det finns generellt en högre kunskap om Sverige i Norge än vice versa.

– För en lyckad affärssatsning i Norge är det bra att vara påläst om vad som händer på marknaden, vara förberedd på att det finns skillnader i affärskulturen samt utnyttja närheten och vara närvarande på marknaden.

Business Sweden, Team Sweden, Innovasjon Norge, Norsk-Svenska Handelskammaren och NHO samarbetar i olika konstellationer för att öka samarbetet mellan svenska och norska företagsledare.

– Jag vill uppmana företagen att besöka varandra över gränsen. Det ger så mycket att träffas och knyta personliga kontakter. Dessutom tror jag på mobilitet som en kulturbärare och möjliggörare för tätare samarbete. Här finns flera initiativ för att öka exempelvis tågförbindelserna mellan Norge och Sverige för såväl gods- som persontrafik.

Foto: Mostphotos

Det finns en enorm potential för ökad samhandling

Öka samhandling och dialog. Visa större nyfikenhet för varandra! Ta tillvara de möjligheter som skapas globalt när företag, innovationsaktörer och myndigheter i Sverige och Norge väljer att agera och marknadsföra sig tillsammans. Det är en kort sammanfattning av de uppmaningar Robert Nygårdhs, chef för Innovasjon Norges verksamhet i Sverige, vill skicka vidare till beslutsfattare inom både näringsliv och politik.

– Redan idag finns många bra upparbetade samarbeten mellan Sverige och Norge, på såväl företagsnivå som på klusternivå, konstaterar han. Men även om det finns mycket att bygga vidare på menar jag att det finns en enorm outnyttjad potential.

– Ländernas näringslivsstrukturer kompletterar varandra, vilket lägger en god grund för samhandling.

Han tycker också att Sverige och Norge kompletterar varandra kunskapsmässigt; vilket är ytterligare en anledning att agera gemensamt på en större internationell marknad.

– Ett konkret exempel är utveckling av nya träfiberbaserade material. I Norge är vi dessutom riktigt duktiga på att bygga i trä, här sker innovation! Samtidigt exporteras mycket av träråvaran till bland andra Sverige där träförädling är ett starkt kompetensområde.

Robert Nygårdhs har jobbat inom Innovasjon Norge i ungefär 20 år. Först i New York och sedan 2005 som chef på kontoret i Stockholm. De senaste fem åren ansvarar han för båda de verksamhetsgrenar som finns i Sverige; Visit Norway som arbetar med att profilera Norge som turistland och Export Norway där fokus är att hjälpa norska företag att lyckas i Sverige.

– Vår närvaro ska korta ledtider och reducera risker kopplade till företagens internationalisering och etablering i Sverige. Det kan även handla om att hitta svenska partner och samarbeten för att lyckas i tredje land. Vi verkar tätt med marknaden och har kunskaper som gör nytta.

Norska företag tar ofta sina första steg på exportmarknaden in i just Sverige.

– Sverige är en bra uppstartsmarknad på många sätt, säger Robert Nygårdhs. Den är dubbelt så stor som i Norge, det finns kulturella likheter som har med vår gemensamma historia och språket att göra. När andra faktorer kan kännas osäkra finns en trygghet och gemenskap i att skapa relationer med svenskar.

Det finns dock viktiga olikheter som inte alla är medvetna om.

– Den som vill göra affärer med Kina är väl medveten om att det mesta är annorlunda och förbereder sig noga inför möten och förhandlingar, medan det är lätt att tro att i Sverige fungerar allt som hemma i Norge.

Den viktigaste olikheten handlar om tempot och stegen i en affärsprocess. Han konstaterar att i svenskar generellt lägger tid och kraft på att minimera risker, utreda, fånga upp alla möjliga eventualiteter och planera noggrant. Konsensus före beslut är ett mål.

– Svenskar har också en typisk artighet som innebär att de kan uttrycka att något låter intressant, för att inte uppfattas som negativa, medan de egentligen inte tycker att idén är så bra. ”Det är spännande, men…”

– På norsk sida har vi ett annat angreppssätt. Ett mer agilt och lättfotat arbetssätt där vi hellre börjar testa, utvärderar och sedan ändrar inriktning och beslut om det behövs.

Robert Nygårdhs, chef Innovasjon Norge i Sverige

Foto: Daniel Ohlsson

Vi möter norska företag som först har försökt ta sig in på den svenska marknaden på egen hand men har misslyckats. Först därefter tar de kontakt med oss och vill veta varför de inte når ända fram.

Det finns affärsmässiga möjligheter i Sverige som lockar, bland annat kopplade till offentlig upphandling.

– Vi har flera framgångsrika norska företag med unika, effektiva lösningar inom hälsa, sjukvård och annan kommunal verksamhet, konstaterar han. Andra områden där norska företag kan erbjuda innovativa lösningar är data, data- och cybersäkert, bioekonomi med trä och skogen i fokus, energi med framtidens batterier och vätgas, samt smart mobilitet och samhällsbyggnad med smarta städer.

Norska företag har generellt god kunskap om Sverige och näringslivet i grannlandet.

– Det finns en medvetenhet om att det finns potential på svenska marknaden. Det finns många goda exempel som lyfts fram i medier och i näringslivets nätverk. Men företagen vet inte alltid vad denna potential innebär och innehåller för deras egen del.

– Där har vi på Innovasjon Norge en viktig uppgift att bidra med kunskap och fungera som dörröppnare. Vi märker också att ju längre österut vi kommer i Sverige, desto mindre kunskaper finns om Norge. I Värmland och Västra Götaland finns upparbetade samarbeten och en dialog över gränsen på ett helt annat sätt än i de östra delarna.

– Jag vill att vi ska vara mycket mer öppna och nyfikna på varandra.

Innovasjon Norge har regionkontor på elva orter där man verkar nära det lokala och regionala näringslivet. En expansion och internationalisering kan starta just här, genom att medarbetarna identifierar företag som de ser har rätt förutsättningar att skala upp verksamheten och är mogna för export.

– Merparten av de företag vi stöttar tar dock direktkontakt med oss här på Sverige-kontoret, säger Robert Nygårdhs. Vi har också en ständig dialog och samverkan med de norska klustren. Det händer att vi initierar nya grupperingar inom en specifik sektor och hjälper dem att ta fram ett samlad plan och exportprogram.

> Sverige är en bra uppstartsmarknad på många sätt. När andra faktorer kan kännas osäkra finns en trygghet och gemenskap i att skapa relationer med svenskar.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge är den norska regeringens instrument för innovation och utveckling av norska företag och industri. Syftet är att stödja och möjliggöra för företag att utveckla konkurrensfördelar och att stimulera innovation. Arbetet ska underlätta utvecklandet av lönsamma affärer i hela Norge genom att bidra till förutsättningar som skapar mer framgångsrika entreprenörer, fler företag med tillväxtkapacitet och mer innovativa affärskluster. Innovasjon Norge finns på elva platser i Norge och i 23 länder över hela världen. I Sverige ansvarar flera organisationer för motsvarande uppdrag; bland andra Business Sweden, Almi, Tillväxtverket och Vinnova.

innovasjonnorge.no

BESÖKSNÄRING

Turismen stärker den svenska ekonomin och skapar många jobbtillfällen inom besöksnäringen. Det är också en näring som såg en stark tillväxt innan pandemin ledde till stängda gränser samt lamslog besöksnäringen och gränshandeln. Här blir det därför inte rättvisande att presentera den senaste slutliga statistiken som är för året 2020 utan att också jämföra med ett ”normalår” som 2019.

I detta kapitel redovisas inkvarteringsstatistik från Statistiska centralbyrån över utländska gästnätter i Sverige och Värmland, med syfte att visa hur stor den norska turismen är i Sverige i allmänhet och Värmland i synnerhet.

Utländska gästnätter i Sverige

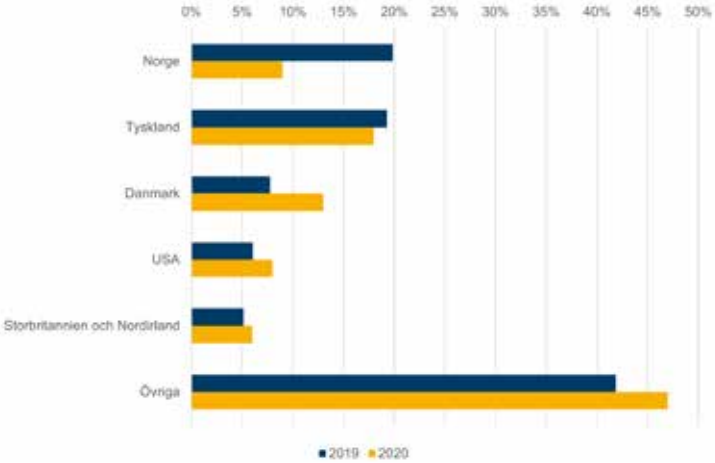

Diagram 14: Nationalitetsfördelning bland utländska gästnätter[2] i Sverige 2019 och 2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Andelen norska besökare i Sverige halverades 2020 jämfört med året före. Även de tyska turisterna i Sverige minskade något under 2020. Däremot ökade andelen turister från Danmark relativt mycket, med fem procentenheter. Andelen turister från USA, Storbritannien och Nordirland ökade också lite grann under 2020 jämfört med 2019.

Pandemin ledde till ännu tydligare effekter på besöksnäringen i Värmland, och varifrån besökarna 2020 kom, jämfört med normalåret 2019. Medan Norge stod för nästan hälften av alla besöken 2019, stod de för endast 27 procent 2020 (se tabell 8). Tyskland ökade däremot med 8 procentenheter och Danmark med hela 16 procentenheter 2020 jämfört med 2019. Kina försvann helt från de fem vanligaste hemländerna, medan Polen kom med på den listan 2020.

Det är dock värt att notera att antalet besökare från i princip samtliga länder minskade kraftigt 2020 jämfört med 2019. På riksnivå minskade antalet besökare från samtliga länder och i Värmland minskade antalet besökare från samtliga länder förutom två. Antalet besökare från Rumänien ökade med 182 procent från 1 191 besökare 2019 till 3 360 besökare 2020. Antalet besökare från Portugal ökade med 166 procent från 340 besökare till 906 besökare.

2. Avser gästnätter på hotell, stugbyar, vandrarhem, campingar, förmedlade privata stugor och lägenheter.

2019		2020	
Norge	48%	Norge	27%
Tyskland	17%	Tyskland	25%
Nederländerna	7%	Danmark	21%
Kina	6%	Nederländerna	4%
Danmark	5%	Polen	3%
Övriga	17%	Övriga	21%

Tabell 8: Nationalitetsfördelning bland utländska gästnätter i Värmland 2019 och 2020.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Antal norska gästnätter i Sverige

2010 uppgick antalet norska gästnätter i Sverige till 3,2 miljoner. År 2019 hade den siffran stigit till 3,5 miljoner. Skillnaden, 307 212 gästnätter, motsvarar en ökning på 10 procent.

Däremot blir pandemin tydlig i siffrorna för 2020, då norska besökare stod för totalt 452 502 gästnätter i Sverige. Det var en minskning från året innan med 87 procent.

Norges andel av det totala antalet utländska gästnätter i Sverige har sjunkit något över tid, för att sedan på grund av pandemin och stängd gräns rasa 2020. 2010 utgjorde de norska övernattningarna 24,8 procent av de utländska gästnätterna i Sverige och 2019 hade andelen minskat till 20 procent. 2020 utgjorde de norska gästnätterna endast 9 procent av det totala antalet utländska gästnätter i Sverige.

2010 skedde 447 115 norska övernattningar i Värmland och antalet har sedan legat på lägre nivåer under följande år. Mellan 2010 och 2019 minskade antalet norska gästnätter i Värmland med 38 740 stycken, en minskning med 9 procent. Mellan 2019 och 2020 minskade antalet norska gästnätter i Värmland med 88 procent, från 408 375 till 46 974 stycken.

Andelen norska gästnätter av det totala antalet utländska gästnätter har minskat från 54 procent 2010 till 48 procent 2019. Vi ser dock att andelen minskade 2018, trots att antalet norska gästnätter ökade, vilket innebär att de norska gästnätterna inte ökade lika mycket som andra utländska gästnätter det året. 2020 stod antalet norska gästnätter för 27 procent av det totala antalet utländska gästnätter trots att antalet minskade stort. Det visar på hur litet det totala antalet gästnätter var 2020 och att övriga länder minskade mer från redan låga nivåer.

Foto: Sabine Klautzsch, Visit Värmland

88%

Så mycket minskade antalet norska gästnätter i Värmland mellan 2019 och 2020.

Diagram 15: Antal norska gästnätter och andel av utländska gästnätter i Sverige, 2010–2020.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andel) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

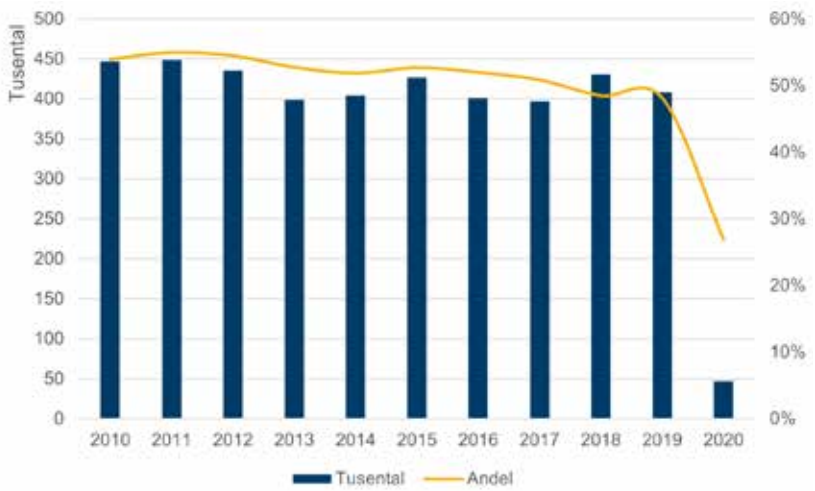

Diagram 16: Antal norska gästnätter och andel av utländska gästnätter i Värmland, 2010–2020.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andel) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Besöksnäringen i Värmland är viktig för alla som lever, verkar, bor och besöker vår region. Samverkan skapar möjligheter – och föder attraktion och innovation.

Mia Landin, vd Visit Värmland

Visit Värmland är en ekonomisk förening som samlar den värmländska besöksnäringens företag samt föreningar, organisationer och kommuner. Uppdraget är att tillsammans med medlemmarna stärka och utveckla näringen, bland annat genom att skapa samlingspunkter och plattformar som möjliggör nya affärer och samarbeten. Visit Värmland samverkar tillsammans med Region Värmland i uppdraget att vårda och utveckla varumärket Värmland.

visitvarmland.com

Foto: Tommy Andersson

En besökare bryr sig inte om gränser

När pandemin var ett faktum i mars 2020 och Norge stängde gränsen mot Sverige förändrades förutsättningarna för Värmlands besöksnäringsföretag radikalt.

– Norge är vår absolut största internationella marknad, säger Mia Landin, vd för Visit Värmland. Från en dag till nästa förlorade våra entreprenörer, hotell, restauranger och gränsbutiker merparten av sina kunder.

För att göra besöksnäringens betydelse begriplig benämns dess storhet ofta i antalet kommersiella gästnätter, det vill säga övernattningar som besökare betalar ett pris för; på campingplatser, vandrarhem, bed & breakfast, på herrgårdar och hotell.

– 2019 stod norska besökare för nära en halv miljon gästnätter i Värmland, fortsätter Mia Landin. Så norska besökare och kunder är oerhört viktiga för en välmående och lönsam besöksnäring i vårt län.

Besöksnäringens företag har tillsammans med gränshandel stor betydelse för tillgången på jobb i kommunerna längs gränsen. Här finns feriejobb till ungdomar och här får de sina första anställningar efter gymnasiet. Entreprenörernas idéer bildar värdekedjor som bidrar till att platsen de verkar på upplevs som attraktiv. Många bygger upp verksamheter som lägger grunden till ett helt livs yrkeskarriär.

– Besöksnäringens företagare är helt beroende av att samverka med varandra. En besökare ska ”äta, bo och göra”. Det är väldigt få som har möjlighet att erbjuda alla dessa delar.

Som branschens intresseorganisation samverkar Visit Värmland i sin tur med motsvarande aktörer i Norge, och även med de fylken och kommuner som finns på andra sidan gränsen. Många samarbeten sker som projekt finansierade av Interreg Sverige–Norge.

– En besökare ser inga gränser, det är en gammal sanning som vi inom besöksnäringen ständigt är medvetna om, konstaterar Mia Landin.

Mia Landin berättar om två konkreta besöksanledningar där nationsgränsen mellan Sverige och Norge är tydlig på kartan men inte i verkligheten. Gränsen ger dock upplevelsen en extra krydda. Cykelleden Unionsleden invigdes under pandemin. Den är 350 kilometer lång, indelad i sju dagsetapper och sträcker sig från norska Moss vid Oslofjorden i väster, till Karlstad vid Vänern i öster. Den svenska sträckan är Sveriges fjärde nationella cykelled.

– Unionsleden korsar många kommungränser, regiongränser och nationsgränsen. Nu ha vi äntligen bundit samman våra länder på ett sömlöst sätt, med massor av möjligheter till ett gränslöst äventyr.

Nästa exempel är Finnskogen, där spännande historia knyter samman länderna i ett stort geografiskt vildmarksområde.

– Finnskogen är en destination i två länder, säger Mia Landin. Genom gränslös samverkan mellan aktörer och entreprenörer har vi möjlighet att skapa ett unikt besöksmål. Finnskogen har potential att utvecklas till en reseanledning för såväl norska och svenska som internationella besökare.

Norska besökare gillar Sverige och Värmland. Valutaskillnader har varit en betydelsefull anledning, men är långt ifrån hela förklaringen.

– Karlstad är en magnet med ett stort utbud av sport- och kulturevenemang, nöjesliv och shopping.

– De värmländska herrgårdarna är unika i norska ögon. De lockar med historiska byggnader och miljöer, avkoppling med god mat

och dryck, personliga spa-upplevelser och närhet till naturen. Norska bröllopspar bokar gärna en värmländsk herrgård och fyller den en helg med sina gäster. Att det är så populärt beror på en kombination av prisvärda arrangemang, ett mycket gott värdskap och den inramning omgivningarna erbjuder.

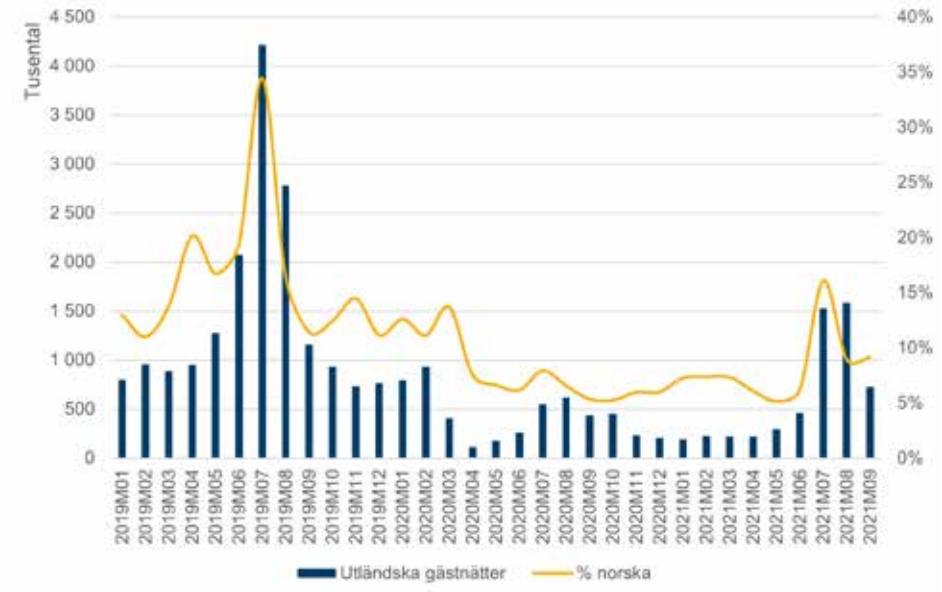

Diagram 17: Utländska gästnätter i Sverige per månad samt andelen norska gästnätter per månad, januari 2019 till september 2021.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andel) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

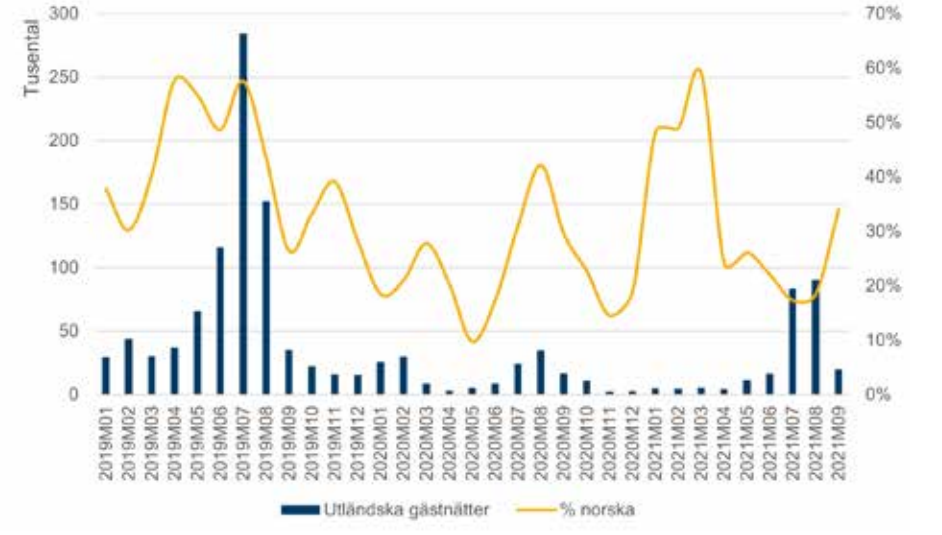

Diagram 18: Utländska gästnätter i Värmland per månad samt andelen norska gästnätter per månad, januari 2019 till september 2021.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andel) mot den högra axeln.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Det största antalet utländska gästnätter i Sverige under 2019 var under juni, juli och augusti, då drygt hälften av det årets utländska gästnätter ägde rum. Andelen norska gästnätter låg under 2019 på som lägst 11 procent i februari, september och december, med den största toppen på 34 procent i juli 2019.

Från början av 2020 ser man en tydlig påverkan av pandemin på både antalet utländska gästnätter och andelen norska gästnätter i Sverige. Först i juli 2021 ser man en uppgång i antalet utländska gästnätter, och andelen norska gästnätter följer med svagt uppåt.

Andelen norska gästnätter av samtliga utländska gästnätter i Värmland är betydligt högre än i riket som helhet. Under 2019 låg andelen norska gästnätter på som lägst 26 procent i september, med toppar på 58 procent i april och juli. Men även här sjunker antalet utländska gästnätter drastiskt i början av 2020. I april 2020 hade antalet gästnätter sjunkit med 91 procent jämfört med april 2019.

Andelen norska gästnätter sjönk även i Värmland, men inte lika drastiskt som i riket och från högre nivåer än i riket som helhet. Så trots att Värmland hade ett mycket lägre antal utländska gästnätter under 2020 och första hälften av 2021 så såg man en mindre minskning av norska besökare än man gjorde i Sverige som helhet.

91%

Så mycket minskade antalet norska gästnätter i Värmland i april 2020 jämfört med april 2019.

Foto: Region Värmland

Andel svenska gästnätter i Norge

Ser vi på antalet utländska gästnätter i Norge och andelen svenska gästnätter av dessa mellan januari 2019 och september 2021 ser man även här en tydlig påverkan av pandemin och den stängda gränsen. När det totala antalet gästnätter var som högst under juni, juli och augusti 2019, var andelen svenska gästnätter som lägst. Närheten till varandra kan medföra att svenska besökare i Norge och norska besökare i Sverige inte är så beroende av högsäsong.

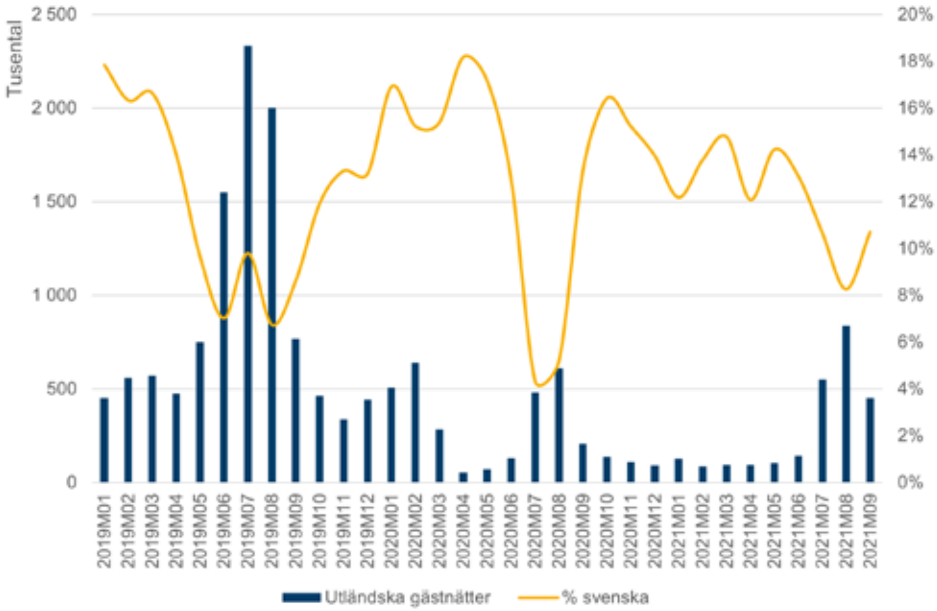

Diagram 19: Utländska gästnätter i Norge per månad samt andelen svenska gästnätter per månad, januari 2019 till september 2021.
Staplarna läses mot den vänstra axeln och linjen (andel) mot den högra axeln.
Källa: Statistisk sentralbyrå, SSB, egen bearbetning.

Foto: Visit Värmland

GRÄNSHANDEL

Under 2019 var handelns bidrag till Sveriges BNP 439 miljarder kronor, eller 11 procent av ekonomins totala storlek[3].

Enligt en rapport framtagen av HUI Research på uppdrag av Region Värmland, Västra Götalandsregionen och Svensk Handel spenderade norska besökare uppskattningsvis 27,9 miljarder kronor i den svenska detaljhandeln 2019, en ökning med nästan 9 procent från 2017. Dessutom bidrog det norska inflödet till att skapa 7 200 arbetstillfällen i Sverige[4].

I Värmland uppgick den norska konsumtionen uppskattningsvis till 6,1 miljarder kronor år 2019 (2017: 5,5 miljarder kronor), varav 4,8 miljarder i dagligvaruhandeln (2017: 4,3 miljarder kronor) och 1,3 miljarder i sällanköpsvaruhandeln (2017: 1,2 miljarder kronor). I Värmland uppskattar HUI att den norska konsumtionen bidragit till 1 800 arbetstillfällen.

Den största delen av gränshandeln sker i Västra Götaland och i Värmland, framför allt i Strömstad, Töcksfors och Charlottenberg. 2019 var det 85 procent av den totala norska gränshandeln i Sverige som skedde på dessa orter.

Under 2020 drabbades gränshandelsregionerna av kraftigt reducerade besöksflöden till följd av pandemin, och under perioder har den svensk-norska gränsen varit stängd. Detta innebär inte bara ett stort tapp för detaljhandeln utan även ett tapp för de andra delar av näringslivet som baserar sin verksamhet på norsk konsumtion.

Enligt data från Statistisk Sentralbyrå, SSB har den norska handeln i Sverige fördubblats mellan 2004 och 2019. I Strömstad ökade gränshandeln med 64 procent, men de största ökningarna över perioden har skett på den värmländska sidan. I Töcksfors ökade gränshandeln med 425 procent och i Charlottenberg 379 procent mellan 2004 och 2019.

I samband med pandemin sjönk gränshandeln på den svenska sidan till nivåer långt under utgångsläget 2004. Mellan 2019 och 2020 sjönk den norska gränshandeln i Sverige med 88 procent. Ser vi enbart till Töcksfors och Charlottenberg minskade den med hela 94 procent.

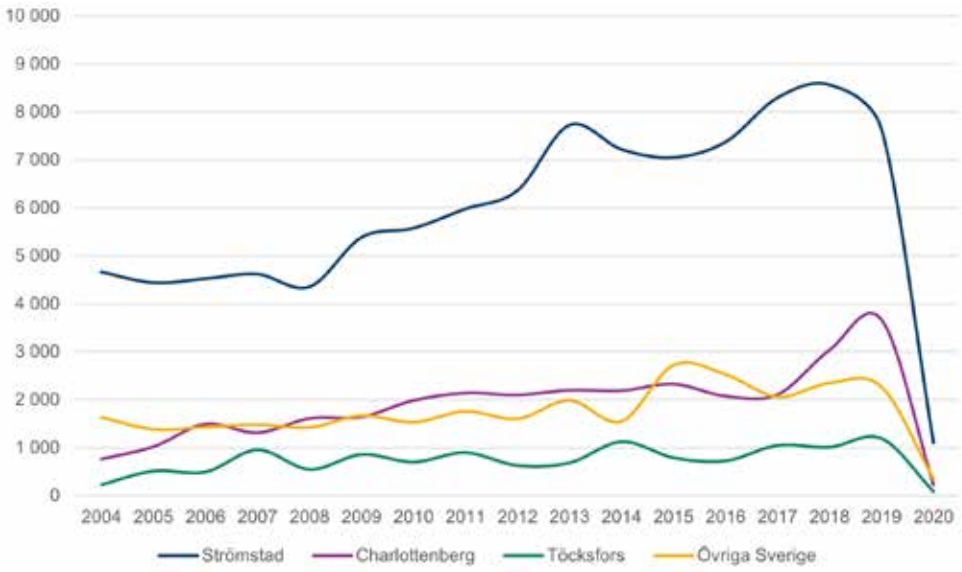

Diagram 20: Norsk gränshandel i Sverige 2004–2020, miljoner kronor (NOK).
Källa: SSB, egen bearbetning

3. Svensk Handel "Läget i handeln 2021", *https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/rapporter-och-foldrar/laget-i-handeln/laget-i-handeln-2021-utskrift.pdf*

4. HUI Research "Norsk konsumtion i svensk detaljhandel och dess bidrag till svensk ekonomi", *https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/rapporter-och-foldrar/granshandel/norsk-konsumtion-i-svensk-detaljhandel-och-dess-bidrag-till-svensk-ekonomi.pdf*

Coronapandemin har haft en negativ effekt på arbetsmarknaden i Sverige generellt sett och antalet inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen har ökat. Gränshandelsaktörer har dock blivit särskilt hårt drabbade på grund av att gränsen mellan Sverige och Norge har varit stängd under långa perioder, vilket har haft en kraftigt negativ påverkan på försäljningen. Dessutom har stora delar av den fysiska detaljhandeln haft det kämpigt under pandemin på grund av restriktioner och behovet av fysisk distansering vilket också gränshandeln påverkats av.

Arbetslösheten steg kraftigt i samtliga gränshandelskommuner under 2020, vilket är ett tecken på att verksamheterna haft svårt att gå runt utan det norska inflödet av kunder. Ökningen var särskilt hög i Strömstad där arbetslösheten ökade från 5,4 procent under 2019 till 10,6 procent i slutet av 2020, vilket nästan är en fördubbling. Ungdomsarbetslösheten i Strömstad sköt i höjden och ökade från 4,5 procent år 2019 till 15,4 procent i december 2020.

Om arbetstillfällena i gränshandelsrelaterad verksamhet försvinner kan det bli svårt för de som saknar utbildning eller erfarenhet utöver exempelvis detaljhandel att finna ett nytt arbete. De kan även välja att börja utbilda sig eller flytta och sedan inte återvända till gränshandelsverksamheten när det finns arbetstillfällen igen, vilket kan få långsiktiga konsekvenser för möjligheten att starta upp gränshandeln och återgå till normala försäljningsnivåer.

Detaljhandeln i Sverige omsatte drygt 812 miljarder kronor 2019. Enligt Svensk Handels prognos mot 2030 förväntar man sig en omsättning på 1 079 miljarder kronor 2030, vilket fördelas mellan dagligvaruhandeln och sällanköpshandeln[5]. Ökningen inom dagligvaruhandeln drivs bland annat av befolkningstillväxten, men denna förväntas enligt SCB mattas av mot 2030. Istället är det ett ökat förädlingsvärde samt en växande e-handel som ligger bakom den förväntade ökningen. E-handeln stod för 4 procent av dagligvaruhandeln 2020, men fram till 2030 förväntas andelen växa till mellan 12–18 procent. Samtidigt är prognosen vad gäller antalet anställda och antal butiker inom dagligvaruhandeln 2030 osäker, eftersom en starkare utveckling av e-handeln kan betyda en minskning av både antalet anställda och antalet butiker.

Sällanköpshandeln har påverkats både positivt och negativt under coronapandemin. Samtidigt som den fysiska handeln drabbats relativt hårt har e-handeln tagit ett jättekliv, och flera delbranscher har växt kraftigt räknat i e-handelsandel.

Svensk Handel har genom att följa utvecklingen sett att när modehandeln och elektronikhandeln nådde en andel på 10–15 procent för e-handel så uppvisade man en nära nog exponentiell ökning. Först när man nått cirka 30 procent syns en avmattning på takten. Därför tror man på en fortsatt stark tillväxttakt när nu e-handelsandelen för sällanköpshandeln som helhet uppgår till 22 procent. Till 2030 är Svensk Handels prognos att e-handelsandelen inom sällanköpshandeln ökat till mellan 41–52 procent. Man förväntar sig att antalet butiker och anställda i den fysiska handeln minskar, men att antalet anställda inom inhemsk e-handel ökar.

5. Svensk Handel ”Läget i handeln 2021”, *https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/rapporter-och-foldrar/laget-i-handeln/laget-i-handeln-2021-utskrift.pdf*

Happy Shopping
SOMMAR FAVORITER
TA 3
REA
-50

”

När vi behövde det nordiska samarbetet som mest, så fungerade det som sämst.

Mats Hedenström, näringspolitisk chef Svensk Handel

Svensk Handel är en bransch- och arbetsgivarorganisation för små och stora företag inom parti-, detalj- och e-handeln med cirka 9 000 medlemsföretag som tillsammans har 250 000 medarbetare. Svensk Handels främsta uppgift är att påverka och förbättra villkoren för handelns företag för att på så sätt bidra till att stärka handeln och öka medlemsföretagens lönsamhet.

svenskhandel.se

Foto: PMAGI AB

Under 2020 förlorade gränshandeln nästan 90 procent av intäkterna

Måndagen den 16 mars 2020 stängdes Norges gräns mot Sverige. Över en natt försvann de norska kunderna från butiker och shoppingcenter i gränskommunerna. Nästan två år senare hörs fortfarande frustrationen i rösten när Mats Hedenström, Svensk Handels näringspolitiska chef, tänker på hur företagen sedan dess tvingats hantera helt orimliga situationer.

– När vi behövde det nordiska samarbetet som mest, så fungerade det som sämst, konstaterar han.

Förlorad tillit till myndigheternas förmåga att hantera en kris, trakasserier av enskilda personer och förlorade jobb i gränskommunerna har gett sår som riskerar att generera höga kostnader för samhället.

– Det är fullkomligt självklart att Sverige och Norge, som alltid värnat om goda relationer, även skulle ha haft en gemensam strategi för att hantera pandemin och hindra smittspridning. Om vi menar allvar med nordiskt samarbete, måste vi också stå upp för det när det verkligen krävs.

– De undantag Norge gjorde gynnade endast norska intressen. De syftade till att hålla igång samhällsviktig verksamhet i Norge. Hälso- och sjukvården och kommunal omsorg på norska sidan är helt beroende av medarbetare som arbetspendlar från Sverige. Men det fanns inget intresse för hur svenska jobb och företag i gränsregionerna drabbades.

Enligt en rapport från Svensk Handel uppgick den norska handeln i Sverige precis före pandemin till nästan 28 miljarder kronor (2019).

– Kunderna är norska besökare som tycker att det är attraktivt, roligt och förmånligt att resa till Sverige. De allra flesta gör en shoppingtur över dagen, vilket innebär att det finns en outnyttjad potential för såväl lokala serviceföretag som besöksnäringen att få dessa kunder att stanna längre, och även göra andra saker än att handla.

Ett år efter den första gränsstängningen sammanställde HUI Research tillgänglig statistik för att få veta hur gränshandeln drabbats av pandemin. Siffrorna bekräftade det företagen redan hade upplevt. Gränshandeln hade under 2020 tappat nästan 90 procent av intäkterna, trots att försäljningen låg på normala nivåer fram till mitten av mars.

– I de kommuner där gränshandeln är särskilt stark är det samtidigt den bransch som skapar flest arbetstillfällen. Här är det svårt för den som förlorar jobbet att hitta ett alternativt arbete. Gränshandelns betydelse för lokalsamhället ska inte underskattas. Det är även jobb som har stor betydelse för unga människor som tar sina första steg in i arbetslivet.

I skrivande stund (jan-2022) är gränsen öppen igen, men omgärdad av krav på registrering och testning vid såväl inresa till Sverige som återresa till Norge. Det gör det komplicerat och dyrt för norska kunder att handla i Sverige, vilket ännu en gång avsevärt har minskat antalet norska besökare.

– Försäljningstappen är långt över 90 procent sedan början av december, säger Mats Hedenström. Detta innebär en ekonomisk katastrof för handlarna i gränsområdena, men påverkar även i högsta grad kommunerna utmed hela gränsen mot Norge. Risken är stor att många familjer överväger att flytta och söka sig till andra delar av Sverige.

– Här måste staten, regionerna och kommunerna agera gemensamt - och det är bråttom. Att återöppna gränsen utan restriktioner har högsta prioritet och tills det sker måste staten gå in med stöd till såväl drabbade företag som kommuner.

– Det är hög tid att visa att både Sverige och Norge menar allvar med det nordiska samarbetet, avslutar Mats Hedenström.

38 38
37 37

Arbetspendling och Arbetsmarknad

Arbetspendlingen mellan Sverige och Norge är betydande. Rörelsen och relationerna över gränsen är omfattande från båda håll. Den expansiva Osloregionen utgör en särskilt viktig arbetsmarknad och sedan länge har tiotusentals svenskar varje vecka pendlat till sina arbeten på andra sidan gränsen.

Den stora arbetspendlingen har resulterat i att delar av gränsregionerna på den svenska sidan ingår i Oslos lokala arbetsmarknadsregion. Den svenska arbetskraften är helt avgörande för många norska arbetsgivare.

I detta kapitel sammanställer vi omfattningen av arbetspendlingen från Sverige till Norge. Statistiken redovisas efter flera variabler såsom exempelvis kön, bostads- och arbetsort, ålder, födelseregion, utbildningsnivå och näringsgrenar. Syftet är att visa hur utbredd gränspendlingen är, vilken betydelse den har och att behovet av kunskap och uppdaterad statistik är stort. I kapitlet diskuteras även den stängda gränsens påverkan och vikten av insatser som stimulerar den fria rörelsen över gränsen för att stärka Norden som en hållbar och integrerad region.

Datautbyte mellan Sverige och Norge begränsas av att länderna har olika lagstiftning kring utlämnade av uppgifter, där Sveriges lagstiftning om offentlighet och sekretess inte ger samma skydd för enskilda. Det senaste året för statistik som finns tillgänglig för gränspendling är 2017. Region Värmland publicerade rapporten ”Norge – Sveriges viktigaste grannland” 2015, då den senaste tillgängliga statistiken var från 2012. En jämförelse görs i förekommande fall med hur gränspendlingen såg ut 2017 med hur den såg ut 2012.

År 2017 var det 17 398 personer som arbetspendlade från Sverige till Norge. Av dem är det 12 908 personer som inte räknas som sysselsatta i den nationella offentliga statistiken. Det medför att förvärvsfrekvensen i riket underskattas med 0,2 procentenheter. Med gränspendlarna inräknat ökar därmed rikets förvärvsgrad från 79,6 procent till 79,8 procent.

Värmland är det län som påverkas mest av att gränspendlarna inte redovisas i den officiella statistiken. Av de 4 217 personer som arbetspendlar från Värmland till Norge är det 3 288 personer som inte räknas som sysselsatta. På grund av detta underskattas Värmlands förvärvsfrekvens med hela 2 procentenheter, vilket medför att Värmlands förvärvsfrekvens redovisas som 77,4 procent istället för 79,4 procent. I den officiella statistiken ser det alltså ut som att Värmland har den näst lägsta förvärvsfrekvensen i riket trots att den i själva verket är på samma nivå som riksgenomsnittet.

För att förhindra smittspridningen av covid-19 under pandemin införde både den norska och svenska regeringen åtgärder som i praktiken innebar att gränsen mellan länderna i perioder stängdes. Den stängda gränsen har fått mycket stora konsekvenser för människor som bor och verkar i gränsregionerna. Regelbunden testning för smitta vid gränsen, bilköer och långa arbetsdagar blev vardag. Det rapporteras om svenska arbetstagare som säger upp sina anställningar i Norge, vilket har resulterat i brist på personal hos norska arbetsgivare längs med gränsen. Det finns en risk att inskränkningarna i den fria rörligheten över gränsen, och åtgärderna som införts för att förhindra smittspridningen av covid-19, har bidragit till att färre personer väljer ta anställning på andra sidan gränsen även på längre sikt. Hur arbetspendlingen har och kommer att utvecklas framåt är i dagsläget inte möjligt att redovisa då det saknas aktuell statistik att tillgå.

Mari Wøien Meijer på Nordregio beskriver det i sin rapport Covid-19 i Gränsland (2021) som att när gränspassagen är öppen, vilket den varit sedan andra världskriget, är den en symbol för möjligheter som sträcker sig utanför riksgränsen[6]. Den är en symbol för samarbete och en symbol för att nationalitet spelar liten roll för de som bor i gränstrakterna.

6. Wøien, Meijer, S., Nordregio. 2021. COVID-19 i Gränsland.

Arbetskraftsinvandring är inte längre arbetskraftsinvandring i dess egentliga definition. En granne på andra sidan gränsen är lika mycket en granne som de i sitt eget land. Att lyfta fram dessa aspekter och perspektiv på gränsrestriktioner är viktigt för att förbättra kunskapen om gränsområden för politiska beslut och strategier under den post-pandemiska perioden. Poängen är att vara förberedd inför nästa kris och att lära av det som har hänt.

Antal pendlare över riksgränsen

Genomgående under perioden 2004–2017 har den svenska gränspendlingen i något större utsträckning varit riktad till Norge än till Danmark. 2007 var arbetspendlingen till Danmark nästan lika stor som till Norge, men därefter har skillnaderna ökat markant. Gränspendlingen till Norge har varit på uppgång under en stor del av perioden, medan gränspendlingen till Danmark ökade kraftigt inledningsvis för att minska stadigt sedan 2008. De senaste tre åren har även arbetspendlingen till Norge minskat, en utveckling som kan antas fortsätta efter en lång period med stängd gräns. 2017 var det 3 119 fler svenskar som arbetspendlade till Norge än till Danmark. När skillnaden var som störst 2012 var det 10 742 fler svenskar som arbetspendlade till Norge än till Danmark. På grund av att data för arbetspendling från Sverige till Danmark saknas 2013–2014 kan vi inte med säkerhet säga att den största skillnaden i arbetspendling mellan Sverige och Norge och Sverige och Danmark skedde 2013, även om det gissningsvis var så.

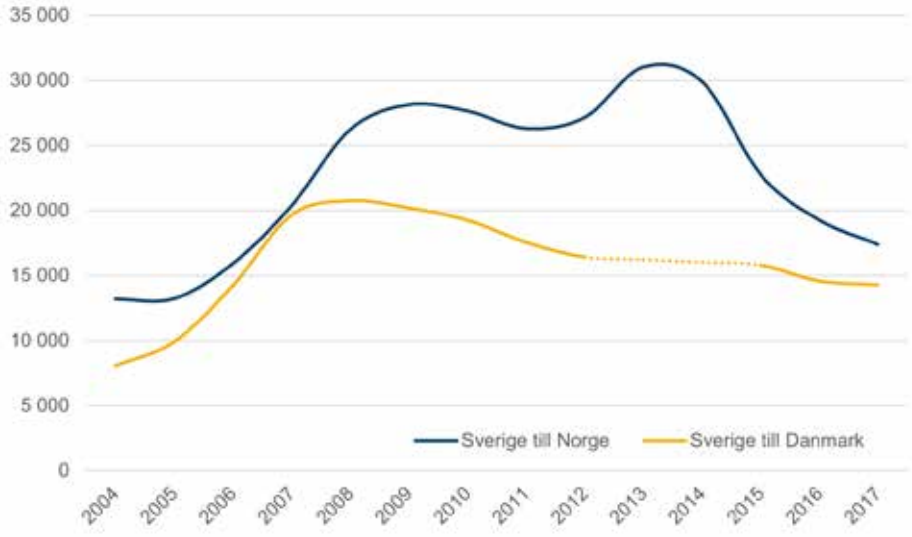

Diagram 21: Arbetspendling från Sverige till Norge och Danmark, 2004–2017*.
*Notera att data för Danmark saknas för åren 2013–2014.
Källa: SCB

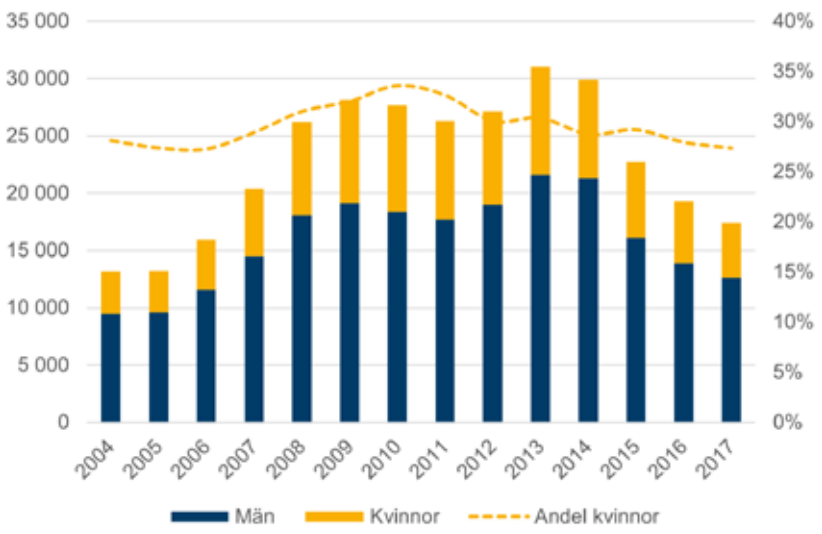

Diagram 22: Arbetspendling från Sverige till Norge samt andel kvinnor, 2004–2017.
Källa: SCB.

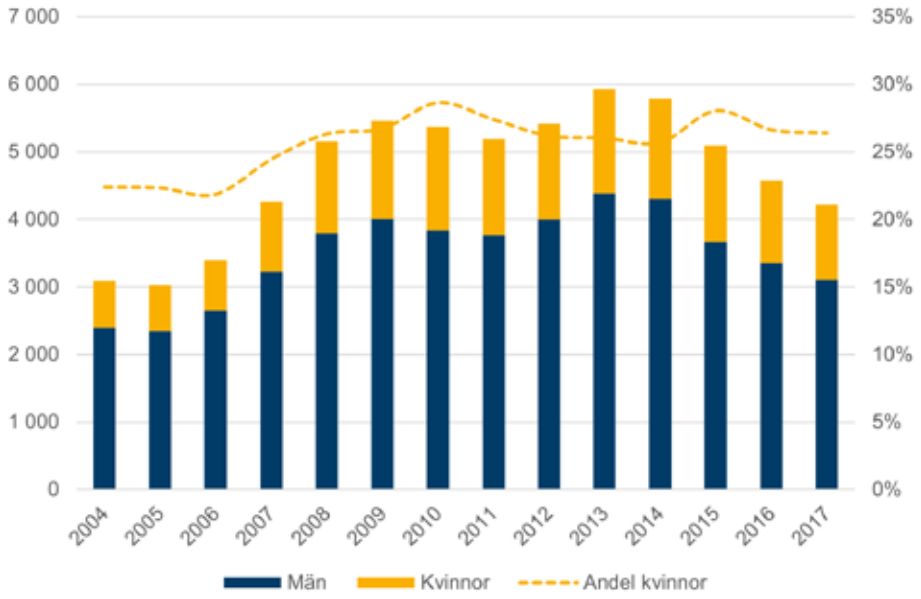

Diagram 23: Arbetspendling från Värmland till Norge samt andel kvinnor, 2004–2017.
Källa: SCB.

Under 2004 var det 13 200 personer som arbetspendlade från Sverige till Norge. Fram till 2009 ökade antalet arbetspendlare kraftigt för att sedan minska något de efterföljande två åren. Mellan 2013 och 2014 var arbetspendlingen till Norge på en högre nivå än både innan och efter. Sedan 2015 har dock antalet personer som arbetspendlar från Sverige till Norge minskat relativt stort. Sett över hela perioden 2004 till 2017 rör det sig om en ökning på 32 procent, men sedan 2013 har arbetspendlingen till Norge halverats.

Könsfördelningen bland arbetspendlarna har varit tämligen oförändrad under perioden, men när antalet arbetspendlare är högre tenderar också andelen kvinnor att vara något högre. Andelen kvinnor var som högst 2010 då arbetspendlarna från Sverige till Norge utgjordes av 34 procent kvinnor.

2004 var det 3 090 personer folkbokförda i Värmland som arbetspendlade till Norge. Utvecklingen av antalet arbetspendlare har i stort följt samma mönster som i riket:

en kraftig ökning fram till 2009 och sedan en minskning till 2012 då antalet steg återigen. Mellan 2004 och 2017 har antalet arbetspendlare från Värmland till Norge ökat med 36 procent, men mellan 2013 och 2017 har antalet minskat med 32 procent. I jämförelse med riket har antalet gränspendlare i Värmland alltså ökat mer över perioden.

2004 var det 22 procent kvinnor som arbetspendlade från Värmland till Norge. Likt utvecklingen i riket ökade kvinnorna sin andel i takt med att antalet gränspendlare ökade. Men till skillnad från riket har inte andelen kvinnor varierat så mycket sedan 2010, utan ligger på ungefär samma nivå.

I diagram 24 illustreras hur utvecklingen av arbetspendlingen från Värmland till Norge har följt utvecklingen i riket som helhet. Där blir det tydligt att antalet arbetspendlare minskat mer i riket än i Värmland framåt slutet av perioden.

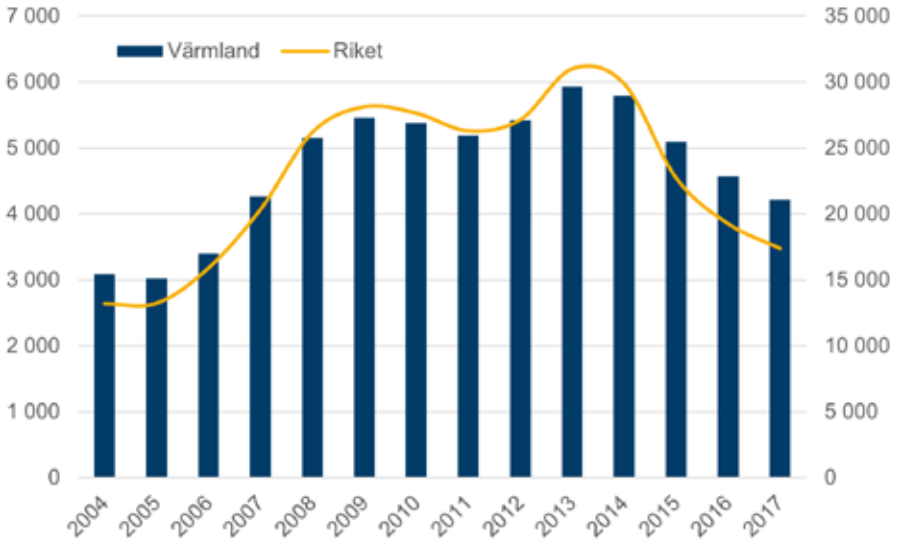

Diagram 24: Arbetspendling till Norge – jämförelse mellan Värmland och riket, 2004–2017.
Källa: SCB.

Mellan 2013 och 2017 har antalet arbetspendlare minskat med ...

32%

Gränspendlare efter bostads- och arbetsort

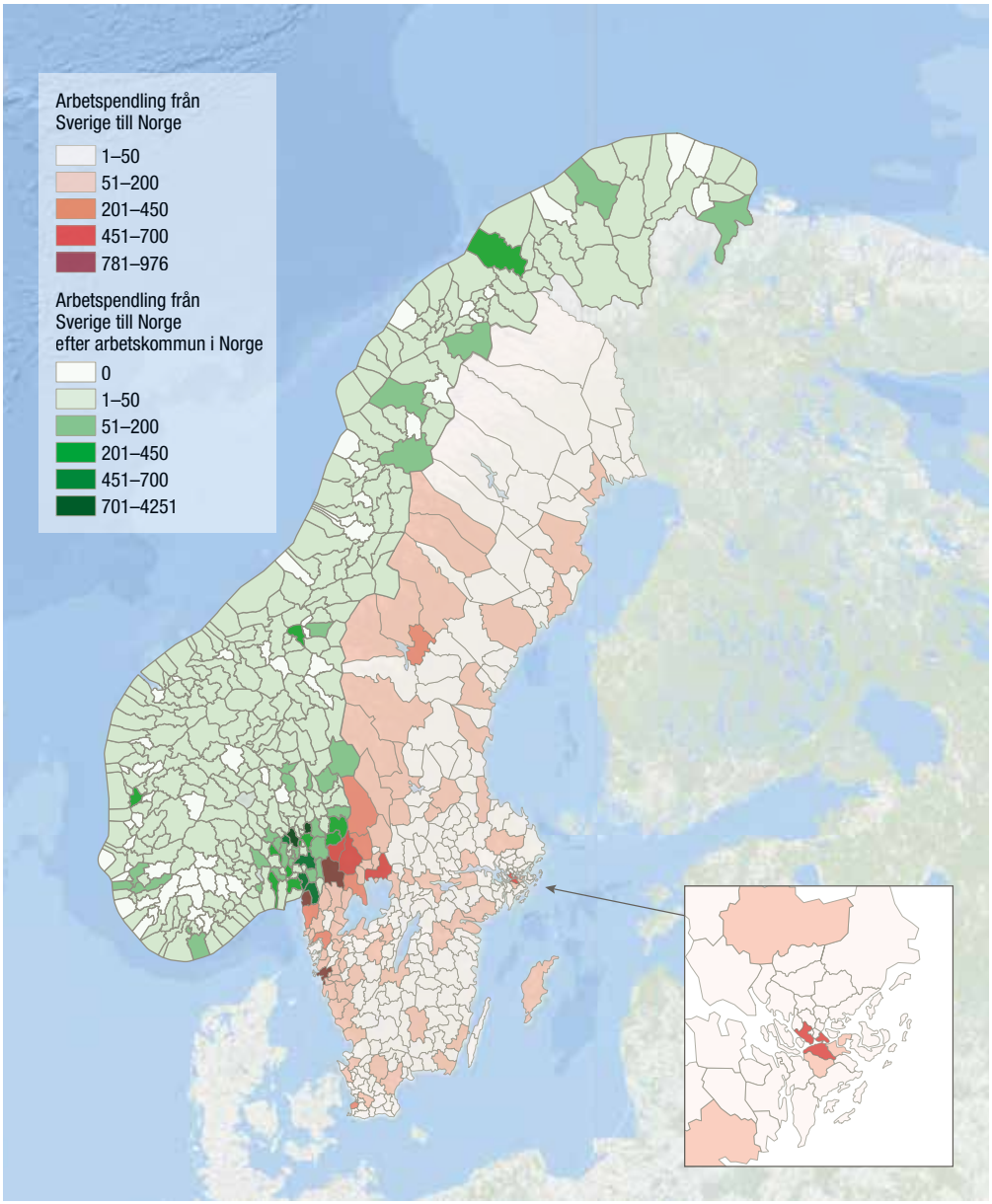

Figur 1: Arbetspendling utifrån boendekommun i Sverige och arbetskommun i Norge, 2017.
Källa: SCB.

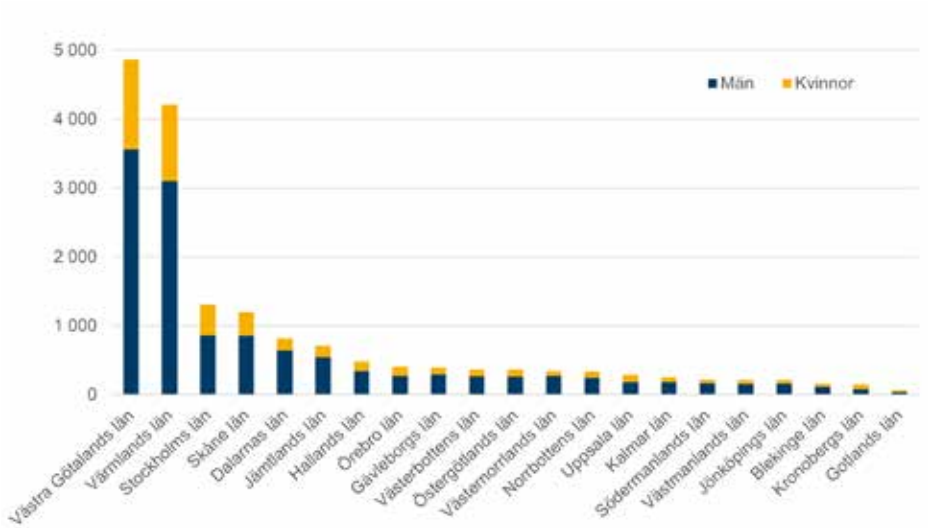

Diagram 25: Arbetspendling från Sverige till Norge efter bostadslän, 2017.
Källa: SCB.

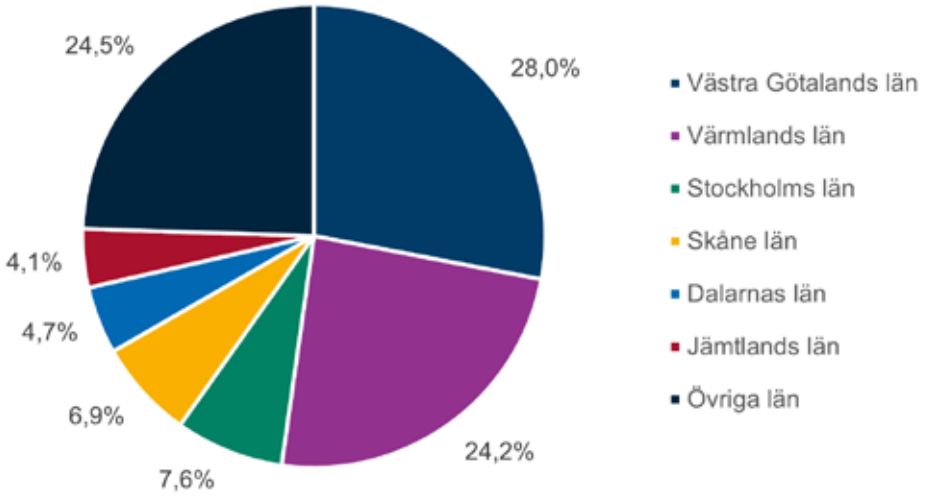

Diagram 26: Länens andel av den totala arbetspendlingen från Sverige till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

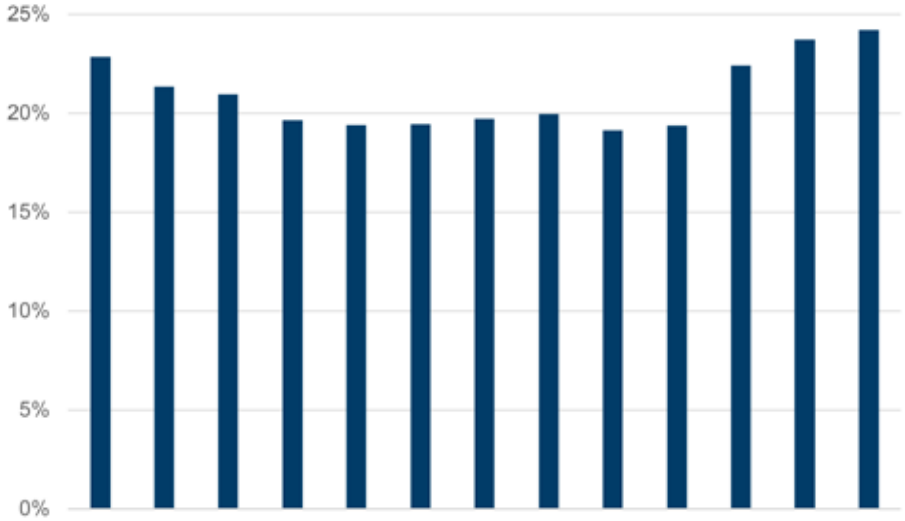

Diagram 27: Värmlands andel av den totala arbetspendlingen från Sverige till Norge, 2005–2017.
Källa: SCB.

Av diagram 26 framgår att arbetspendlingen från Sverige till Norge är starkt koncentrerad till Värmlands och Västra Götalands län. Sett till den totala arbetspendlingen från Sverige till Norge står Västra Götaland för den största andelen arbetspendlare, 28 procent, och Värmland för den näst största andelen med 24 procent. Resterande arbetspendlare är relativt spridda mellan de övriga länen.

Värmlands andel har dock varierat något över tid, som framgår av diagram 27. 2005 stod Värmland för 23 procent av arbetspendlarna till Norge. Efter det minskade andelen fram till 2009 för att från 2015 öka igen. Som framgick av diagram 24 har antalet arbetspendlare till Norge minskat överlag, men minskningen har varit större på riksnivå än den har varit i Värmland. Resultatet blir att Värmlands andel av gränspendlingen ökat, vilket blir tydligt i diagram 27.

För att ge en mer rättvisande bild av vilka län som har den mest utbredda arbetspendlingen till Norge behöver gränspendlingen sättas i relation till det totala antalet sysselsatta inom respektive län. Då framgår att Värmland, med 2,6 procent gränspendlare, är det län med den i särklass högsta andelen arbetspendlare till Norge. Näst högst andel har Jämtlands län med 0,8 procent. Västra Götalands län, som har flest antal arbetspendlare, hamnar istället på fjärde plats med strax under en halv procent (0,5 %) gränspendlare i förhållande till hela den sysselsatta nattbefolkningen. Nattbefolkning är befolkningen som är boende i en viss region och har sysselsättning, oavsett om sysselsättningen är i regionen eller ej.

Andelen kvinnor och män som arbetspendlar till Norge varierar i de olika länen, men i samtliga regioner är det en större andel män än kvinnor som arbetspendlar över gränsen. Skevast är fördelningen bland de som arbetspendlar från Västernorrlands län till Norge där knappt var femte pendlare är en kvinna. Värmland är också ett av de län som har en ojämnare könsfördelning än genomsnittet för riket. Bara Kronoberg har en jämställd fördelning bland gränspendlarna, med 44,5 procent kvinnor (65 kvinnor och 81 män, totalt 146 personer).

2,6%

av Värmlands sysselsatta befolkning arbetspendlade till Norge under 2017.

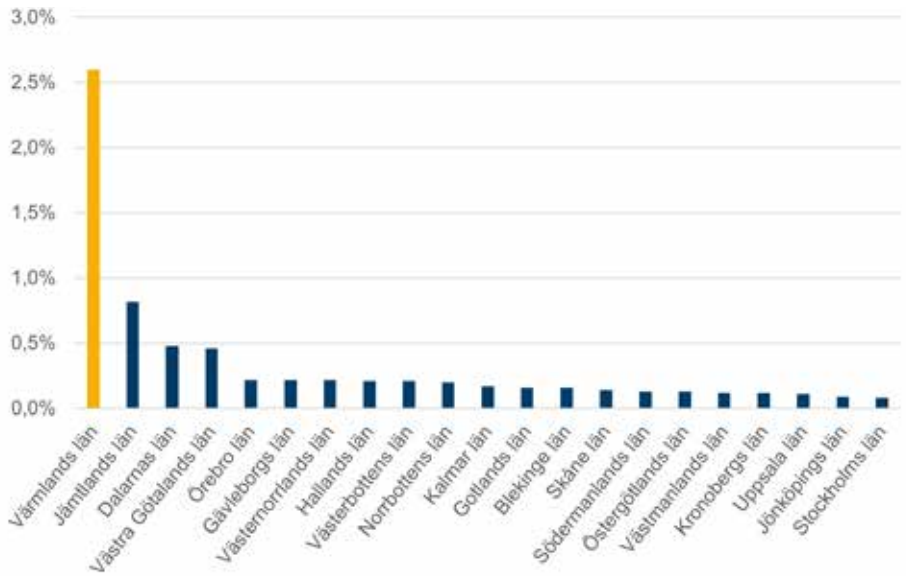

Diagram 28: Andel gränspendlare av sysselsatt nattbefolkning per bostadslän, 2017.
Till skillnad från officiell statistik innefattar nattbefolkningen här även gränspendlare.
Källa: SCB, egen bearbetning.

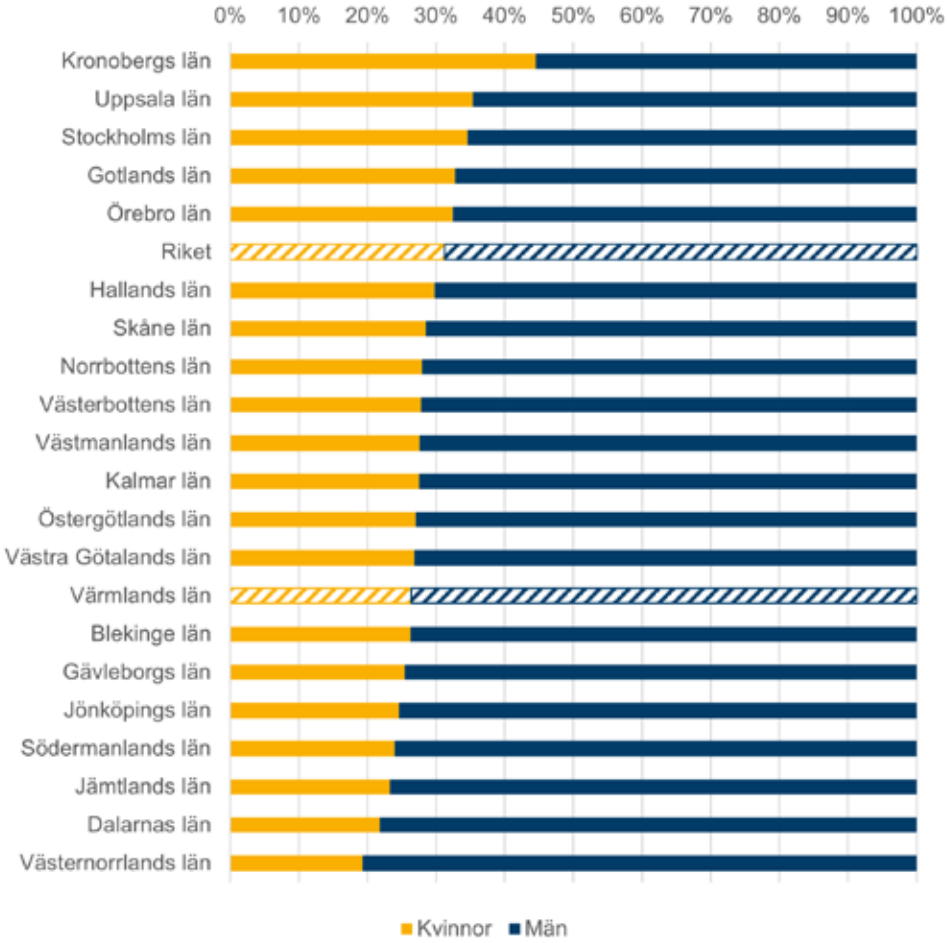

Diagram 29: Andel män och kvinnor som arbetspendlar till Norge efter bostadslän, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

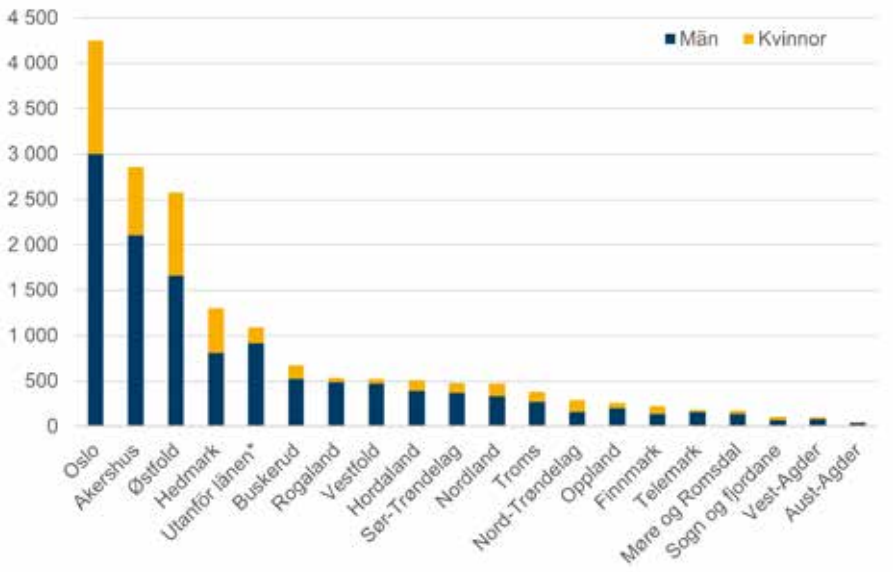

Diagram 30: Arbetspendling från Sverige till Norge efter arbetsregion, 2017.
*Svalbard, Jan Mayen, Kontinentalsockeln och ospecificerade havsområden.
Pendlare med okänd arbetsort (41 kvinnor och 285 män) är borträknade.
Källa: SCB, egen bearbetning.

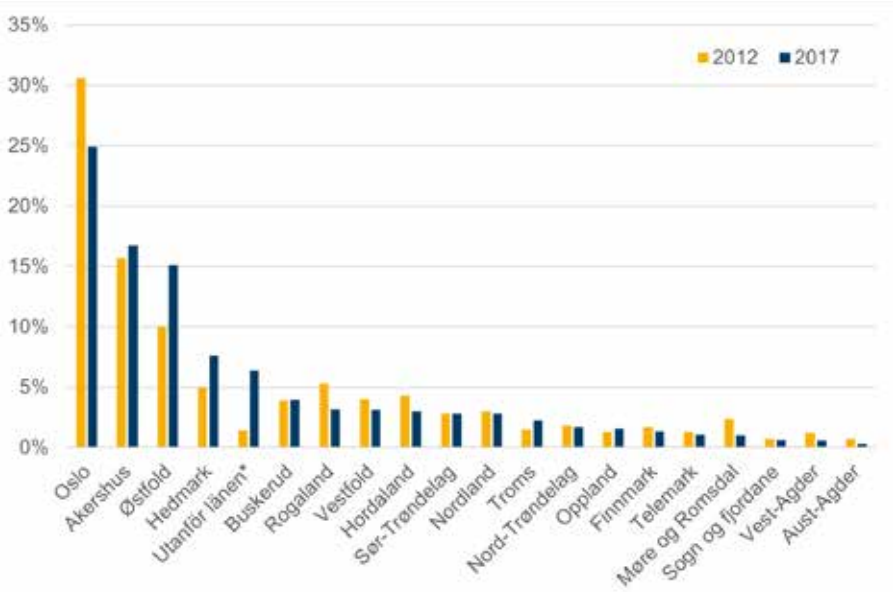

Diagram 31: Andel arbetspendlare per arbetsregion i Norge, 2012 och 2017.
*Svalbard, Jan Mayen, Kontinentalsockeln och ospecificerade havsområden.
Pendlare med okänd arbetsort (41 kvinnor och 285 män) är borträknade.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Oslo är det i särklass vanligaste fylket (Oslo fylke utgörs av Oslo kommun) för arbetspendlare från Sverige att arbeta i. Över 30 procent av gränspendlarna arbetade i Oslo under 2012. Akershus (16 procent) och Østfold (10 procent) var två andra vanliga fylken för svenska gränspendlare att arbeta i. 2017 hade andelen gränspendlare från Sverige som pendlar till Oslo minskat till 25 procent, medan andelen som arbetspendlar till Akershus och Østfold ökat till 17 respektive 15 procent.

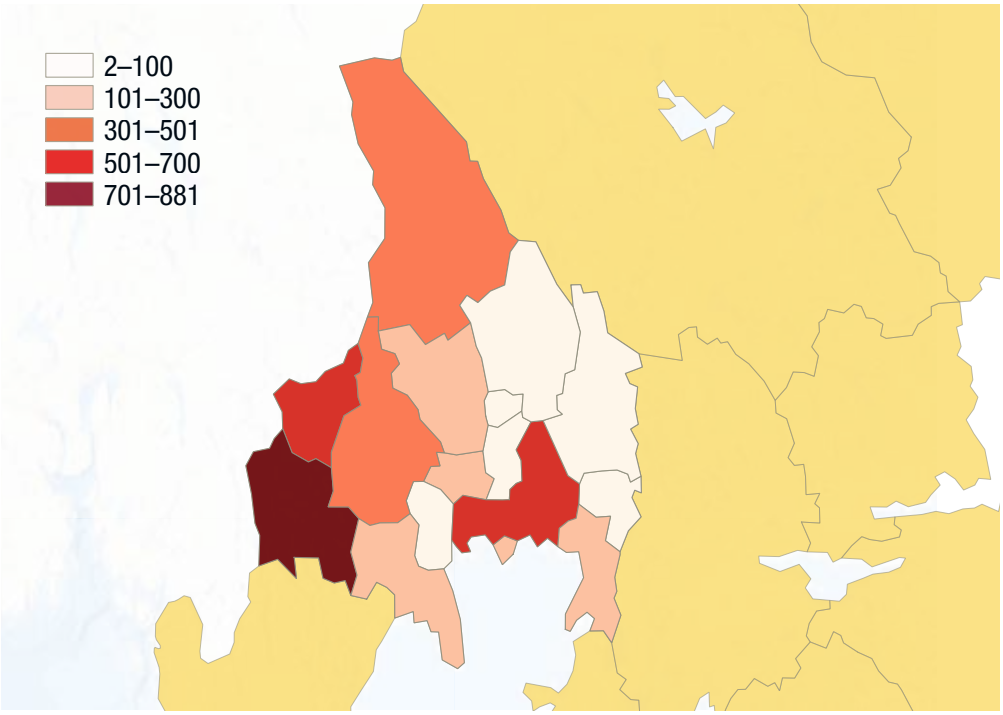

Figur 2: Arbetspendling från Värmland till Norge efter bostadskommun, 2017.
Källa: SCB.

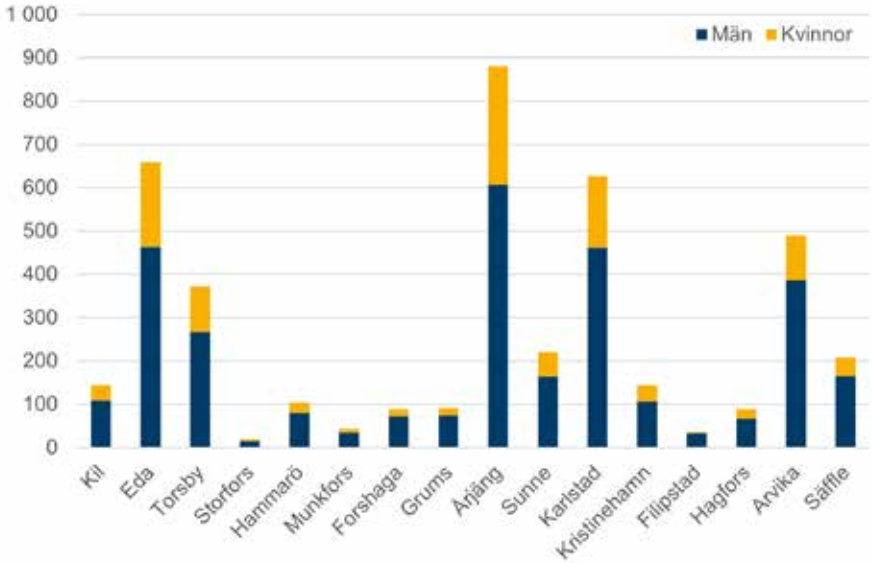

Diagram 32: Arbetspendling från Värmland till Norge per bostadskommun, 2017.
Källa: SCB.

Antalet arbetspendlare till Norge varierar mycket mellan de värmländska kommunerna, från 19 personer i Storfors till 881 i Årjäng. 2012 hade alla kommuner förutom Storfors, Munkfors och Filipstad mer än 100 arbetspendlare till Norge. 2017 hade även Forshaga, Grums och Hagfors halkat under 100 pendlare. 2012 hade Arvika, Eda, Årjäng och Karlstad fler än 500 arbetspendlare till Norge, men 2017 hade Arvika 490 pendlare och hamnar alltså strax under.

Även könsfördelningen bland arbetspendlarna skiljer sig mellan kommunerna. 2017 hade Årjäng den högsta andelen kvinnor som arbetspendlade till Norge, 31 procent. Filipstad var den kommun som hade lägst andel kvinnor som pendlade över gränsen, bara 8 procent.

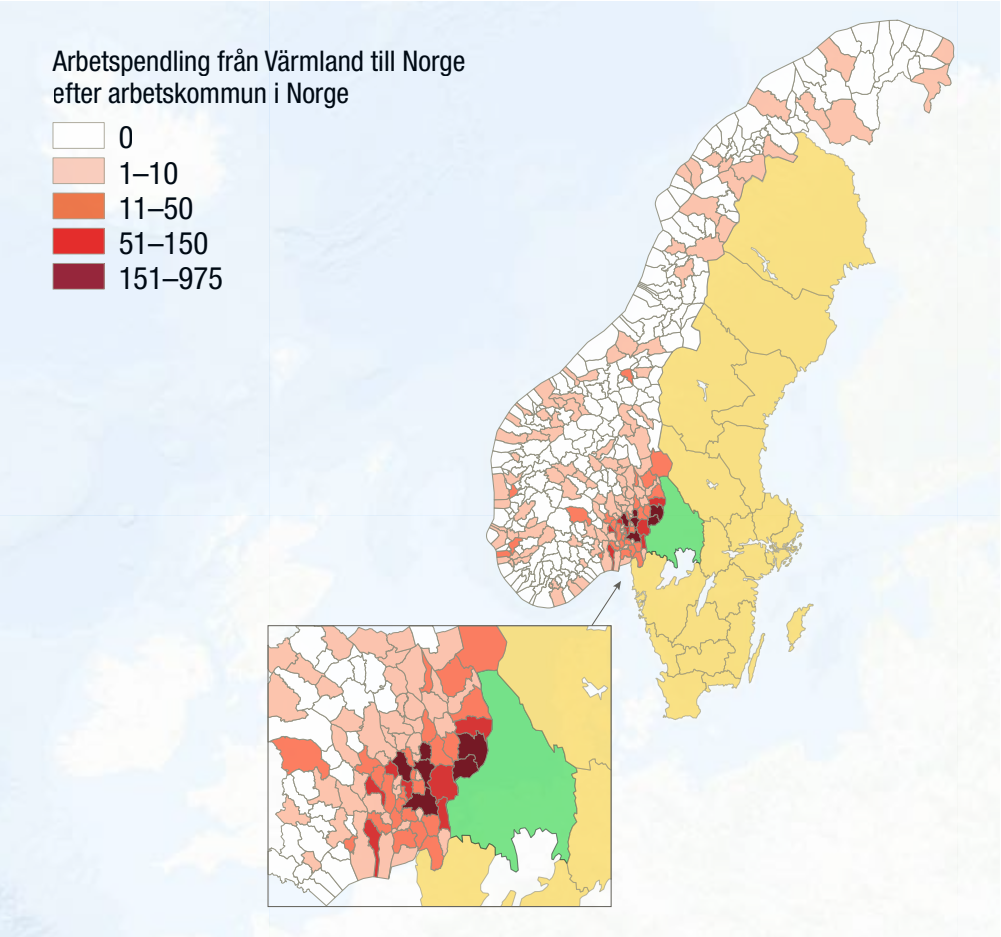

Figur 3: Arbetspendling från Värmland till Norge efter arbetskommun, 2017.
Källa: SCB.

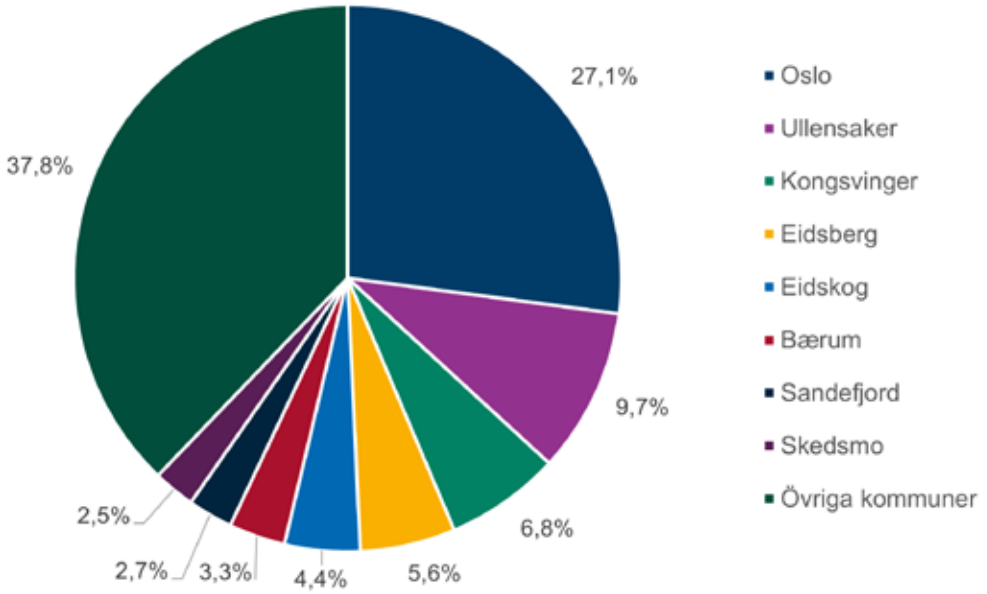

Diagram 33: Arbetskommun för arbetspendlare från Värmland till Norge, 2012.
Källa: SCB, egen bearbetning.

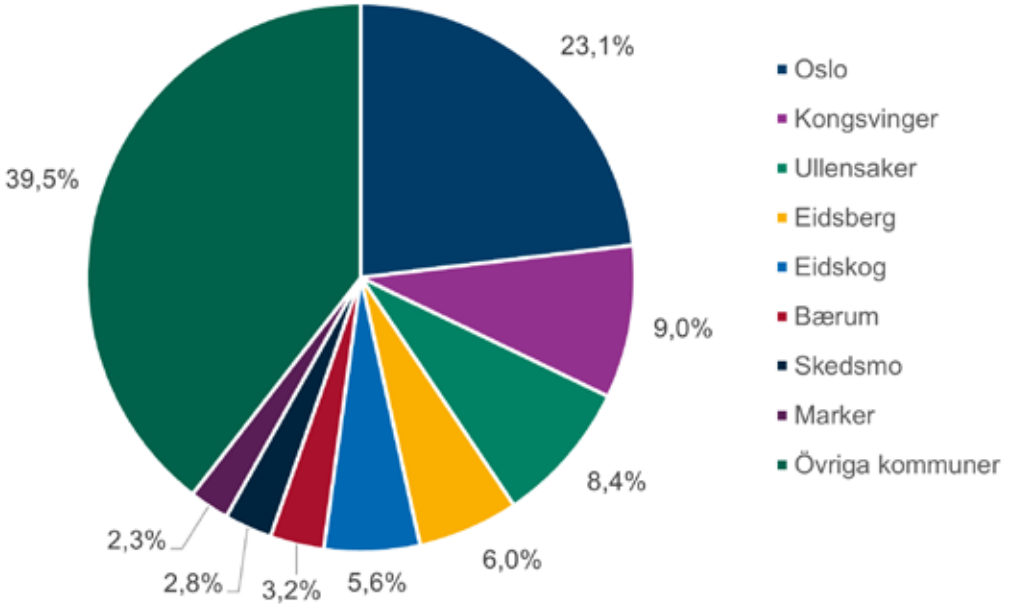

Diagram 34: Arbetskommun för arbetspendlare från Värmland till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Som synes är arbetspendlingen från Värmland till Norge starkt koncentrerad till Oslo och kommunerna nära Oslo samt gränskommunerna. En viss förändring har dock skett från 2012 till 2017 vad gäller fördelningen av de värmländska gränspendlarna mellan de norska kommunerna. 2012 gick 27 procent av arbetspendlingen från Värmland till Oslo, men 2017 hade Oslos andel minskat till 23 procent. 2012 var Ullensaker, där Gardemoen flygplats ligger, den näst största arbetskommunen för arbetspendlare från Värmland. 2017 hade Ullensaker blivit omsprungen av Kongsvinger som ökat från 7 procent 2012 till 9 procent i den senaste statistiken. Sandefjord var sjunde största arbetskommunen 2012, men hade 2017 halkat ner till tionde plats. Istället har Marker klivit upp från nionde till åttonde plats.

”

Nu finns stora möjligheter att visa handlingskraft.

Trond Erik Grundt, verksamhetsledare Grensetjänsten Norge–Sverige

Grensetjänsten är ett gränsöverskridande samarbete mellan Sverige och Norge.
Huvuduppgiften för är att hjälpa privatpersoner och företag som har någon form av gränsöverskridande sysselsättning. För den som arbetar eller driver företag på ”andra sidan” av den norsk-svenska gränsen är det viktigt att få rätt information. Grensetjänsten arbetar för att med hjälp av ett heltäckande myndighetsnätverk kunna lämna fullständig information till de som har frågor som rör gränsöverskridande sysselsättning för både privatpersoner och företag.

Allt vi gör syftar till att minimera gränsens betydelse

Gränslandet Morokulien är ett tydligt bevis på att Sverige och Norge är två grannländer som vill höra ihop. Fredsmonumentet står stadigt mitt på nationsgränsen sedan 1914 och på andra sidan vägen ligger informationscentret som har både en svensk och en norsk postadress.

Här samlar Grensetjänsten medarbetare från myndigheter som arbetspendlare behöver ha kontakt med; norska NAV och svenska Arbetsförmedlingen samt Länsstyrelsen jobbar på plats i Morokulien. Det är också lätt att vid behov komma i kontakt med Försäkringskassan, Skatteverket och Skatteetaten.

– Vårt hus är bokstavligen byggt i två länder, konstaterar Trond Erik Grundt, verksamhetsledare på Grensetjänsten Norge–Sverige. Gränsen är synlig i golvläggningen vilket gör byggnaden extra intressant och exotisk för besökare.

– Å andra sidan syftar allt vi gör till att minimera gränsens betydelse för företag och människor, fortsätter han. Vi erbjuder praktisk hjälp för att hantera två länders trygghets- och skattesystem, förstå lagar och regler. Vår ambition är att det ska ”vara lätt att göra rätt”.

Trond Erik Grundt beskriver pandemin som ett ”wake up call” – en stark signal om att förhållanden som tidigare tagits för givna mitt i krisen visade sig vara illusioner.

– För två år sedan hade vi fokus på a-kassa, sjuk- och föräldraförsäkringar, skatter och andra praktiska ting. Plötsligt var allt detta bagateller i jämförelse med de verkligt stora problem som reserestriktioner och vägbommar innebar.

Den senaste statistiken som visar omfattningen av arbetspendling mellan Sverige och Norge är från 2017.

– Därför kan vi bara gissa hur många personer och arbetsgivare som direkt har drabbats av inreseförbud, omfattande testning och karantänkrav, konstaterar Trond Erik Grundt. För vissa yrkesgrupper har det varit omöjligt att ta sig till jobbet.

Grensetjänsten är en av de aktörer som tidigt höjde rösten för att göra myndigheter och politiker uppmärksammade på konsekvenserna. Invånare i gränskommunerna har inte sedan andra världskrigets slut upplevt så kraftiga ingrepp i sina liv. I lokalsamhället var det ingen som såg nationsgränsen som viktig.

– Vi har familj på båda sidor om gränsen, vi jobbar i ett land och bor i det andra, kommunerna på norska sidan är helt beroende av svensk kompetens och arbetskraft för en fungerande vård och omsorg. Den stängda gränsen kraschade livet för så många.

– Vägbommar hindrade inresande. Mellan Värmland och Innlandet fanns till exempel endast tre “öppna” gränsövergångar. Nästan varje dag rapporterade medier om helt absurda och ofattbara situationer.

Trond Erik Grundt menar att det nordiska samarbetet fungerade mycket bra före krisen. Han vill att visionen om Norden som världens mest integrerade och hållbara region fortsätter att finnas högt på agendan för båda ländernas regeringar och myndigheter.

– Nu finns stora möjligheter att visa handlingskraft, säger han. Visa att det

finns ett värde i visionen. Jag möter en stor lösningsvilja. Det är många som vill bidra till att återupprätta förtroendefulla samarbeten. Faktum är att det aldrig i modern tid har varit så tät kontakt mellan Sverige och Norge.

– Vi har blivit uppringda från utrikesdepartementet, fått möjlighet att förmedla människors upplevelser och varit bollplank för att hitta effektiva lösningar.

Grensetjänstens förhoppning är att krisen ska leda till förbättringar i systemen. Trots en snabb digitalisering av bland annat myndigheters och andra samhällsviktiga tjänster, finns brister och begränsningar som utgör hinder för den som bor i ett land och jobbar eller är verksam i det andra. Trond Erik Grundt nämner till exempel bankernas betaltjänster, e-legitimation, sjuk- och föräldraförsäkringarna och a-kassorna.

Registrering av vaccinering mot covid-19 är ytterligare ett exempel där Sverige och Norge inte har lyckats samverka för invånarnas bästa. Personer som exempelvis fick sin första dos i Norge, eftersom de jobbar inom hälso- och sjukvården, och den andra på en svensk vaccinationsmottagning, har haft svårigheter att få sitt covidbevis. Det betyder att de trots att de är fullvaccinerade inte kunnat visa upp godkänd dokumentation för att resa fritt mellan länderna.

– Det visade sig att varken de svenska eller norska myndigheterna hade möjlighet att inkludera vaccinering i ett annat land för att utfärda vaccinationspassen, konstaterar Trond Erik Grundt. Detta är ett konkret ärende där vi på Grensetjänsten snabbt agerade och det dröjde inte länge förrän frågan skulle utredas.

– Vägen från problem till handling är kortare idag än tidigare. Det är en positiv effekt av erfarenheter under pandemin. Vi vill gärna fortsätta att vara myndigheternas ”öra mot marken”.

Grensetjänsten efterlyser uppdaterad statistik kopplad till gränsöverskridande arbetspendling för att få en rättvisande bild av omfattningen. En effekt av att arbetspendlingens statistik inte integreras med annan data om befolkningen, är till exempel att både Årjäng och Eda i västra Värmland placerar sig på fjärde respektive tolfte plats på listan över de kommuner mest störst andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll (Rädda Barnen 2018). En orsak är att de löneinkomster deras föräldrar får från en arbetsgivare i Norge inte räknas med.

– Detta är troligen inte den enda slutsats som blir fel med ett bristfälligt underlag, konstaterar Trond Erik Grundt. Det behövs ett regeringsuppdrag till SSB respektive SCB att de ska producera statistiken. Det borde vara högintressanta uppgifter, inte bara för kommuner, regioner och fylken längs gränsen, utan även för departementen och nationellt verksamma aktörer.

> Vägen från problem till handling är kortare idag än tidigare. Det är en positiv effekt av erfarenheter under pandemin.

Åldersfördelning bland arbetspendlare till Norge

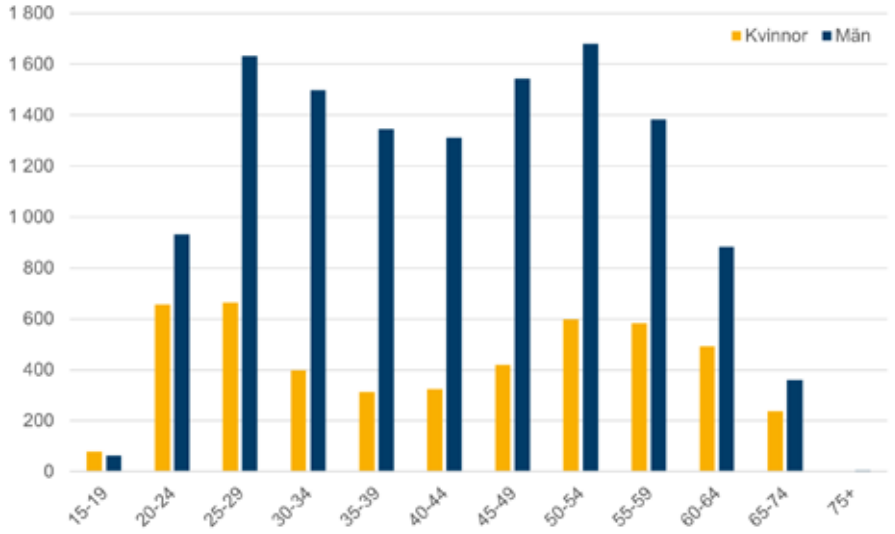

Diagram 35: Arbetspendling från Sverige till Norge efter åldersklasser, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

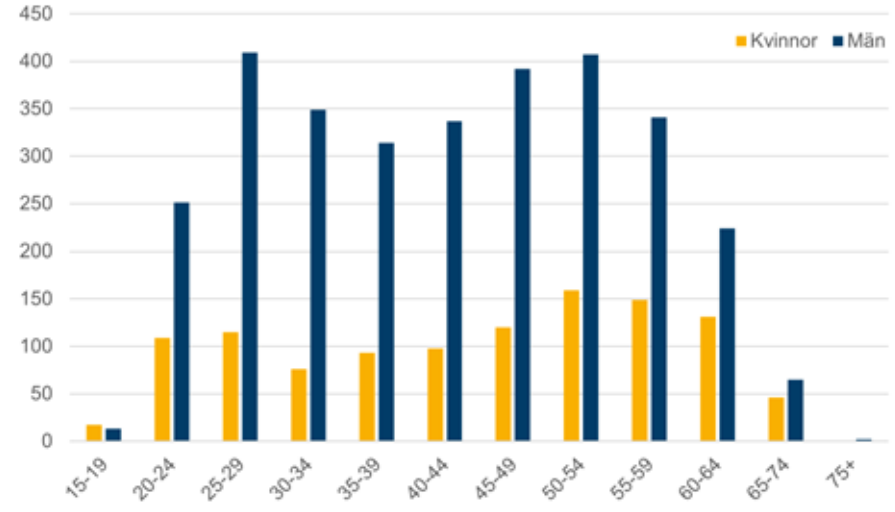

Diagram 36: Arbetspendling från Värmland till Norge efter åldersklasser, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

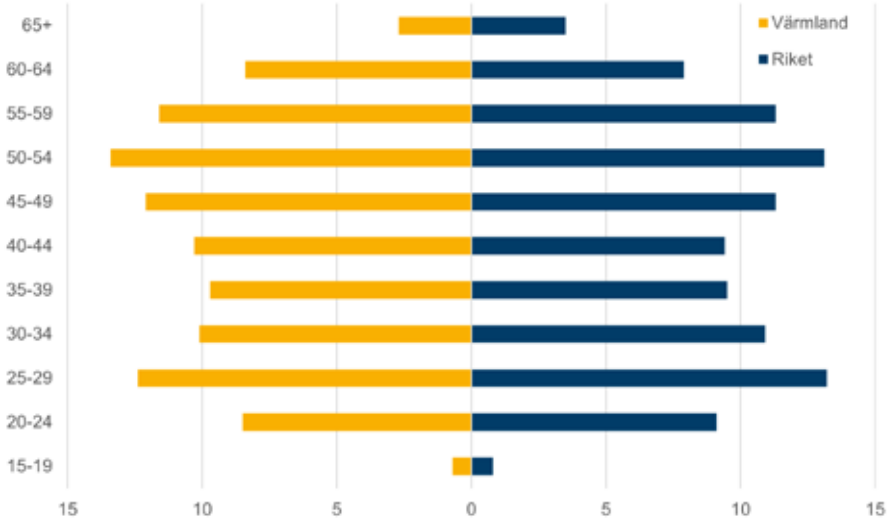

Diagram 37: Andel arbetspendlare till Norge efter åldersklasser, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

2012 var den vanligaste åldern för arbetspendlare från Sverige till Norge 20–24 år, både bland kvinnor och män. 2017 ser vi en större åldersspridning bland de som arbetspendlar till Norge, och de yngre pendlarna har blivit färre. Med undantag för åldersgruppen 15–19 år så är det fler män än kvinnor som arbetspendlar från Sverige till Norge i samtliga åldersgrupper. Könsfördelningen är jämnare i de yngsta och äldsta åldersgrupperna, med en mycket stor majoritet av män i åldrarna 25–59 år. I Värmland är könsfördelningen bland arbetspendlarna till Norge jämnast i åldersgruppen 15–19 år samt bland pendlare över 65 år.

I jämförelse med riket följer Värmland mönstret, men de som arbetspendlar över gränsen från Värmland är något äldre. Det är en något lägre andel av pendlare i de yngre grupperna och en något högre i de äldre grupperna i Värmland jämfört med riket som helhet.

I en jämförelse mellan arbetspendlare från Värmland till Norge 2012 och 2017 framgår att det skett vissa förändringar vad gäller åldersfördelningen. Först och främst blir det tydligt att antalet gränspendlare har minskat i de yngre åldersgrupperna, medan det ökat i grupperna 55 år och äldre. Ökningen är störst i åldersgruppen 60–64 som gått från 267 gränspendlare år 2012 till 355 gränspendlare år 2017. Även andelsmässigt är det åldersgrupperna mellan 55–64 år som ökat mest, båda grupperna har ökat med cirka 3,5 procentenheter. Den största andelsmässiga minskningen har skett i gruppen 20–24 år, som minskat med drygt 9 procentenheter.

Med andra ord har åldersfördelningen skiftat till en större andel äldre gränspendlare, vilket blir synligt i den gula kurvans förskjutning åt höger jämfört med den blå i diagram 38.

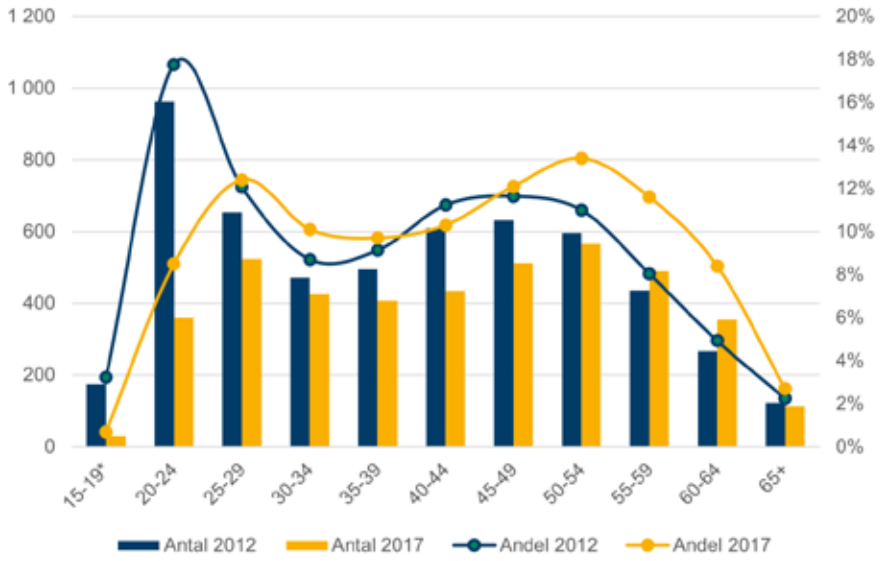

Diagram 38: Antal och andel arbetspendlare från Värmland till Norge efter åldersklasser, 2012 och 2017.
*2012 var ålderskategorin 16-19 år.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Åldersfördelningen har skiftat till en större andel äldre gränspendlare.

Arbetspendlare till Norge efter födelseregion

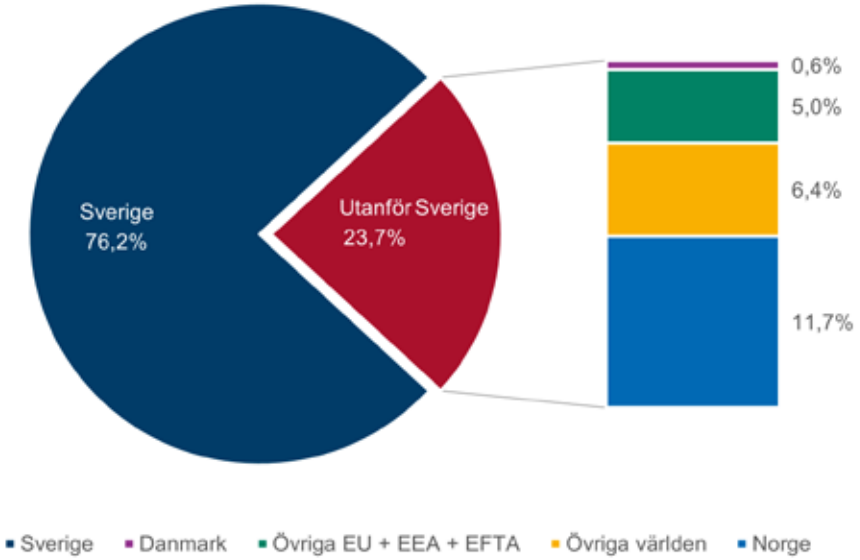

Diagram 39: Födelseregion för arbetspendlare från Sverige till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

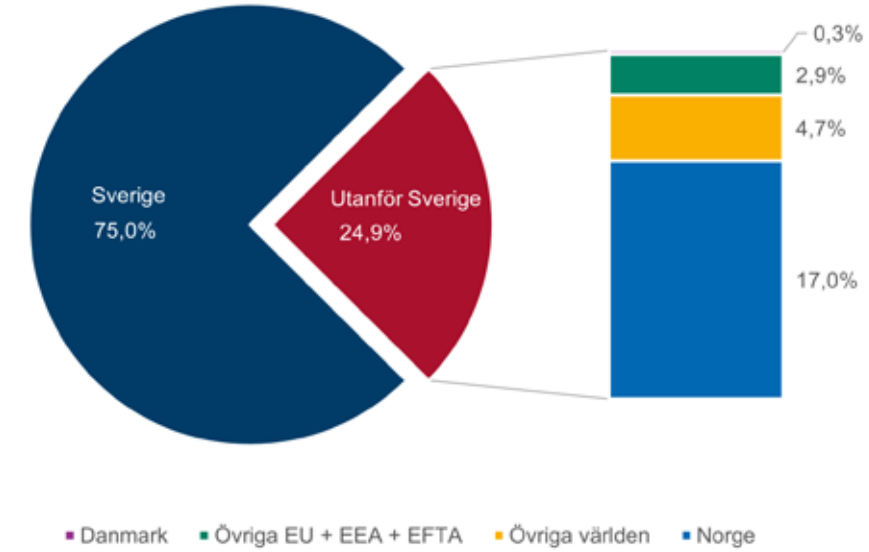

Diagram 40: Födelseregion för arbetspendlare från Värmland till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

I Sverige är närmare 24 procent av arbetspendlarna till Norge födda utanför Sveriges gränser. De flesta av dessa har Norge som födelseland, nästan 12 procent av det totala antalet gränspendlare, men en stor andel utgörs även av personer födda utanför EU, EEA och EFTA:s gränser (6,4 procent). Kategorin ”Övriga EU + EEA + EFTA” inkluderar utöver EU:s medlemmar även Island och Liechtenstein.

I Värmland är det nästan 25 procent av arbetspendlarna till Norge som är födda utanför Sverige. Drygt två tredjedelar av dessa har Norge som födelseland. Gränspendlare födda utanför EU, EEA och EFTA:s gränser är den näst största gruppen och utgör 4,7 procent av det totala antalet gränspendlare.

Arbetspendlare till Norge efter utbildningsnivå

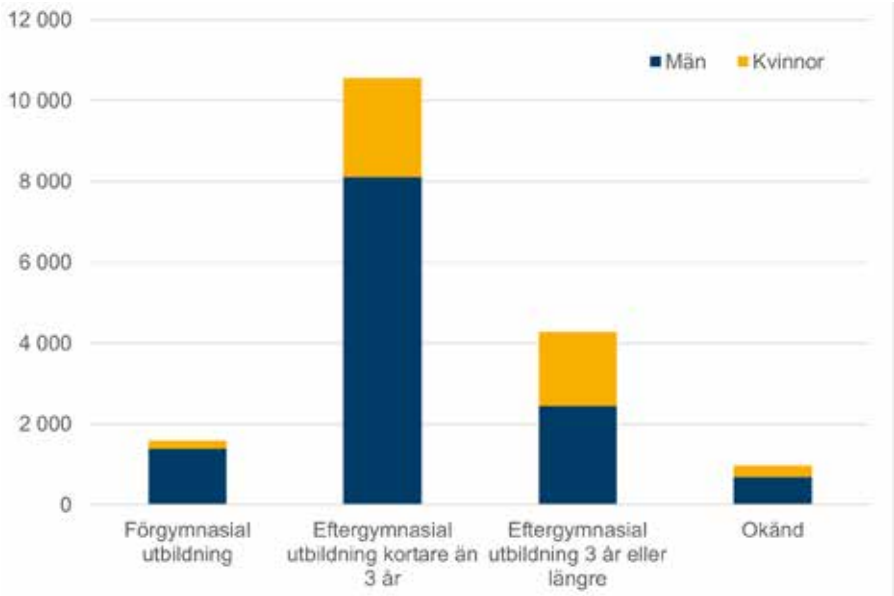

Diagram 41: Arbetspendling från Sverige till Norge efter utbildningsnivå, 2017.
Källa: SCB.

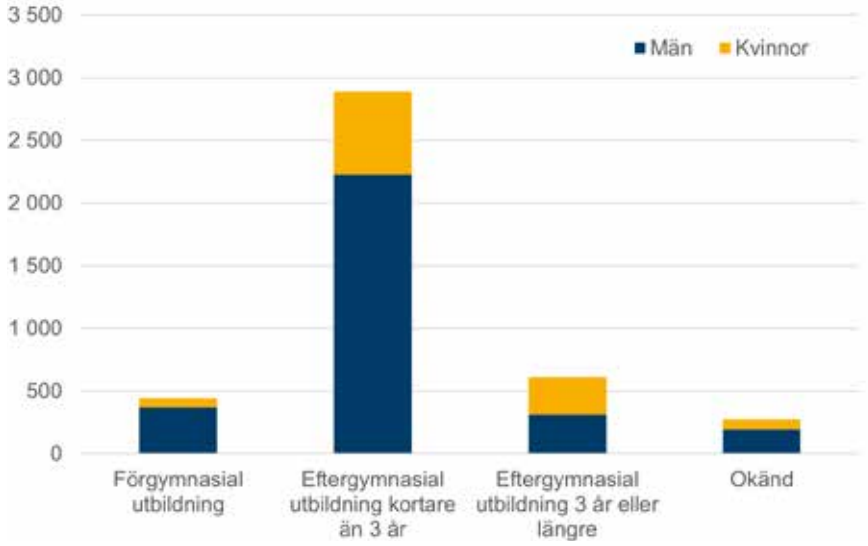

Diagram 42: Arbetspendling från Värmland till Norge efter utbildningsnivå, 2017.
Källa: SCB.

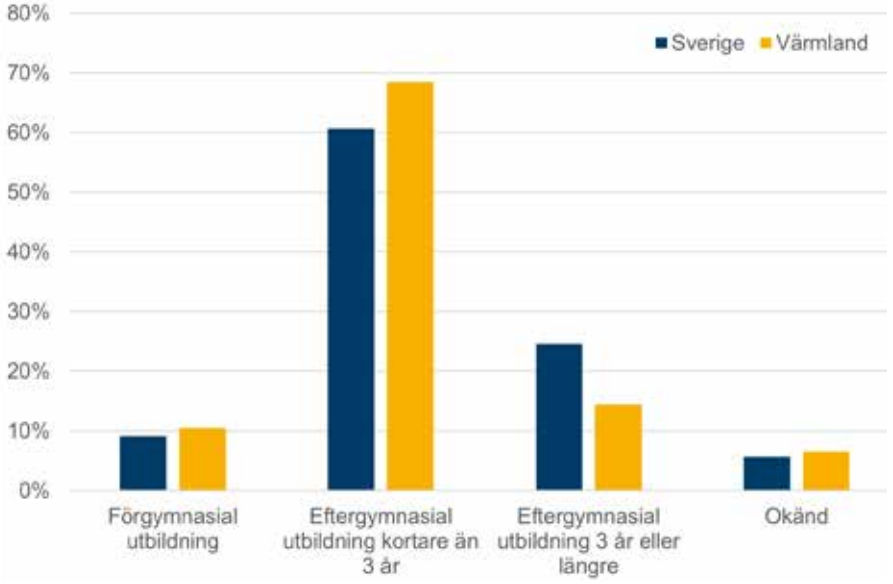

Diagram 43: Utbildningsnivå för arbetspendlare till Norge 2017, jämförelse riket och Värmland.
Källa: SCB, egen bearbetning.

De flesta arbetspendlarna från Sverige till Norge tillhör kategorin som har mer än en 10-årig förgymnasial utbildning, men högst en eftergymnasial utbildning kortare än två år. Ungefär en fjärdedel av gränspendlarna från Sverige till Norge har dessutom en eftergymnasial utbildning längre än två år. Motsvarande siffra i Värmland är 14,5 procent.

Vidare kan det konstateras att könsfördelningen varierar med utbildningsnivån. Generellt gäller att ju högre utbildningsnivå desto lägre andel män. Bland arbetspendlare från Sverige till Norge med högst 10-årig förgymnasial utbildning är andelen kvinnor 12 procent, vilket kan jämföras med de som har en eftergymnasial utbildning längre än två år där 23 procent är kvinnor. Bland de som har en längre eftergymnasial utbildning är 43 procent kvinnor.

Bland de som arbetspendlar från Värmland till Norge och har högst en förgymnasial utbildning utgör kvinnorna 17 procent. Bland de med eftergymnasial utbildning längre än två år är 23 procent kvinnor, och bland de med en längre eftergymnasial utbildning är nästan hälften – 49 procent – kvinnor.

En svaghet i statistiken är att de med som högst en gymnasial utbildning klumpas ihop med de pendlare som har en kortare eftergymnasial utbildning. Värmland har en lägre utbildningsnivå jämfört med riket som helhet, och det är fler i Värmland vars högsta avslutade utbildning är en gymnasieutbildning jämfört med riket. Det hade därför varit intressant att se hur stor andel av pendlarna som har högst en gymnasial utbildning.

Sysselsättning med gränspendlare inräknat

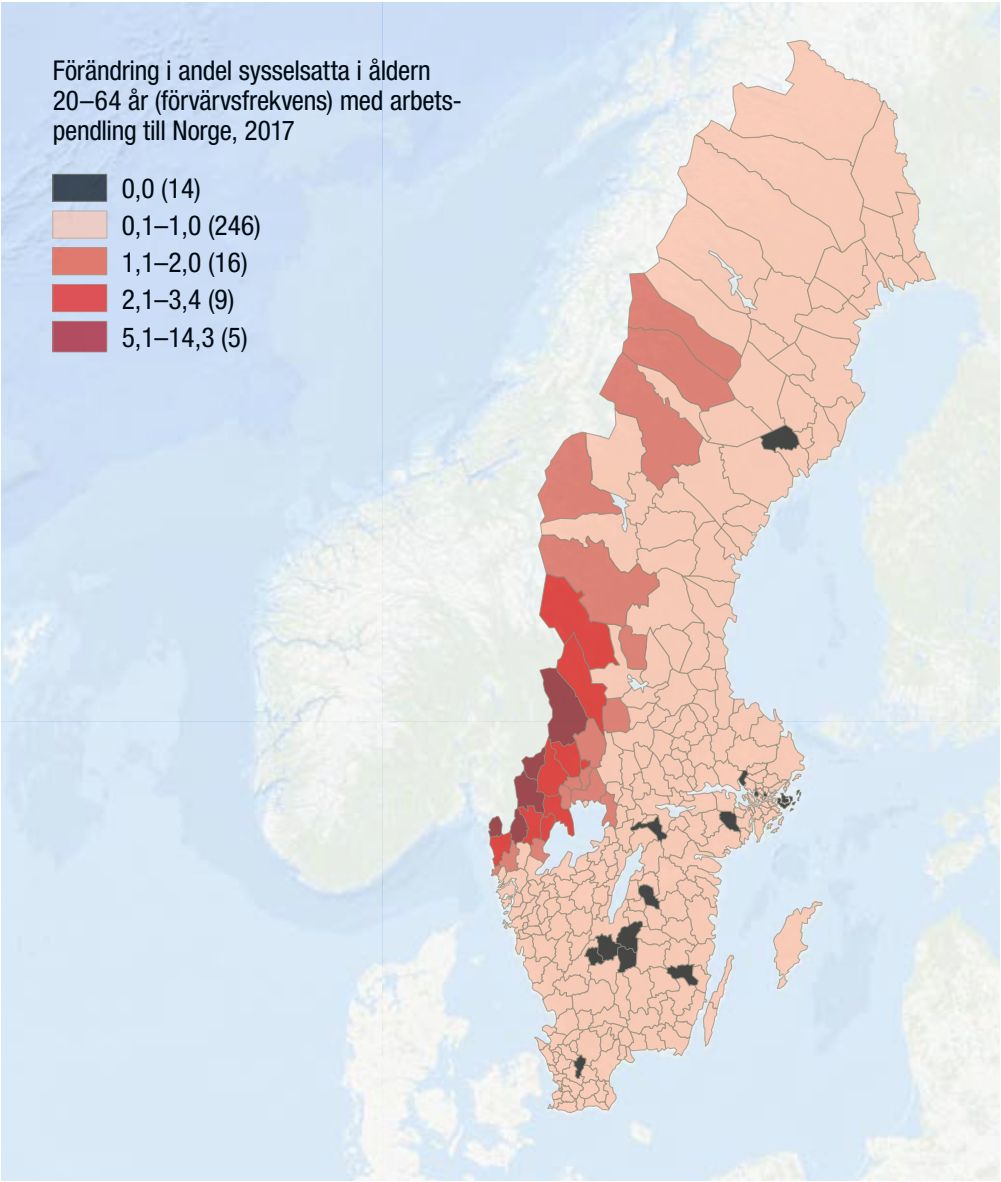

Figur 4: Förändring i andel sysselsatta i åldern 20-64 år (förvärvsfrekvens) med arbetspendling till Norge, 2017.
Källa: SCB.

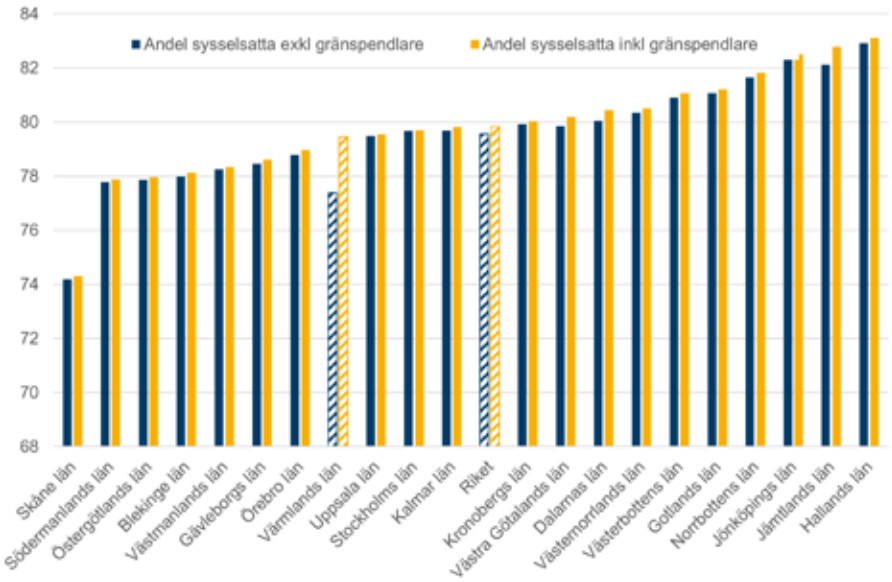

Diagram 44: Andel sysselsatta i ålder 20–64 (förvärvsfrekvens) exkl./inkl. arbetspendling från Sverige till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Av de 17 398 personer som arbetspendlar från Sverige till Norge är det 12 908 personer som inte räknas som sysselsatta i den nationella offentliga statistiken. Det medför att förvärvsfrekvensen i riket underskattas med 0,2 procentenheter. Med gränspendlarna inräknat ökar därmed rikets förvärvsgrad från 79,6 procent till 79,8 procent. Underskattningen är baserad på arbetspendlingen till Norge. Även arbetspendlingen till andra länder medför att förvärvsfrekvensen underskattas, för rikets del är det främst arbetspendlingen till Danmark som dessutom påverkar. Med andra ord underskattas rikets förvärvsfrekvens med mer än de 0,2 procentenheter som arbetspendlingen till Norge står för.

Värmland är det län som påverkas mest av att gränspendlarna inte redovisas i den officiella statistiken. Av de 4 217 personer som arbetspendlar från Värmland till Norge är det 3 288 personer som inte räknas som sysselsatta i SCB:s officiella registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS) eftersom de helt saknar inkomst i Sverige. På grund av detta underskattas Värmlands förvärvsfrekvens med hela två procentenheter, vilket medför att Värmlands förvärvsfrekvens redovisas som 77,4 procent istället för 79,4 procent. I den officiella statistiken ser det alltså ut som att Värmland har den näst lägsta förvärvsfrekvensen i riket trots att den i själva verket är på samma nivå som riksgenomsnittet. Sysselsättningen i Skåne underskattas sannolikt på samma sätt, men då framför allt på grund av arbetspendlingen till Danmark.

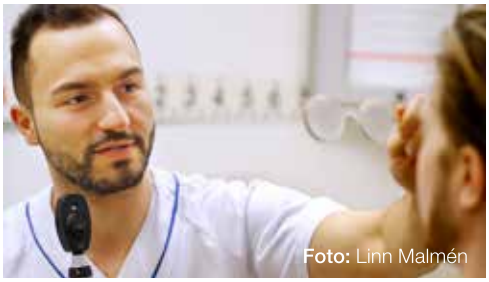
Foto: Linn Malmén

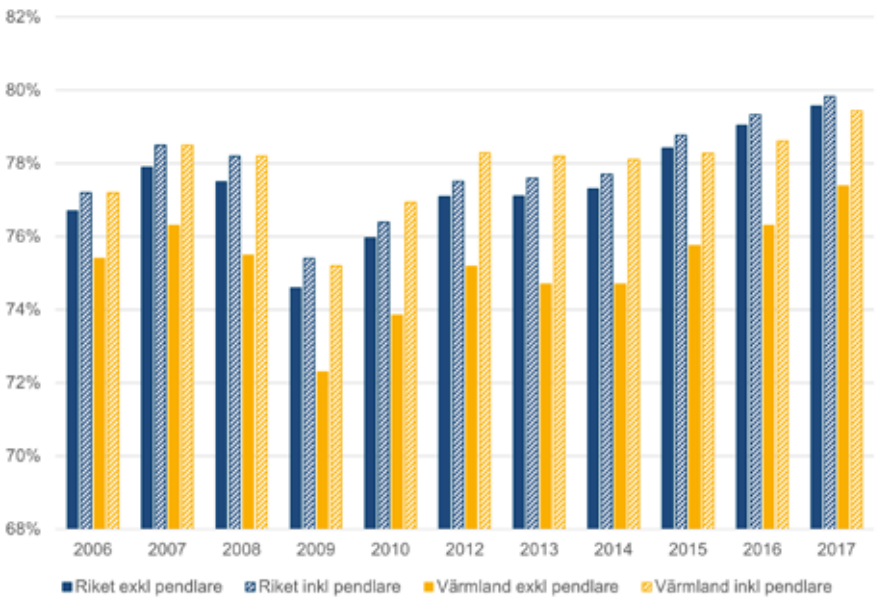

Diagram 45: Andel sysselsatta i ålder 20-64 exkl./inkl. arbetspendling till Norge, 2006-2017*.
*Notera att data för 2011 saknas. Källa: SCB, egen bearbetning.

I diagrammet ovan illustreras hur förvärvsfrekvensen i Värmland och riket har förändrats från 2006–2017, med undantag för 2011 där data saknas. Förvärvsfrekvensen redovisas både utifrån den officiella sysselsättningsstatistiken (helfyllda staplar) och med gränspendlare inräknat (streckade staplar) vilket som redan konstaterats är viktigt för Värmlands del.

I jämförelsen med riket framgår det att Värmland har en avsevärt lägre förvärvsfrekvens under hela perioden sett till SCB:s officiella registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS). När gränspendlarna räknas in hamnar dock Värmland på samma nivå som riket under åren 2006–2008, och ligger till och med över rikssnittet 2010 till 2014. 2015–2017 var sysselsättningen i Värmland strax under rikssnittet även med gränspendlarna inräknade, men avsevärt högre än den officiella statistiken visar.

För att kunna följa upp mål inom till exempel kompetensförsörjning och näringsliv är det av stor vikt att vi kan följa de personer som är folkbokförda i Värmland men pendlar till ett arbete på andra sidan en landsgräns. Antalet gränspendlare har sjunkit mellan 2012 och 2017, och med tanke på den stängda gränsen under pandemin är det sannolikt att antalet sjunkit ytterligare på sistone. Det är problematiskt i sig att de färskaste siffror vi har är fyra år gamla. Men antalet värmlänningar som arbetar i Norge har stigit och sjunkit över tid, beroende på konjunktur och andra omvärldsfaktorer, och kan mycket väl komma att stiga på nytt de kommande åren.

”

Antalet gränspendlare har minskat mellan 2012 och 2017.

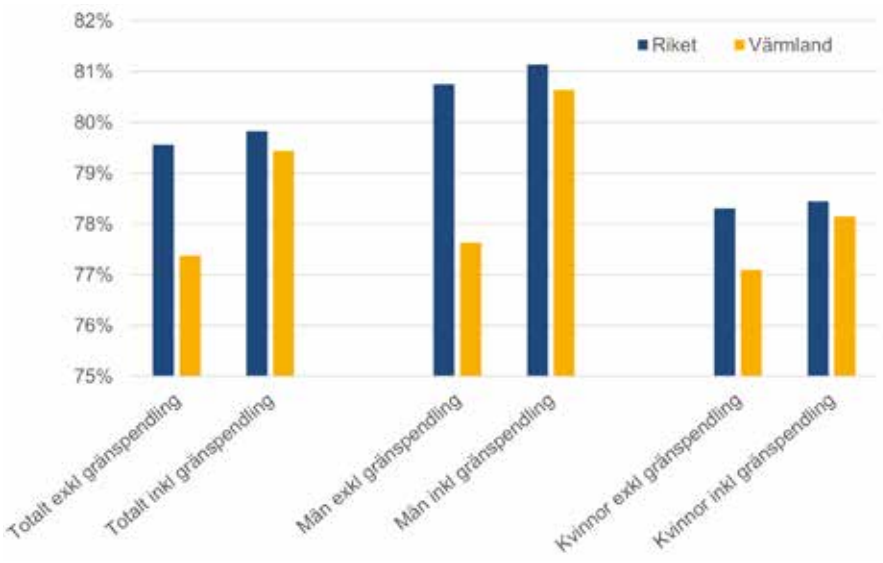

Diagram 46: Andel sysselsatta i ålder 20-64 (förvärvsfrekvens) exkl./inkl. arbetspendling till Norge efter kön, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Ett mål i Värmlandsstrategin 2040 är att Värmland ska ha en hållbar arbetsmarknad. Det innebär bland annat att arbetsmarknaden i Värmland ska vara jämställd och inkluderande. Ett sätt att mäta detta är att jämföra förvärvsfrekvensen mellan kvinnor och män. I diagrammet ovan illustreras vilken betydelse det får att inkludera gränspendlare i uppföljningen av ett sådant mått.
I riket är förvärvsfrekvensen 2,4 procentenheter högre bland männen när arbetspendlare till Norge inte är inkluderade. När gränspendlarna räknas in blir skillnaden istället 2,7 procentenheter. I riket underskattas således skillnaden i förvärvsfrekvens mellan könen med 0,3 procentenheter.

I Värmland är förvärvsfrekvensen 0,5 procentenheter högre bland männen sett till den officiella statistiken, men 2,5 procentenheter högre om gränspendlare inkluderas. Skillnaden i förvärvsfrekvens mellan könen underskattas alltså med hela 2,1 procentenheter i Värmland. Att skillnaden är påtagligt högre i Värmland har i sin tur att göra med att arbetspendling till Norge är mycket vanligare bland män i Värmland, vilket ger ett större utslag på sysselsättningen för denna grupp.

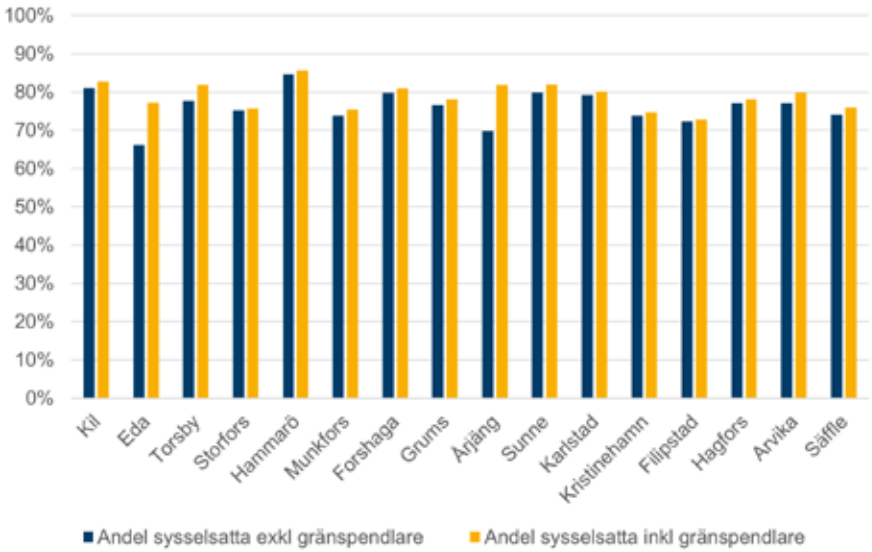

Diagram 47: Andel sysselsatta i ålder 20–64 (förvärvsfrekvens) exkl./inkl. arbetspendling från Värmland till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Bland de värmländska kommunerna skiljer det sig en hel del hur mycket arbetspendlingen till Norge påverkar sysselsättningsgraden. Ett tydligt mönster är dock att gränskommunerna påverkas mest. Till exempel höjer Årjäng sin förvärvsfrekvens från 69,7 till 81,8 procent, en skillnad på drygt 12 procentenheter. Edas sysselsättning är i själva verket 77,2 procent och inte 66,1 procent som redovisas i den officiella statistiken, en skillnad på drygt 11 procentenheter. Överlag har kommunerna i den östra delen av länet samt Karlstad och Hammarö lägst påverkan på sysselsättningen. I Filipstad syns den minsta skillnaden, där sysselsättningen bara påverkas med 0,4 procentenheter när gränspendlarna inkluderas.

Av tabellen framgår att arbetspendlarna till Norge utgör totalt 2,46 procent av de boende i Värmland som är sysselsatta. Som redan konstaterats är det stora könsskillnader när det gäller gränspendlingen, vilket innebär att 1,32 procent av de sysselsatta kvinnorna utgörs av gränspendlare medan motsvarande siffra för männen är 3,49 procent. Skillnaderna är också stora inom länet. I gränskommuner som Eda och Årjäng är det ungefär var sjunde boende som har sitt jobb i Norge, av de som är sysselsatta.

Antal sysselsatta			
	Exklusive gränspendlare	**Inklusive gränspendlare**	**Andel gränspendlare**
Kvinnor	62 557	63 394	1,32%
Män	67 740	70 189	3,49%
Totalt	**130 297**	**133 583**	**2,46%**

Tabell 9: Antal sysselsatta 20–64 år (nattbefolkning) i Värmland exkl./inkl. arbetspendling från Värmland till Norge, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

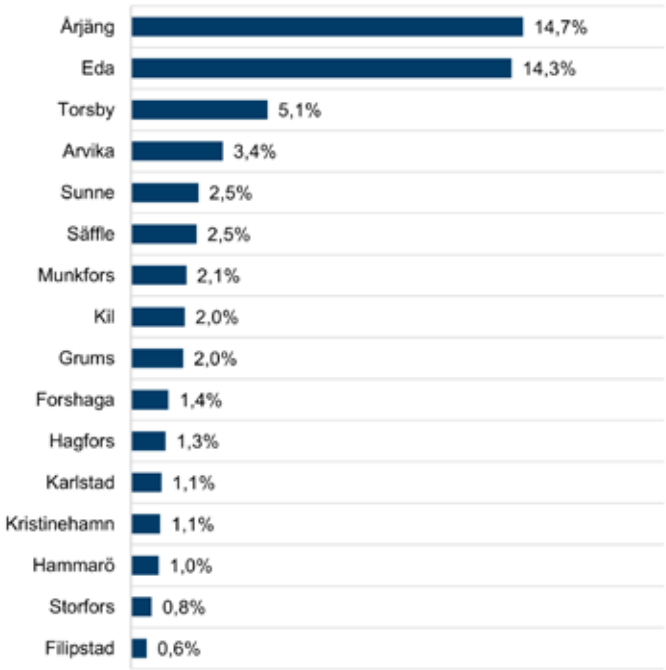

Diagram 48: Andel gränspendlare per kommun.
Källa: SCB, egen bearbetning.

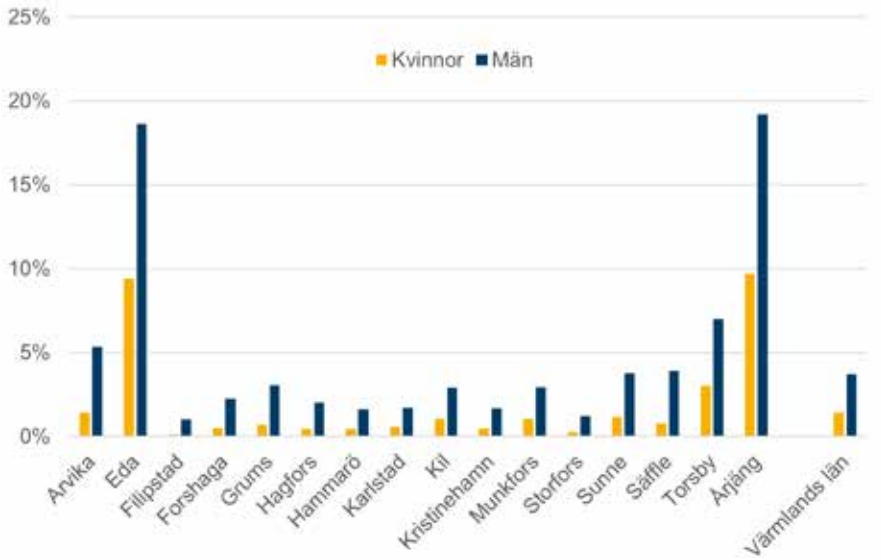

Diagram 49: Andel arbetspendlare från Värmland till Norge i ålder 20-64 år efter kön, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

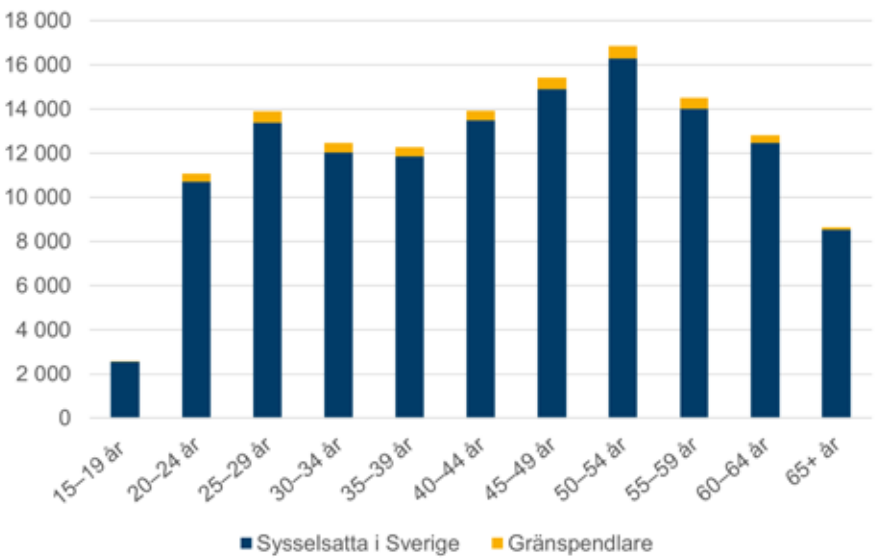

Diagram 50: Sysselsatta med boende i Värmland efter åldersklasser, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Hur stor andel av de sysselsatta som utgörs av gränspendlare varierar till viss del även med ålder. I åldersgruppen 25–29 år är andelen gränspendlare som störst: 3,9 procent. I åldersgrupperna 30–34 år, 50-54 år samt 55-59 år är det 3,5 procent av de sysselsatta som arbetar i Norge. De åldersgrupper som har lägst andel gränspendlare är 15–19 år (1,2 procent) och 65+ år (1,3 procent).

Gränspendlare efter näringsgren

Näringsgren enligt SNI 2007 [7]		Kvinnor	Män	Totalt	Andel kvinnor	Andel män
F	Byggverksamhet	74	3 692	3 766	2%	98%
Q	Vård och omsorg; sociala tjänster	1 940	738	2 678	72%	28%
N	Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster	599	1 602	2 201	27%	73%
H	Transport och magasinering	322	1 681	2 003	16%	84%
C	Tillverkning	176	1 338	1 514	12%	88%
G	Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar	471	891	1 362	35%	65%
I	Hotell och restaurang	496	581	1 077	46%	54%
B	Utvinning av mineral	29	545	574	5%	95%
M	Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik	93	414	507	18%	82%
P	Utbildning	210	278	488	43%	57%
J	Informations- och kommunikations-verksamhet	50	261	311	16%	84%
R	Kultur, nöje och fritid	83	172	255	33%	67%
O	Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring	89	108	197	45%	55%
A	Jordbruk, jakt och skogsbruk	10	114	124	8%	92%
S	Annan serviceverksamhet	64	56	120	53%	47%
E	Vattenförsörjning; avloppsrening, avfallshantering och sanering	9	60	69	13%	87%
K	Finans- och försäkringsverksamhet	23	44	67	34%	66%
L	Fastighetsverksamhet	16	45	61	26%	74%
D	Försörjning av el, gas, värme och kyla	6	9	15	40%	60%
V	Okänt	2	3	5	40%	60%
T	Förvärvsarbete i hushåll; hushållens produktion av diverse varor och tjänster för eget bruk	0	4	4	0%	100%
U	Verksamhet vid internationella orga-nisationer, utländska ambassader o.d.	0	0	0	0	0
Totalt		4 762	12 636	17 398	27%	73%

Tabell 10: Arbetspendlare från Sverige till Norge efter näringsgren, 2017.
Källa: SCB, egen bearbetning.

Av tabellen på föregående sida framgår det att en stor del av arbetspendlarna från Sverige till Norge arbetar inom byggbranschen och inom vård och omsorg och sociala tjänster. Tillsammans står dessa två näringsgrenar för 37 procent av gränspendlingen.

20 av de 22 näringsgrenarna som gränspendlarna verkar inom har en högre andel män än kvinnor. Många av dem är dessutom starkt mansdominerade med över 70 procent män. Som diskuterats tidigare är männen överrepresenterade bland arbetspendlare till Norge, totalt är 73 procent av gränspendlarna män, men här ser vi också en del av förklaringen – gränspendlingen sker främst inom branscher som är starkt mansdominerade.

73%

av gränspendlarna är män.

7. Svensk näringsgrensindelning, SNI 2007, började användas av SCB 2008 och är anpassad för att bättre kunna följa dagens branschstruktur och framtida utveckling, i synnerhet vad gäller tjänstenäringarnas ökade andel. SNI 2007 är dessutom en svensk variant av den nya versionen av EU:s näringsgrensindelning, kallad NACE Rev. 2. Ett arbete pågår förnärvarande på EU-nivå för att uppdatera NACE, och följaktligen kommer den svenska näringsgrensindelningen uppdateras när det arbetet är klart.

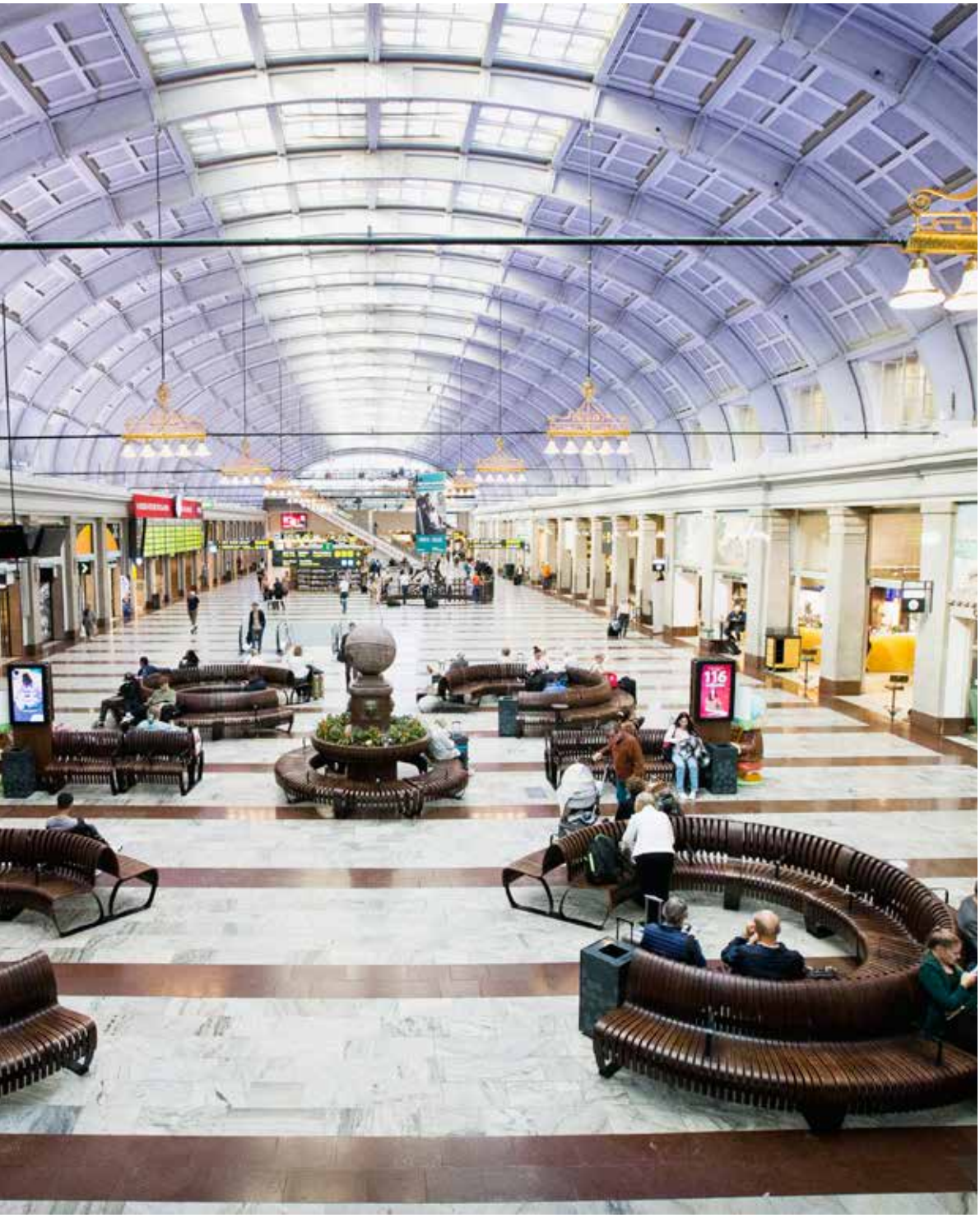

Snabbtåg mellan huvudstäderna är en lönsam klimatsatsning

Idén om en snabbare och bättre tågförbindelse mellan Oslo och Stockholm engagerar allt fler aktörer i både Sverige och Norge. Lokalt och regionalt har frågan diskuterats länge och 2016 bildade regioner och kommuner längs den svenska delen av sträckan Oslo-Stockholm 2.55 AB. Bolagsnamnet kommunicerar målet att kunna resa mellan ländernas huvudstäder på max tre timmar.

– Vi jobbar primärt med infrastrukturutveckling med fokus på sträckan Oslo–Stockholm, men det är egentligen en större samhällsfråga, säger bolagets vd Jonas Karlsson. Det handlar om att knyta samman två huvudstäder, öka tillgängligheten i alla kommuner och regioner längs sträckan, att stärka relationen mellan Sverige och Norge och om hållbar tillväxt.

Han konstaterar att projektet är i ett avgörande skede. På relativt kort tid har det skett en förflyttning – från idé utan officiell förankring, till ett projekt som på allvar finns högt på agendan i både Sverige och Norge.

– I den här typen av utvecklingsarbete går fem år fort. När jag började jobba med frågan, var sträckan Oslo-Stockholm inte ens med på tio-i-topp-listan över prioriterade infrastrukturprojekt. Idag upplever jag att vi definitivt är topp fem.

– Perspektiven har vidgats, och parallellt med lokala och regionala fördelar framförs allt starkare argument med koppling till nationella och nordiska intressen, fortsätter Jonas Karlsson. Infrastrukturministern i Sverige och samfärdsministern i Norge har båda uttryckt sig positivt om Oslo–Stockholm i olika sammanhang.

Stockholms handelskammare är en av de aktörer som stödjer en satsning. I en rapport från våren 2021 konstateras att Norge utgör Stockholmsregionens största exportmarknad; det handlar om varor för 47 miljarder kronor årligen (2019) vilket motsvarar cirka tolv procent av huvudstadens totala export. Ungefär 1,4 miljoner resor görs med flyg på sträckan Oslo–Stockholm varje år, vilket kan jämföras med de 200 000 resor som görs med tåg.

– Med en snabbare tågförbindelse skulle förutsättningarna förbättras avsevärt för många företag och invånare längs hela stråket, säger Jonas Karlsson. Nya arbetsmarknadsregioner skulle snart vara ett faktum med ökade möjligheter till kompetensförsörjning. Idag är det till exempel knappt ens möjligt att arbetspendla mellan Örebro och Karlstad.

I september 2021 gav den norska regeringen Jernbanedirektoratet i uppdrag att tillsammans med svenska Trafikverket sätta formerna för en utredning av järnvägsförbindelsen mellan Oslo och Stockholm. Men den svenska regeringen har ännu inte lagt motsvarande uppdrag till Trafikverket. Det är den sista pusselbiten som behövs för att arbetet ska kunna starta på allvar.

– Trafikverket har föreslagit att det ska få ett uppdrag från regeringen att utreda Oslo–Stockholm inklusive finansiering, konstaterar Jonas Karlsson. Det är i dagsläget endast ett förslag, men något som vi betraktar som positivt.

– Däremot finns det inte en enda krona till en satsning på att få dubbelspår på Värm-

”

Redan fem år efter att tågen börjar rulla skulle satsningen generera positiv klimatnytta. Det gör Oslo-Stockholm till det mest klimateffektiva infrastrukturprojektet i Skandinavien just nu.

Jonas Karlsson, vd Oslo–Stockholm 2.55 AB

Oslo–Stockholm 2.55 AB är ett bolag som ägs av Karlstads kommun, Region Värmland, Region Västmanland, Region Örebro län, Västerås stad och Örebro kommun. Bolaget bildades 2016 för att höja medvetenheten om betydelsen av, och påskynda utbyggnaden av, bättre tågtrafik mellan de två ländernas huvudstäder och delsträckorna däremellan. Region Stockholm och Viken fylkeskommun deltar nu också i bolagets arbete.

oslo-sthlm.se

landsbanan fram till 2033 i den nya plan för infrastruktur som Trafikverket presenterade nu i november. Det är riktigt dåligt för Värmlandsbanan och riskerar att på sikt försena målet att kunna resa med tåg mellan Oslo och Stockholm på max tre timmar.

Han pekar på att det finns ett stort behov av att öka kunskapen och medvetenheten om hur viktig relationen mellan Sverige och Norge är.

– Inom näringslivet har vi ett unikt och omfattande utbyte med varandra, vilket ofta bemöts med förvåning. Jag kan känna mig frustrerad över att samarbetet inte är mer strategiskt. Det finns en oerhörd potential i att knyta oss närmare varandra genom gemensamma investeringar i hållbar infrastruktur.

Oslo–Stockholm 2.55 AB bestämde sig tidigt för att arbeta på ett icke-traditionellt sätt.

– Vi undersöker och levererar fakta, vi identifierar möjligheter och presenterar förslag på lösningar, säger Jonas Karlsson. Vi gör läxan själva, vilket gör det mycket mer intressant att lyssna på oss. Vårt motto är att ”aldrig överdriva möjligheterna och aldrig underskatta problemen”.

– Vi är realister, vilket betyder att de lösningar vi visar är möjliga att genomföra med den teknik som redan finns. Vi undviker alltså att uttala oss visionärt. Avståndet mellan Oslo och Stockholm är i princip detsamma som mellan Stockholm och Göteborg. På den sträckan reser vi sedan länge med tåg på tre timmar. För att klara det behövs inga höghastighetståg – det går utmärkt med dagens snabbtåg.

Finansieringen av de investeringar som behöver göras i järnväg längs sträckan är en nyckel. Behovet av investeringar i infrastruktur är dock mycket större än de medel som finns tillgängliga. Därför har bolaget jobbat fram och presenterat alternativa finansieringsmodeller i samverkan med näringslivet.

– Vi har presenterat några olika modeller; mer traditionella modeller som till exempel den för Öresundsbron, men också modeller där privat kapital finansierar stora delar. Vilken man väljer är främst en politisk fråga, konstaterar Jonas Karlsson. Den viktigaste insikten är att resandet mellan Oslo och Stockholm faktiskt är så omfattande att stora delar av infrastrukturen går att betala med intäkter från resenärerna.

Bolaget har nyligen låtit ett externt konsultföretag utreda klimatnyttan kopplad till Oslo–Stockholm. Utredningen visar att fler än en miljon flygresenärer skulle byta flyget mot tåget om restiden var max tre timmar. Utsläppen av klimatgaser skulle minska med nästan 100 tusen ton per år.

– Redan fem år efter att tågen börjar rulla skulle satsningen generera positiv klimatnytta. Det gör Oslo–Stockholm till det mest klimateffektiva infrastrukturprojektet i Skandinaven just nu.

Jag kan känna mig frustrerad över att samarbetet inte är mer strategiskt. Det finns en oerhörd potential i att knyta oss närmare varandra genom gemensamma investeringar i hållbar infrastruktur.

Möjligheter och utmaningar

I detta avslutande kapitel har vi samlat en rad rekommendationer som Region Värmland vill skicka med till politiker och andra beslutsfattare i Sverige och Norge. De grundar sig på analyser och slutsatser av tillgänglig statistik, kompletterade med intervjuer där representanter för organisationer som, på alla nivåer och på olika sätt, aktivt arbetar för samverkan över gränsen.

Utgång
Way out
15:11 Tågnr 6
Spår
12 a
Katrinehoim Karlstad
Hallsberg Kristinehamn
Vagnsordning 2, 3, 4, 5, 6
Utgång
Way out
Vasagatan

Den stängda gränsen mellan länderna har utmanat det gränsöverskridande samarbetet och medfört stora konsekvenser för lokala ekonomier, för näringslivet och för människor som lever och verkar i gränsregionerna. Relationen mellan Sverige och Norge, mellan svenska och norska invånare, och bilden av grannlandet har påverkats av hanteringen av pandemin. Det har inneburit att nordiska frågor har lyfts högre upp på dagordningen och allt fler röster höjs nu om behovet av att stärka samarbetet mellan de nordiska länderna.

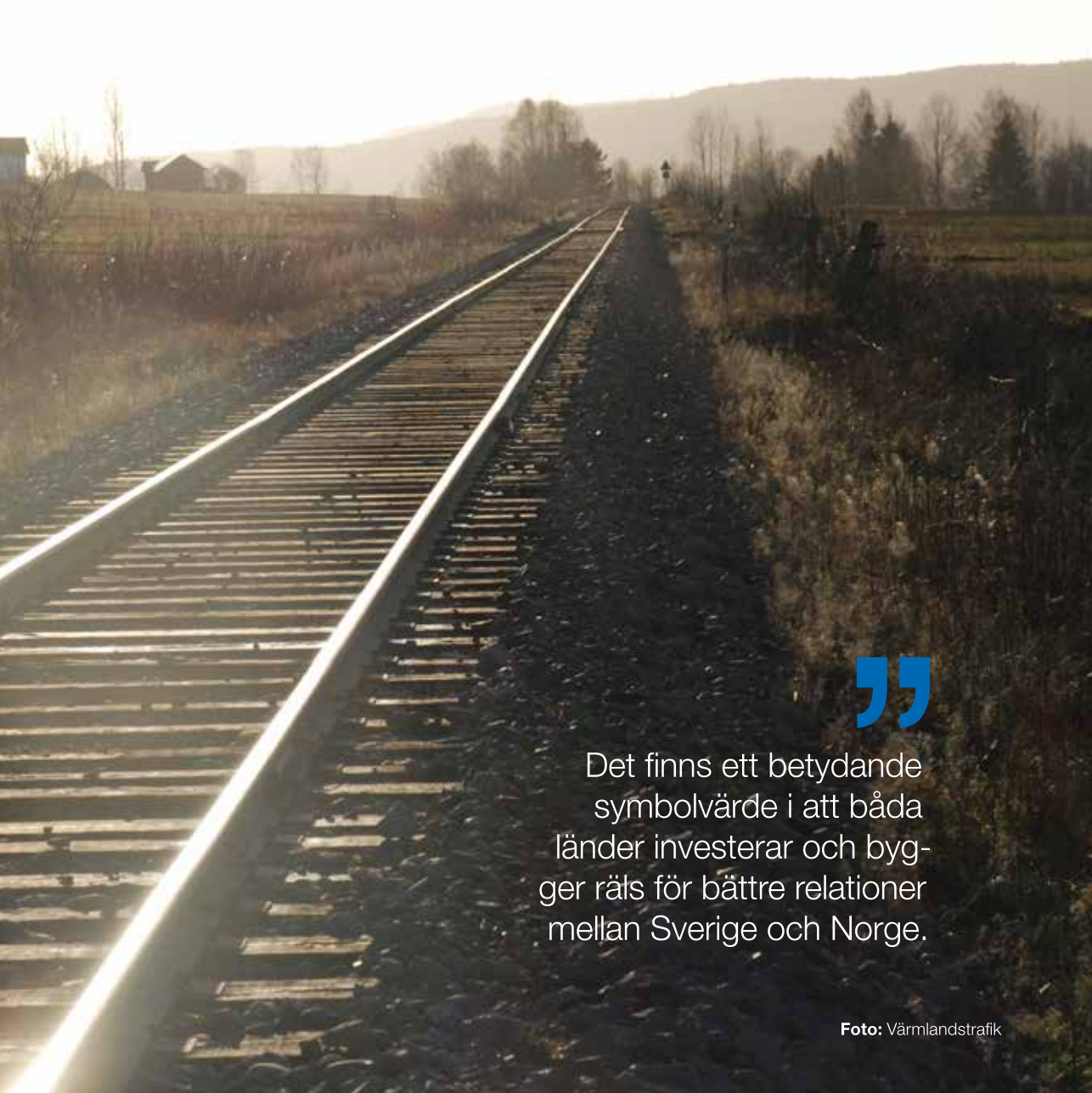

Det finns ett betydande symbolvärde i att båda länder investerar och bygger räls för bättre relationer mellan Sverige och Norge.

Foto: Värmlandstrafik

Region Värmlands rekommendationer

Syftet med rekommendationerna är att de ska bidra till konkreta åtgärder inom en rad identifierade samverkansområden. En gemensam nämnare är att de ska bidra till att stärka relationen och tilliten mellan Sverige och Norge – lokalt, regionalt och nationellt.

Formulera gemensamma mål och visioner för framtiden

Det är viktigt att analysera och förstå de direkta konsekvenser en stängd nationsgräns får. Det är problem av ekonomisk karaktär, men i lika hög grad om svårigheter kopplade till de mellanmänskliga, gränslösa relationer som finns i gränsregionerna.

Pandemin och den stängda gränsen har genererat höga tillitskostnader. Allt fler svenskar väljer att omvärdera sitt val att arbetspendla över gränsen. Deras kritiska berättelser sprids i både traditionella och sociala medier. Mobbning och direkt utpekande av en specifik grupp personer som smittkälla hör inte till detta århundrade, varken i samhället eller på en arbetsplats[8].

Kunskap och lärdomar om pandemins konsekvenser finns i gränskommunerna och i gränsregionerna. Det är viktigt att beslutsfattare och myndigheter på nationell nivå i Sverige och Norge inkluderar dem i utformningen av mål och aktiviteter för att stärka relationerna framöver.

Visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region behöver fyllas med innehåll och utmynna i en handlingsplan. Det finns behov av att skapa gemensamma mål och i detta arbete väga in erfarenheter och lärdomar från pandemin; vad som fungerade bra och vad som fungerade mindre bra i det svensk-norska samarbetet.

Knyt ihop Oslo och Stockholm med en snabb och långsiktigt hållbar tågförbindelse

Infrastruktursatsningar är avgörande för att lyckas med den gröna omställningen. Ambitionen med satsningen Oslo-Stockholm 2.55 är en unik möjlighet att bidra i utvecklingen av ett hållbart, integrerat och starkt Norden. Det finns ett betydande symbolvärde i att båda länder investerar och bygger räls för bättre relationer mellan Sverige och Norge. Genom att knyta ihop ländernas huvudstäder skapas även möjligheter att förena arbetet med gemensamma utmaningar inom områden som grön omställning, kompetensförsörjning och demografi på landsbygden, med hållbara och långsiktiga lösningar.

För stora delar av de 3,5 miljoner invånare som bor i kommuner längs sträckan skulle denna järnvägssatsning ge helt nya förutsättningar att leva, bo och arbeta. För näringslivet innebär det förbättrade möjligheter att rekrytera kompetens i betydligt större och gränsöverskridande arbetsmarknadsregioner.

Idag görs majoriteten av näringslivets resor mellan huvudstäderna med flyg eller bil. Att ge resenärerna möjlighet att i stället välja ett hållbart alternativ gör satsningen till det mest klimateffektiva infrastrukturinitiativet i Skandinaven. Därför behöver ett strategiskt samarbete etableras och finansieras där Trafikverket och Jernbanedirektoratet utreder frågan tillsammans och tar fram ett förslag på hur satsningen ska kunna genomföras.

8. Giacometti & Wøien Meijer, Nordregio, Nordic border communities in the time of COVID-19, 2021.

Stärk den fria rörligheten – skapa förutsättningar för gränsöverskridande arbetsmarknader

Brist på kompetens är ett av de största hindren för tillväxt i näringslivet och en utmaning som länderna delar. Det rapporteras idag om svenska arbetstagare som säger upp sina anställningar i Norge, vilket har resulterat i brist på personal hos norska arbetsgivare längs gränsen. Det finns en uppenbar risk att inskränkningarna i den fria rörligheten över gränsen under pandemin har bidragit till att färre personer väljer att ta anställning på andra sidan gränsen även på längre sikt.

Det är viktigt att tala högt om gemensamma, gränslösa arbetsmarknader för att skapa förståelse på högre förvaltningsnivåer, både regionalt och nationellt[9]. Utöver att synliggöra betydelsen, så krävs det konkreta åtgärder för att stimulera rörligheten över gränsen. Samarbete mellan nationella myndigheter som Arbetsförmedlingen och NAV samt regionala och lokala initiativ bör prioriteras och stöttas.

Utforma och digitalisera trygghetssystem och e-tjänster med ett nordiskt perspektiv

Trots en snabb digitalisering av bland annat myndigheters och andra samhällsviktiga tjänster, finns brister och begränsningar som utgör hinder för den som bor i ett land och jobbar eller är verksam i det andra. Det handlar till exempel om bankernas betaltjänster, e-legitimation, sjuk- och föräldraförsäkringarna och a-kassorna. En samordning kring tjänsterna är nödvändig för att minska gränshinder och underlätta den fria rörligheten.

Satsa på gemensamma, strategiska och hållbara projekt

Projekt med långsiktiga mål stärker det gränsöverskridande samarbetet. Gemensamma näringslivsprojekt i den gröna omställningen bör prioriteras. Genom samarbeten i näringslivet och komplettering av varandras värdekedjor, så kan vi stärka ländernas konkurrenskraft på en global marknad. Norge är Sveriges viktigaste handelspartner och det finns en stor potential i att ytterligare stärka handelsrelationerna, inte minst när det gäller norsk export till Sverige.

Områden som återkommande lyfts som särskilt intressanta för utökat samarbete är Life Science och digitala hälsotjänster, bioekonomi, tillverkningsindustri och transporter. Formaliserade samarbeten i form av en gemensam exportstrategi eller en strategi för gemensam marknadsföring i internationella sammanhang skulle visa vägen framåt. Här är det också viktigt att både Sverige och Norge väljer att investera i Intrerreg Sverige-Norge för att utveckla såväl konkurrenskraft som socialt kapital över gränsen.

Se över och uppdatera infrastrukturen för formella samarbetsforum

I rapportens intervjuer nämns behov av ett gemensamt svenskt-norskt näringslivsforum för företagsledare. Region Värmland vill gärna se att hela triple helix-strukturen finns representerad i ett sådant forum – näringslivet, akademin och offentliga organisationer (stat, fylke/region och kommun).

I detta sammanhang lyfts också vikten av att forma väsentligt större och geografiskt funktionella gränskommittéer som bättre speglar hur företag, arbetskraft, varor, tjänster och kapital rör sig över gränsen.

Samverkansplattformar och gränsöverskridande utbyten i form av formella eller informella samarbeten bygger och stärker tilliten. Det är också en form av beredskap för att ta sig an framtida samhällsutmaningar. Redan idag finns det etablerade kommunikationskanaler som håller igång dialogen mellan myndigheter, ideella aktörer och föreningar samt aktörer, och inte minst, personliga relationer över gränsen. Men här kan vi göra mer för att stärka relationerna. Erfarenheter

9. Wøien Meijer, Nordregio, COVID-19 i grenseland, 2021.

och lärdomar från hur pandemin har påverkat gränsöverskridande samverkan behöver ligga till grund för hur vi organiserar samarbeten i framtiden.

Stötta samverkansplattformar och lokala gränsöverskridande initiativ

Ett aktivt engagemang via bilaterala projekt mellan föreningar, kommuner, inom gränskommittéerna, vertikalt samarbete mellan olika förvaltningsnivåer samt klustersamarbete, forsknings- och innovationsverksamhet, infrastrukturprojekt och Agenda 2030 är exempel på initiativ som bör prioriteras framåt[10].

Kultur i alla former stärker relationer. Fler samarbeten med fokus på kulturutveckling kan därför bidra till att öka tilliten och förtroendet mellan grannländerna efter pandemin. Kultur är också en viktig ingrediens för att skapa attraktiva platser där människor vill leva och bo, och företag vill etablera sig och växa. Kulturen lägger grunden för ett stärkt socialt kapital.

Besöksnäringen har länge pekats ut som en av världens mest expansiva branscher. Det finns flera goda exempel på bland annat projekt inom Interreg Sverige-Norge där företag och aktörer på båda sidor om gränsen har samverkat för att öka konkurrenskraften internationellt och skapa attraktiva platser och upplevelser. Dessa goda relationer bör utvecklas ytterligare med fortsatt fokus på hållbarhet och entreprenörskap.

Samarbeta kring statistik och kunskapshöjande aktiviteter

Kunskapen om våra respektive länder är generellt hög, men hur viktiga vi är för varandra tenderar att underskattas. Det framgår bland annat av Norge-Sverigebarometern som årligen genomförs av Norges ambassad i Stockholm[11].

Det finns ett behov av kunskapshöjande aktiviteter för att beslut i respektive land ska baseras på korrekta underlag. Datautbyte mellan Sverige och Norge begränsas idag av att länderna har olika lagstiftning kring utlämnade av uppgifter, där Sveriges lagstiftning om offentlighet och sekretess inte ger samma skydd för enskilda. Detta medför bland annat att vi i nuläget inte har möjlighet att statistiskt följa upp utvecklingen av arbetspendling över gränsen. För att lösa situationen krävs ett regeringsuppdrag till Statistisk sentralbyrå (SSB) respektive Statistiska centralbyrån (SCB) att samarbeta kring statistiken.

Även utbyte av hälsodata lyfts som ett område som särskilt bör prioriteras. Ett större tillgängligt data-set skulle möjliggöra fler gränsöverskridande samarbeten i näringslivet inom exempelvis Life Science och digitala hälsotjänster.

10. Wøien Meijer, Nordregio, COVID-19 i grenseland, 2021.
11. Norge-Sverigebarometern, Norges Ambassade i Stockholm, 2021.

Sebastian Ullström, Projektledare Dialog Sverige–Norge

Projektet Dialog Sverige-Norge genomförs 2020-2023 med huvudsyftet att stärka relationen mellan Värmland och de norska fylkena Viken och Innlandet. Projektet vill öka kunskapen om Norge i Värmland och Sverige, men också öka kunskapen om Värmland och Sverige i Norge. Region Värmland har tidigare publicerat rapporterna ”Relationen Sverige–Norge och Värmlands roll” (2013) och ”Norge – Sveriges viktigaste grannland” (2015).

Foto: Kristoffer Andrén

Vi är två länder som behöver varandra

Region Värmlands projekt Dialog Sverige–Norge startade den 1 januari 2020. Tio veckor senare infördes reserestriktioner och nya lagar som för första gången sedan andra världskriget förvandlade nationsgränsen till ett hinder.

– En stor del av vårt arbete det senaste året har kretsat kring att hantera konsekvenserna av den stängda gränsen, säger projektledaren Sebastian Ullström.

Norge är Sveriges största handelspartner och en viktig exportmarknad för svenska företag. I Värmland finns flera betydelsefulla norska bolag. Från de flesta värmländska orter är Oslo den närmaste huvudstaden.

– Vi är två länder som behöver varandra, delar värderingar och har en lång tradition av nära samarbeten, fortsätter han. Det är en av anledningarna till att vi på Region Värmland i många år har pekat ut relationen mellan Sverige och Norge som en prioriterad fråga. Osloregionen är en tillväxtregion och Värmland utgör EU:s yttre gräns vilket ger regionen viktiga konkurrensfördelar.

– Norge finns högt på den politiska agendan i regionen, bland annat utbyggnaden av vår infrastruktur. Tågförbindelsen Oslo–Stockholm är ett konkret exempel.

För många är det helt naturligt att bo i ett land och jobba i det andra. I Värmland arbetspendlar över 4 000 personer till ett jobb i Norge. Familje- och vänskapsband är gränslösa och i de lokala dialekterna flyter två nordiska språk samman.

– I shoppingcenter, butiker och servicenäring vid gränsen skapas jobb och kraft i den lokala ekonomin på svenska sidan. Samtidigt lockar gränshandeln och andra värmländska besöksmål många hundra tusen kunder varje år.

Dialog Sverige–Norge vill öka kunskapen om Norge i Sverige och Värmland – och om Värmland och Sverige i Norge. Samordning och samarbete samt påverkansarbete är ytterligare fokusområden i projektet. Pandemin har visat hur skör relationen är, vilket bekräftar behovet av en ständig förtroendefull dialog med aktörer på andra sidan gränsen. De två norska fylkeskommuner som gränsar till Värmland (Viken och Innlandet) är liksom Region Värmland relativt nya i sin organisering.

– Under pandemin har vi fångat upp behov av stöd och identifierat utmaningar som gränskommunerna och det lokala näringslivet upplever, säger Sebastian. Vi har drivit frågor kopplade till de stora problem som Värmlands gränspendlare har haft och löpande förmedlat om den allvarliga situationen till riksdag och regering.

Region Värmland har även stöttat de fyra hårt drabbade gränskommunerna Arvika, Eda, Torsby och Årjäng i arbetet att planera för och ansöka om stöd för omställning, bland annat i samverkan med Visit Värmland. Tillväxtverket har uppmärksamt följt processen och vill nu att erfarenheter och lärdomar från Värmland får spridning till andra delar av landet.

– Behoven av omställning liknar inte de som vi traditionellt ser när till exempel en fabrik lägger ned eller flyttar sin produktion. Små och medelstora företag kommer att behöva ställa om till nya marknader och kundgrupper, utveckla sina produkter och tjänster, samt öka sin digitalisering och exportmognad.

– För invånare som drabbats av stängd gräns, permittering eller arbetslöshet handlar omställning om coachning, utbildningsinsatser eller råd om att förverkliga idéer och starta företag.

Region Värmland menar att det behövs konkreta handlingar från båda ländernas regeringar för att signalera nystart i samarbetet. I det arbetet har Värmland en stor och viktig roll att spela.

– De goda relationerna mellan Sverige och Norge har länge tagits för given och det finns ett stort behov av att prioritera relationen, säger Sebastian Ullström. Erfarenheter, tankar, ambitioner och visioner som representanter från alla aktörer som medverkar i den här rapporten har delat med sig av är mycket värdefulla i det fortsatta arbetet.

– Det framgår tydligt att vi är många som vill samarbeta för att stärka relationen. Statistikavsnitten innehåller många bevis på hur mycket Sverige och Norge betyder för varandra, och hos aktörerna finns vilja och drivkraft att skapa gränslösa möjligheter.

”

Vi på Region Värmland har i många år pekat ut relationen mellan Sverige och Norge som en prioriterad fråga. Oslo-regionen är en tillväxtregion och Värmland utgör EU:s yttre gräns, vilket ger viktiga konkurrensfördelar.

”

Vi tror på en hoppfull framtid
med gränslösa möjligheter och goda
relationer till vår bästa granne.

Sverige Norge
Gränslösa möjligheter

Den nära relationen mellan Sverige och Norge är unik i världen. Det är så mycket som förenar oss – historia och kultur, det geografiska läget, ekonomiska och sociala band. Tusentals invånare arbetspendlar till det andra landet, framförallt från Sverige till Norge.

Ekonomiskt är länderna helt beroende av varandra. Visste du till exempel att Norge är Sveriges främsta handelspartner – och Sverige är en av Norges viktigaste. Företag som vill expandera ut på en internationell marknad väljer i första hand att ta steget in i grannlandet. Det finns en trygghet i likheten och språket.

2019 enades Nordiska ministerrådet kring visionen om Norden som världens mest hållbara och integrerade region. Sedan dess har pandemin på allvar utmanat samarbetet. För första gången sedan andra världskriget har vägbommar hindrat fri rörelse mellan Norge och Sverige. Många människor, gränskommuner, företag och andra arbetsgivare har drabbats – arbetspendlarna, besöksnäringen och gränshandeln särskilt hårt.

Samtidigt har svårigheterna inneburit ökade kontakter för att hitta gemensamma samarbetsområden. Fler initiativ har kommit från många olika håll för att stärka relationen mellan länderna. Det behövs mer kunskap, dialog och samhandling.

Därför har Region Värmland sammanställt statistik som visar hur mycket Sverige och Norge faktiskt betyder för varandra. Vi har också intervjuat många personer som företräder organisationer som liksom vi själva ser en potential i ökad samverkan mellan länderna. Internationellt, nationellt, regionalt och lokalt.

Den här rapporten handlar framförallt om gränslösa möjligheter, men också om en rad utmaningar som kräver gemensamma lösningar.

Region Värmland

regionvarmland.se